

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Agnė Briedytė,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentė

Magistro darbas
Palikimo priėmimo institutas lyginamuoju aspektu

Vadovė: doc. dr. Danguolė Bublienė
Recenzentas: lekt. dr. Sigitas Barakauskas

Vilnius
2019

TURINYS

IŽANGA	2
1. PALIKIMO PRIĖMIMO TEISINIS REGLAMENTAVIMAS.....	7
1.1. Palikimo priėmimo teisinė prigimtis ir paveldėjimo sistemos	7
1.2. Palikimo priėmimo įtaka įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų pusiausvyrai	11
2. ATSKIRŲ PALIKIMO PRIĖMIMO INSTITUTO NORMŲ, TURINČIŲ ĮTAKĄ ĮPĖDINIŲ IR PALIKĖJO KREDITORIŲ INTERESŲ PUSIAUSVYRAI LYGINAMOJI ANALIZĖ	15
2.1. Palikimo priėmimo būdų ir palikėjo kreditorių dalyvavimo palikimo priėmime santykis.....	15
2.1.1. Palikimo priėmimas paduodant pareiškimą notarui.....	16
2.1.1.1. Palikimo priėmimas nesudarant turto apyrašo.....	16
2.1.1.2. Palikimo priėmimas pagal turto apyrašą	19
2.1.2. Palikimo priėmimas faktiškai pradėjus turtą valdyti.....	30
2.2. Privalomosios palikimo dalies gavėjų bei testamentinės išskirtinės gavėjų teisinio statuso problema	34
2.3. Termino palikimui priimti ir termino palikėjo kreditorių reikalavimams pareikšti suderinimo problema	44
2.4. Palikimo atsisakymo įtaka palikėjo ir įpėdinio kreditorių interesams.....	47
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	55
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	56
SANTRAUKA	62
SUMMARY	63

IŽANGA

Temos aktualumas. Žmogui mirus¹, lieka ne tik jo per gyvenimą užgyventas turtas, bet ir neįvykdytos prievolės, pavyzdžiui, neapmokėtos sąskaitos už komunalines paslaugas, negražinta paskola ir pan. Tokiu atveju, kyla priešingus interesus turinčių įpėdinių ir palikėjo kreditorių konfliktas. Lietuvoje, kaip ir kitose kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, kuriose paveldėjimo teisė grindžiama iš romėnų teisės atėjusiu universalaus teisių perėjimo principu², įpėdiniui, priėmusiam palikimą, pereina visos³ palikėjo teisės ir pareigos (skolos ir įsipareigojimai), neatsižvelgiant į tai, ar įpėdinis apie jas žino⁴. Pažymėtina, kad 2018 m. rugpjūčio mėnesį „Swedbank“ Finansų instituto užsakymu atliktos gyventojų apklausos duomenimis, trečdalis Lietuvos gyventojų nežino, kad kartu su giminaičio turtu jie gali paveldėti ir jo finansinius įsipareigojimus⁵.

Po Nepriklausomybės atkūrimo nauja Lietuvos teisės sistema buvo kuriama labai sparčiai⁶. Praėjus beveik dvidešimčiai metų nuo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – LR Civilinis kodeksas) įsigaliojimo⁷, įstatymų leidėjo nacionalinėje teisėje įtvirtintas mechanizmas⁸, kuriuo siekiama įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų pusiausvyros paveldėjimo teisiniuose santykiuose, yra aktualus ne tik dėl klausimo aktualumo žmonių gyvenime ir jautrumo socialiniu požiūriu, bet ir praktikoje kylančių teisinio reglamentavimo problemų. Pavyzdžiui, Lietuvoje daug ginčų kyla dėl neteisingų apyrašų sudarymo⁹. Antra, Lietuvoje ilgą laiką nebuvo aiškaus atsakymo į klausimą, ar įpėdinis, priėmęs palikimą pagal antstolio sudarytą turto apyrašą, už palikėjo skolas

¹ Pavyzdžiui, Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje kasmet miršta apie 41 tūkst. gyventojų. [interaktyvus, žiūrėta 2019-03-02]. Prieiga per internetą: <[https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=72cae8d8-5ba0-4b30-b377-9930886c7e98#/>](https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=72cae8d8-5ba0-4b30-b377-9930886c7e98#/).

² STRIPEIKIENĖ, J. Paveldėjimo teisės normų taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Iš *Paveldėjimo teisės Europeizacijos perspektyvos – link Europos testamento*. Konferencijos, vykusios 2009 m. gruodžio 15 d. Vilniuje, pranešimai. Vilnius, 2010, p. 10.

³ Teisės ir pareigos, kurios pagal įstatymus gali būti paveldėjimo teisės objektais.

⁴ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., et al. *Paveldėjimo teisė*: Kolektyvinė monografija. Vilnius, 2018, p. 385.

⁵ Reprezentatyvią Lietuvos gyventojų apklausą „Swedbank“ užsakymu atliko rinkos tyrimų bendrovė „Spinter tyrimai“. Tyrimo metu Lietuvoje 2018 m. rugpjūčio mėnesį apklausti 776 respondentai nuo 30 iki 75 metų amžiaus. [interaktyvus, žiūrėta 2019-03-02]. Prieiga per internetą: <<https://ziniuterasa.swedbank.lt/spaudos-pranesimai/tyrimas-trecdalis-lietuviu-nezino-kad-su-turtu-gali-paveldeti-ir-skolas>>.

⁶ MIKALONIENĖ, L., et al. *Įmonių teisinių formų konvergencija ir divergencija: ar Lietuvos teisinis reglamentavimas yra patrauklus tarptautiniame kontekste?* Mokslo studija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017, p. 13.

⁷ LR Civilinis kodeksas įsigaliojo 2001 m. liepos 1 d.

⁸ Pavyzdžiui, įsigaliojus LR Civiliniam kodeksui Lietuvos teisės sistemoje įtvirtintas palikimo priėmimas pagal turto apyrašą, kuris teisės doktrinoje įvardijamas kaip viena iš įpėdinių ir kreditorių interesų derinimo mechanizmo dedamųjų.

⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. Apžvalga byloje dėl paveldėjimo Nr. AC-47-1. Teismų praktika. 2018, 47, p. 666-727. [interaktyvus, žiūrėta 2019-01-02].

atsako tik paveldėtu turtu¹⁰. 2018 m. lapkričio 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija civilinėje byloje Nr. E3K-7-315-915/2018¹¹ priėmė, manytina, vieną svarbiausių nutarčių dėl teisės normos, reglamentuojančios įpėdinio atsakomybę priėmus palikimą pagal turto apyrašą, taikymo ir aiškinimo. Neabejotina, kad ši nutartis lems pokyčius įpėdinių ir palikėjo kreditorių teisiniuose santykiuose. Minėti klausimai atspindini tik dalį įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų derinimui aktualių aspektų. Lyginamoji palikimo priėmimo instituto normų, turinčių įtaką įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų pusiausvyrai analizė leistų įvertinti šių interesų derinimą Lietuvoje ir jo problematiką, nustatyti gerąją įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų derinimo praktiką kitose valstybėse, kurios savo teisinis sistemas kūrė, galima sakyti, nuo to paties atskaitos taško kaip ir Lietuva – nepriklausomos valstybės atkūrimo.

Darbo objektas. Magistro baigiamojo darbo objektas – įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų pusiausvyros palikimo priėmimo procese teisinis reglamentavimas. Pažymėtina, kad darbe dėmesys skiriamas palikimo priėmimo instituto normoms, reglamentuojančioms palikimo priėmimo būdus, kreditorių dalyvavimą palikimo priėmimo, testamentinės išskirtinės gavėjų bei privalomosios palikimo dalies gavėjų teisinį statusą, terminą palikėjo kreditoriaus reikalavimams pareikšti ir terminą palikimui priimti, palikimo atsisakymą palikėjo ir įpėdinio kreditorių interesų aspektu. Atkreiptinas dėmesys, kad nors tokios palikimo priėmimo instituto normos, kaip atskirų įpėdinių grupių palikimo priėmimas, paveldėjimas atstovavimo teise, įpėdinių tarpusavio santykiai, palikimo administravimas, turi sąsajas su pusiausvyros tarp įpėdinių ir palikėjo kreditorių išlaikymu, tačiau jos nėra šiame darbe atliekamos analizės dalimi.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Magistro baigiamojo darbo tikslas – išanalizuoti Lietuvos palikimo priėmimo teisinį reglamentavimą įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų pusiausvyros atžvilgiu, išskirti interesų derinimo problematiką, bei palyginus su teisiniu reglamentavimu pasirinktose valstybėse, pateikti įžvalgas dėl reglamentavimo Lietuvoje tobulinimo.

Išsikelta tikslo įgyvendinimui, darbe siekta įvykdyti šiuos uždavinius:

1. Išsiaiškinti palikimo priėmimo teisinę prigimtį bei, atsižvelgiant į kontinentinės teisės tradicijos valstybėse pripažįstamas paveldėjimo sistemas, nustatyti palikimo priėmimo įtaką įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų pusiausvyrai.

¹⁰ Minėto klausimo problematika buvo keliami ir teisės doktrinoje. Pavyzdžiui, BUBLIENĖ, D., ČAPLINSKIENĖ, E., Ribota įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas. *Teisė*, 2011, t. 81.

¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. *2018 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos v. T. V., Nr. E3K-7-315-915/2018.*

2. Išanalizuoti Lietuvos teisinį reglamentavimą įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų pusiausvyros palikimo priėmimo procese atžvilgiu bei nustatyti palikimo priėmimo teisinio reglamentavimo gerąją praktiką pasirinktose užsienio valstybėse;
3. Pateikti išvalgas dėl palikimo priėmimo teisinio reglamentavimo užtikrinant įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų pusiausvyrą Lietuvoje tobulinimo.

Darbo metodai. Siekiant įgyvendinti išsikeltą tikslą bei įvykdyti numatytus uždavinius, darbe naudoti šie metodai: *Lyginamasis metodas*. Šis metodas įvardytinas pagrindiniu darbe naudotu metodu. Pasitelkus lyginamąjį metodą, pirmiausia, atsižvelgiant į kontinentinės teisės tradicijos valstybėse pripažįstamas paveldėjimo sistemas, siekta nustatyti palikimo priėmimo sąvokos įtaką įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų pusiausvyrai. Antra, siekta funkcinėje prasme palyginti palikimo priėmimo instituto nuostatas (pavyzdžiui, palyginti palikimo priėmimo būdų įtaką įpėdinio atsakomybei už palikėjo skolas); Trečia, lyginamasis metodas naudotas siekiant išanalizuoti Lietuvoje įtvirtintą palikimo priėmimo teisinį reglamentavimą įpėdinių ir kreditorių interesų pusiausvyros užtikrinimo atžvilgiu, palyginti su teisiniu reglamentavimu pasirinktose valstybėse bei nustatyti teisinio reglamentavimo pasirinktose valstybėse gerąją praktiką. Lyginamuoju metodu analizuotos palikimo priėmimo normos, įtvirtintos šiose užsienio valstybėse: Latvijoje ir Estijoje. Latvija ir Estija lyginamajai analizei pasirinktos pagal šiuos kriterijus: (i) valstybių teisinės sistemos grindžiamos kontinentinės (civilinės) teisės tradicija. Lietuva, Latvija ir Estija, kaip ir daugelis¹² Europos valstybių, pripažįsta universalaus teisių perėjimo principą, kuris reiškia, kad po palikėjo mirties įpėdiniui pereina visos palikėjo teisės ir pareigos (skolos ir įsipareigojimai); (ii) skirtingų paveldėjimo sistemų pripažinimas. Lietuva ir Latvija¹³ pripažįsta *palikimo priėmimo* sistemą (pagal šią sistemą, kad įgytą palikimą įpėdinis turi palikimą priimti, t. y. išreikšti valią, atlikti teisiškai reikšmingus veiksmus). Estija pripažįsta *palikimo atsisakymo* sistemą (pagal šią sistemą, kad įgytą palikimą įpėdinio valios išraiška nėra būtina, nes palikimas įpėdiniui pereina automatiškai pagal įstatymą); (iii) aplinkybę apie Estijoje įvykusius paveldėjimo teisės reglamentavimo pokyčius: nuo 2009 m. sausio 1 d. Estijos teisės sistemoje pakeista pripažįstama

¹² AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., *et al. Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2018, p. 13.

¹³ Po nepriklausomybės atkūrimo rengiant Latvijos Civilinio įstatymo atnaujinimo projektą buvo diskutuojama apie galimybę teisiniu reglamentavimu Latvijoje įtvirtinti palikimo atsisakymo sistemą, kai palikimo įgijimui įpėdinio valia nėra būtina, tačiau tokios sistemos įtvirtinimo buvo atsisakyta. Latvijas Zvērinātu notāru padome, Civillikuma Mantojuma tiesību daļas tiesiskā regulējumā problēmjaūtājumi un to modernizācijas nepieciešamība (*Problems of the legal regulation of the part of the Inheritance Law of the Civil Law and the necessity of their modernization*). Rīga, 2017, p. 6.

paveldėjimo sistema¹⁴; (iv) geografinio bendrumo ir istorinių ryšių¹⁵ su Lietuva aplinkybę. *Sisteminės analizės metodas* naudotas visame darbe siekiant ne tik atskleisti galiojančių teisės normų sisteminius ryšius, aiškinantis tikrąją teisės normų prasmę, nagrinėjant teismų praktiką, bet ir analizuojant palikimo priėmimo institutą kaip neatskiriama paveldėjimo teisės dalį; *Loginės analizės metodas*. Pasitelkus šį metodą padarytos išvados, suformuotos įžvalgos dėl palikimo priėmimo teisinio reglamentavimo užtikrinant įpėdinių ir kreditorių interesų pusiausvyrą Lietuvoje tobulinimo; *Istorinis metodas* naudotas atskleidžiant palikimo priėmimo reglamentavimo pokyčius tiek, kiek tai buvo tikslinga nagrinėjant pasirinktą darbo objektą; *Lingvistinis (kalbos mokslo) metodas*, pasitelktas kartu su kitais metodais, sudarė sąlygas atskleisti pasirinktų valstybių teisės terminijoje (teisės normose ir teisės šaltiniuose) vartojamų sąvokų, gramatinių konstrukcijų reikšmę.

Darbo originalumas. Pagrindžiant darbo originalumą, pažymėtina, kad lyginamoji analizė, siekiant išanalizuoti Lietuvos palikimo priėmimo teisinį reglamentavimą įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų pusiausvyros atžvilgiu, iki šiol nebuvo atlikta. Atlikus Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto magistro darbų apžvalgą, paminėtini keli darbai¹⁶, kuriuose analizuotos palikėjo kreditoriaus teisės paveldėjimo procese, tačiau šie darbai nebuvo orientuoti į įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų pusiausvyros išlaikymo palikimo priėmimo procese analizę.

Svarbiausius šaltinius, kuriais remtasi darbe, galima suskirstyti į tokias pagrindines grupes: (i) teisės norminiai aktai, (ii) teismų praktika, (iii) specialioji literatūra.

Teisės norminiai aktai. Naudotasi Lietuvoje bei pasirinktose valstybėse galiojančiais palikimo priėmimą reglamentuojančiais teisės aktais.

Teismų praktika. Analizuojant Lietuvoje įtvirtintą palikimo priėmimo teisinį reglamentavimą, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika remtasi siekiant atskleisti

¹⁴ Iki 2009 m. sausio 1 d. Estija pripažino *palikimo priėmimo* sistemą (įpėdiniui buvo būtina aktyviais teisiškai reikšmingais veiksmais išreikšti valią priimti palikimą). Nuo 2009 m. sausio 1 d., įsigaliojus naujam paveldėjimo įstatymui, Estija pripažįsta *palikimo atsisakymo* sistemą. Estijos teisės doktrinoje pažymima, kad paveldėjimo teisės reformos tikslas buvo siekis sukurti modernesnę ir europietiškesnę paveldėjimo teisę, ypač, paveldėjimo teisėje įtvirtinant „modernesnę“ palikimo atsisakymo sistemą. MIKK, T., Pärimisõigus. 2. täiendatud trükk. Tallinn, 2012, p. 15.

¹⁵ 1940 m. birželį Lietuvą, Latviją ir Estiją okupavo Sovietų Sąjunga. Okupacija ir aneksija truko iki 1990-ųjų. Lietuva nepriklausomybę atkūrė 1990 m. kovo 11 d., Latvija – 1990 m. gegužės 4 d., Estija – 1991 m. rugpjūčio 20 d. Po Lietuvos, Latvijos ir Estijos nepriklausomybės atkūrimo pasirinktos bendros integravimosi į Vakarų Europą ir jos struktūras kryptys (2004 m. kovo 29 d. valstybės tapo NATO narėmis, 2004 m. gegužės 1 d. – Europos Sąjungos narėmis).

¹⁶ Pavyzdžiui, JŪRAITĖ, L., Paveldėjimo dalyko samprata ir kreditorių teisių apsauga paveldėjimo procese. *Magistro darbas*. Vilniaus Universiteto Teisės fakultetas. Vilnius, 2015; ŠINKEVIČIŪTĖ, V., Paveldėjimo dalyko samprata ir kreditorių teisių apsauga paveldėjimo procese. *Magistro darbas*. Vilniaus Universiteto Teisės fakultetas. Vilnius, 2015.

formuojamą teisės aktuose įtvirtintų teisės normų taikymo ir aiškinimo praktiką. Taip pat remtasi žemesnės instancijos teismų praktika.

Specialioji literatūra. Magistro darbe remtasi Lietuvos bei užsienio mokslininkų ir praktikų monografijomis, vadovėliais, moksliniais straipsniais periodiniuose leidiniuose, konferencijų medžiaga, apžvalgomis. Svarbus naudotas šaltinis – Lietuvos notarų rūmų kolektyvinė monografija „Paveldėjimo teisė“¹⁷. Monografijoje aptartas palikimo priėmimo teisinis reglamentavimas, vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisės aktais, teismų jurisprudencija, notarų praktika, teisės doktrina, todėl buvo naudingas analizuojant Lietuvoje įtvirtintą palikimo priėmimo teisinį reglamentavimą įpėdinių ir kreditorių interesų pusiausvyros aspektu. Kiti svarbūs šaltiniai: Dambrauskaitės A.¹⁸ – palikimo priėmimo, atsisakymo ir nepriėmimo, kaip vienašalio sandorio, analizei; Bublienės, D., Čeplinskienės, E.¹⁹ – ribotos įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas analizei. Svarbiausi naudoti užsienio autorių darbai: Verbeke, A. L., Leleu, Y. H.²⁰, Urve, L.²¹, Zalucki, M.²² – analizuojant Europos valstybėse pripažįstamas paveldėjimo sistemas, jų lemiamą įtaką palikimo priėmimui įpėdinių ir kreditorių interesų pusiausvyros aspektu; Zile K.²³ – analizuojant palikimo priėmimo, atsisakymo teisinį reglamentavimą Latvijoje; Latvijos prisiekusių notarų tarybos ekspertų grupės atliktas tyrimas²⁴ – analizuojant Latvijos palikimo priėmimo teisinį reglamentavimą įpėdinių ir kreditorių interesų išlaikymo aspektu; Mikk, T.²⁵ – analizuojant Estijos palikimo priėmimo teisinį reglamentavimą įpėdinių ir kreditorių interesų išlaikymo aspektu.

¹⁷ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., et al. *Paveldėjimo teisė*: Kolektyvinė monografija. Vilnius, 2018.

¹⁸ DAMBRAUSKAITĖ, A., Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės. *Jurisprudencija*, 2 (104), 2008.

¹⁹ BUBLIENĖ, D., ČAPLINSKIENĖ, E., Ribota įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas. *Teisė*, 2011, t. 81.

²⁰ VERBEKE, A. L., LELEU, Y. H., Harmonization of the law of succession in Europe. In *Towards a European Civil Code. Fourth revised and expanded edition*. 2011, p. 459-479. [interaktyvus, žiūrėta 2019-01-05]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1763147.

²¹ URVE, L., Pārāndi ūleminēk pārījale: vastuvōtusūsteem versus loobumissūsteem. *Juridica*, 2003 (1).

²² ZALUCKI, M., Attempts to Harmonize the Inheritance Law in Europe: Past, Present, and Future. In *Iowa Law review*. 2018. [interaktyvus, žiūrėta 2019-01-05]. Prieiga per internetą: <<https://ilr.law.uiowa.edu/print/volume-103-issue-5/attempts-to-harmonize-the-inheritance-law-in-europe-past-present-and-future/>>.

²³ ZILE, K., Acceptance of an inheritance – form and terms. *The Quality of legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space*. International Scientific Conference. Ryga, 2012; ZILE, K., Mantojuma pieņemšanās un atraidīšanas jēdziens un nozīmē mantojuma tiesībās. *Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā: Latvijas Universitātes 73: Zinātniskās konferences rakstu krājums*. Rīga, 2015.

²⁴ Latvijas Zvērinātu notāru padome, Civillikuma Mantojuma tiesību daļas tiesiskā regulējumā problēmjaudājumi un to modernizācijas nepieciešamība (*Problems of the legal regulation of the part of the Inheritance Law of the Civil Law and the necessity of their modernization*). Rīga, 2017. [interaktyvus, žiūrėta 2019-01-05]. Prieiga per internetą: <<https://www.tm.gov.lv/lv/nozares-politika/petijumi>>.

²⁵ MIKK, T., Pārimisõigus. 2. täiendatud trükk. Tallinn, 2012.

1. PALIKIMO PRIĖMIMO TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

1.1. Palikimo priėmimo teisinė prigimtis ir paveldėjimo sistemos

Palikimo priėmimas Europos valstybių nacionaliniuose teisės aktuose reglamentuojamas skirtingai (paveldėjimo teisės normos skiriasi savo turiniu²⁶). Tačiau, teisės principai, lemiantys paveldėjimo teisės reglamentavimą, valstybėse panašūs. Pavyzdžiui, paveldėjimo teisiniams santykiams būdingi testatoriaus laisvės principas, šeimos paveldėjimo principas, paveldėjimo teisės subjektų interesų apsaugos principas. Taip yra dėl daugelio veiksnių, susijusių su konkrečios valstybės teisinės sistemos ir jos visuomenės evoliucija²⁷. Minėtas paveldėjimo teisės subjektų interesų apsaugos principas svarbus įpėdinių interesų apsaugai ir palikėjo kreditorių teisėtų interesų patenkinimui užtikrinti. Užsienio teisės doktrinoje pabrėžiama, kad neįmanoma įsivaizduoti jokio šiuolaikinio paveldėjimo teisinius santykius reglamentuojančio teisės akto, nenumatančio įpėdinių ir kreditorių interesų apsaugos taisyklių²⁸.

Žvelgiant istoriškai, atkreiptinas dėmesys į tai, kad Europos valstybių paveldėjimo teisės sistemos iš esmės grindžiamos dvejomis paveldėjimo teisinės prigimties aiškinimo sistemomis²⁹: universalus teisių perėjimo sistema ir ekonominio vieneto sistema. Daugelis kontinentinės teisės tradicijos valstybių³⁰ pripažįsta universalus teisių perėjimo sistemą. Pagal universalus teisių perėjimo principą, įpėdiniui pereina visos palikėjo teisės ir pareigos (skolos ir įsipareigojimai), kurios nėra neatskiriama susijusios su palikėjo asmeniu ir gali būti paveldimos. Kadangi universalus teisių perėjimo principas reiškia ne tik visų palikėjo teisių, bet ir pareigų perėjimą įpėdiniui, palikimas pereina įpėdiniui nepakitęs, t. y. tokios būklės, kokios jis buvo palikėjo mirties momentu, kaip vientisa teisių ir pareigų visuma³¹. Ekonominio vieneto sistemą pripažįstančiose valstybėse, pavyzdžiui, bendrosios teisės (angl. *common law*) tradicijos susiformavimo centru laikomoje Anglijoje, palikimas laikomas ekonominiu vienetu ir pirmiausia iš palikimo yra patenkinami kreditoriaus reikalavimai, o įpėdiniui pereina tik ta dalis, kuri

²⁶ ŠALTAUSKIENĖ, S., Paveldėjimo teisė: lyginamieji aspektai. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*: Mokslo studija. Vilnius, 2013, p. 650.

²⁷ ZALUCKI, M., *Uniform European Inheritance Law: Myth, Dream or Reality of the Future*. Krokva, 2015, p. 40.

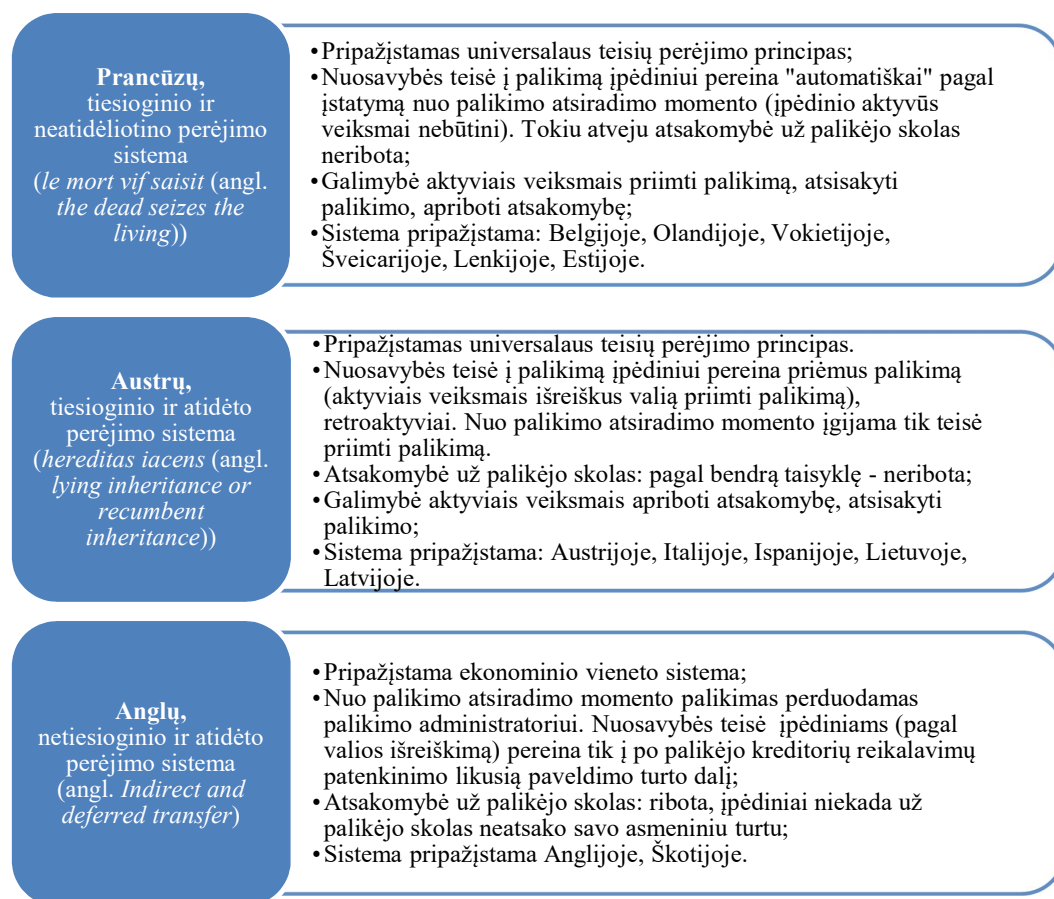
²⁸ *Ibidem*, p. 130.

²⁹ Informacija pateikiama remiantis ČAPLINSKIENĖ, E., Kas atsakys už palikėjo skolas? Iš *Paveldėjimo teisės Europeizacijos perspektyvos – link Europos testamentu*. Konferencijos, vykusios 2009 m. gruodžio 15 d. Vilniuje, pranešimai. Vilnius, 2010, p. 52-53; AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., *et al. Paveldėjimo teisė*: Kolektyvinė monografija. Vilnius, 2018, p. 13.

³⁰ Pavyzdžiui, Prancūzija, Vokietija, Olandija, Belgija, Šveicarija, Austrija, Italija, Ispanija, Lietuva, Latvija, Lenkija, Estija.

³¹ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., *et al. Paveldėjimo teisė*: Kolektyvinė monografija. Vilnius, 2018, p. 13.

lieka gražinus palikėjo skolas bei įvykdžius įsipareigojimus. Taigi, valstybėse pripažįstančiose skirtingas paveldėjimo teisinės prigimties aiškinimo sistemas, akcentai paveldėjimo procese sudedami skirtingai³². Šiame kontekste taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad teisės doktrinoje³³ išskiriamos trys paveldėjimo sistemos pagal palikimo perėjimo įpėdiniui momentą. Sistemos skirstytinos atsižvelgiant į du kriterijus. Pirmasis kriterijus – atsižvelgiant į tai, ar paveldimas turtas nuosavybės teise pereina tiesiogiai įpėdiniui ar per tarpininką. Antrasis – atsižvelgiant į tai, ar paveldimas turtas nuosavybės teise pereina įpėdiniui nuo palikėjo mirties momento ar nuo kito, vėlesnio, momento. Sisteminių suvokimo tikslais, 1 paveiksle pateikiami pagrindiniai paveldėjimo sistemų pagal palikimo perėjimo įpėdiniams momentą bruožai.

1 paveikslas. **Paveldėjimo sistemų pagal palikimo perėjimo įpėdiniui momentą bruožai**
 Šaltinis: Sudaryta autorės, remiantis VERBEKE, A. L., LELEU, Y. H., ZALUCKI, M., URVE, L., AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L.

³² BRONUŠIENĖ S., Taikytina teisė tarptautinio paveldėjimo bylose. Vilnius: *Teisė*, 2018, p. 96.

³³ Paveldėjimo teisės sistemų ypatybes nagrinėjo: VERBEKE, A. L., LELEU, Y. H., Harmonization of the law of succession in Europe. In *Towards a European Civil Code. Fourth revised and expanded edition*. 2011; ZALUCKI, M., *Uniform European Inheritance Law. Myth, Dream or Reality of the Future*. Krokava, 2015; URVE, L., Pārāndi ūleminek pārijale: vastuvōtusūsteem versus loobumissūsteem. *Juridica*, 2003 (1); AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., et al. *Paveldėjimo teisė*: Kolektyvinė monografija. Vilnius, 2018.

Plētojant 1 paveikslē pateiktā informāciju, jāzīmē, ka tiesiskā ir neatīdēliotino perējimo sistēma tiesēs doktrīnoje dar kitāip īvardijāma kāp palikimo atsisakymo sistēma, o tiesiskā ir atidēto perējimo sistēma – palikimo priēmimo sistēma³⁴. Pagrīdīnī dēmesī toliāu skirīant universālāus teisīu perējimo princīpā pripāžīstānčīoms paveldējimo sistēmoms, jāzīmē, ka užsīenīo teisēs doktrīnoje pātēkīāma nuomōnē, jōg īš esmēs tēk palikimo atsisakymo sistēma, tēk palikimo priēmimo sistēma yā tehnīnīs sprendīmas, kilēs īš Romēnū teisēs. Sekānt Romēnū teisēs pāvzdžīu īr kāp īlgo evolūcījos procesō rezultātā, Europos šālīs sukūrē optīmālīs paveldējimo procedūras³⁵. Tāčīāu, mānītīna, kād paveldējimo teisē neturētū īr negālī apsirībotī vīen tehnīnēmīs tāsīyklēmīs īr sprendīmāīs. Paveldējimo teisēs princīpālī pādēdā tēīsngālī suprāstī īr tāīkytī paveldējimo teisē³⁶, īšlāīkytī pusīāusvyrā tarp paveldējimo teisīnīu sātīkykīu dālīvīu.

Pagrīdīnīs skīrtūmās tarp mīnētū paveldējimo sistēmū (kriterījus, pagāl kurī jos skīrstomos) yā paveldīmo turto nuosāvībēs teisēs perējimo īpēdīnīu aspektās. Palikimo atsisakymo sistēma lemīā, kād šīā sistēmā pripāžīstānčīosē vālštībēsē (pāvzdžīu, Estījōjē) īpēdīnīo vālīs īšrāīškā (aktīvūs īpēdīnīo veīksmāī) palikimo priēmīmuī (nuosāvībēs teisēs īgījīmuī) nēā būtīnā, nes palīkējō teisēs īr pāreīgos īpēdīnīu pēreīnā „āutomātīškāī“ pagāl īstātymā nuo palikimo atsrādīmo mōmēto. Darōmā prīelādā, kād īpēdīnīs īgyjā palīkīmā net īr tuo atvēju, kāī to nēzīno³⁷. Tokīu atvēju, mānītīnā, kredītorīāī atsrādūrīā prīvīlēgījuotōjē pādētyjē. Vīsīgī, āpīē galūtīnī āsmēns tāpīmā īpēdīnīu (īr paveldīmo turto nuosāvībēs teisēs īgījēju) gālīmā kālbētī tīk tuo atvēju, jēīgū īpēdīnīs teisēs āktuosē nūstātītu tērīnū īr tvārkā nēātīlēkā tēīsīškāī rēīkšmīngū veīksmū dēl palikimo atsisakymo. īpēdīnīu atsrākīus palikimo, lāīkōmā, kād jīs prārāndā nuosāvībēs teisē īr, kād nuosāvībēs teisē nēkādā nēbūvō īpēdīnīu pērējusī. Palikimo priēmimo sistēmā pripāžīstānčīosē vālštībēsē (pāvzdžīu, Līetuvōjē, Lātīvījōjē) – īpēdīnīo vālīā palikimo priēmīmuī (tāpīmū paveldīmo turto sāvīnīnkū) yā būtīnā, nes atsrādūs palīkīmū īpēdīnīs īgyjā tīk subjektīnē teisē paveldētī. Šīuo atvēju, jēīgū īpēdīnīs nēātīlēkā teisēs āktuosē nūstātītū veīksmū palikimo priēmīmuī, lāīkōmā, kād jīs tokīu būdū īgyvēndīno sāvō subjektīnē teisē paveldētī īr pāsītrākē īš paveldējimo teisīnīu sātīkykīu. Jāzīmē, kād, nōrs pagāl palikimo priēmimo sistēmā, īkī palikimo priēmimo mōmēto

³⁴ URVE, L., Pārāndī ūlēmīnēk pārijālē: vāstuvōtusūstēm versus loobumīssūstēm. *Juridica*, 2003, p. 47.

³⁵ URVE, L., Two Reforms of the Estonian Law of Succession. *Justitia*, 2008, p. 308.

³⁶ AUGYTĒ-KAMARAUSKIENĒ, L., et al. *Paveldējimo teisē*: Kōlēktyvīnē monogrāfījā. Vīlīnīs, 2018, p. 13.

³⁷ MIKK, T., Pārīmīsōīgūs. 2. tāīendātud trūkk. Tallīn, 2012, p. 95.

nēra aiškus turto savininkas³⁸, bet palikimo priēmimas turi retroaktyvū veikimā. Tai reiškia, kad palikimā priēmusiam īpēdiniui nuosavybēs teisē pereina nuo palikimo atsiradimo momento.

Kadangi universalaus teisiū perējimo princips reiškia visuū palikējo teisiū ir pareiģu perējimā īpēdiniui, neribota atsakomybē uģ palikējo skolas praktiškai gali būti pernelyg grieģta³⁹, todēl tiek palikimo atsisakymo sistema, tiek palikimo priēmimo sistema leidžia īpēdiniui apriboti savo atsakomybē⁴⁰ uģ palikējo skolas ir apsaugoti savo turtinius interesus. Universalaus teisiū perējimo principā priēmusiose valstybēse ųinomi du īpēdiniū atsakomybēs ribojimo modeliai (vertinant kreditoriū galimybēs patenkinti savo reikalavimus poģiūriu): *cum viribus hereditatis*, kai kreditoriai gali patenkinti savo reikalavimus tik iģ paveldēto turto; *pro viribus hereditatis* – kai kreditoriai gali patenkinti savo reikalavimus ne tik iģ paveldēto, bet ir iģ asmeninio īpēdinio turto, taĳiau tik nevirģijant paveldēto turto vertēs⁴¹. Pagal ųiuos modelius valstybēs pasirenka, koku principu ir kokuais taisyklēmis gali būti tenkinamos palikējo kreditoriū turimos pretenzijos.

Apibendrinant tai, kas iģdēstyta, galima daryti iģvadā, kad palikimo atsisakymo ir palikimo priēmimo sistemū ītaka palikimo priēmimui pasireiškia skirtingu nuosavybēs teisēs ī palikimā perējimu īpēdiniui. Pagrindinis abiejū paveldējimo sistemū (palikimo priēmimo sistemos ir palikimo atsisakymo sistemos) tikslas yra nustatyti paveldimo turto savininkus. Be to, paģymėtina, kad nē vienu atveju īpēdinis nēra priverstas priēs savo valiā priimti palikimā. Vadovaujantis palikimo priēmimo laisvēs principu⁴² īpēdinis turi turēti galimybē laisvai pasirinkti, ar priimti palikimā, ar jo atsisakyti, nes niekas negali būti priverstas priimti palikimā priēs savo valiā⁴³. Todēl, net tose valstybēse (pavyzdžiui, Estijoje), kuriose palikimo priēmimui (nuosavybēs teisēs īgijimui) īpēdinio veiksmi nēra būtinai, pagal ītvirtintas teisēs normas īpēdinis gali laisvai apsisprēsti, ar jis nori priimti palikimā ir koku būdu, ar nori pasitraukti iģ paveldējimo teisiniū santykiū.

³⁸ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., *et al. Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2018, p. 24.

³⁹ ZALUCKI, M., *Uniform European Inheritance Law. Myth, Dream or Reality of the Future*. Krokova, 2015, p. 132.

⁴⁰ MIKK, T., *Pārimisõigus. 2. täiendatud trükk*. Tallinn, 2012, p. 125.

⁴¹ BUBLIENĖ, D., ČAPLINSKIENĖ, E., *Ribota īpēdiniū atsakomybē uģ palikējo skolas. Teisė*, 2011, t. 81, p. 13.

⁴² AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., *et al. Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2018, p. 16.

⁴³ URVE, L., *Pārāndi ūleminēk pārījale: vastuvõtusüsteem versus loobumissüsteem. Juridica*, 2003 (1), p. 52.

1.2. Palikimo priėmimo įtaka įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų pusiausvyrai

Lietuvos ir Latvijos teisės doktrinoje⁴⁴ išreiškiama nuomonė, kad palikimo priėmimas įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka ir būdu yra esminis paveldėjimo procese. Lietuvoje ir Latvijoje palikimo priėmimas suprantamas kaip įpėdinio laisva valia sudaromas sandoris. Pažymėtina, kad teisės moksle sandoris apibrėžiamas kaip valios išreiškimas, kuriuo siekiama sukurti teises pasekmes, pakeisti tam tikrą teisinę situaciją, kaip privačios valios išreiškimas, skirtas sukurti pageidaujamas teises pasekmes, kurių atsiranda todėl, kad teisė (teisinė tvarka) jas pripažįsta, kaip teisinis veiksmas, kuriuo išreiškiama valia (viešoji ar asmeninė, vienašalė, daugiašalė ar kolektyvinė) ir kuriuo siekiama sukurti teises pasekmes (pakeisti teisinę situaciją, sukurti teisę ir pan.)⁴⁵.

Lietuvoje palikimo priėmimas suprantamas kaip įpėdinio sudaromas vienašalis, neatšaukiamas ir besąlygiškas sandoris, pagal kurį įpėdinis, išreiškęs valią priimti palikimą, nuo palikimo atsiradimo momento tampa visų paveldimų palikėjo turtinių teisių subjektu⁴⁶. Vienašalis dėl to, kad jam būtina ir pakanka vienos šalies valios. Besąlygiškas dėl to, kad priimant palikimą negalima daryti jokių sąlygų ir išlygų. Neatšaukiamas dėl to, kad priėmus palikimą nebegalima pakeisti savo valios ir palikimo atsisakyti⁴⁷. Plėtojant apibrėžimą, galima pažymėti, kad vienašaliai palikimo priėmimo ir palikimo atsisakymo sandoriai yra įstatymo suteikiama priemonė įgyvendinti šaukiamo paveldėti įpėdinio subjektinei paveldėjimo teisei, kurios turinį sudaro alternatyvi įpėdinio galimybė palikimą priimti arba atsisakyti⁴⁸. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2001 m. sausio 8 d. nutartyje yra pažymėjęs, kad įtvirtindamas civilinių teisinių santykių subjektų autonomijos principą paveldėjimo teisėje, įstatymo leidėjas palikėjo teisių ir pareigų perkėlimą sieja su paties įpėdinio valia šias teises priimti ar nuo jų atsisakyti⁴⁹. Latvijos teisės doktrinoje pateikiamos tokios palikimo priėmimo sąvokos: plikimo priėmimas arba atsisakymas yra vienašaliai įpėdinio sandoriai ir, kaip ir bet kuriam kitam sandoriui, pagrindinis reikalavimas palikimui priimti yra sandorio sudarymas laisva valia – nesant klaidos,

⁴⁴ ZILE, K., Atseviški mantojuma pieņemšanas problēmjaūtājumi. Constitutional Values in Contemporary Legal Space I. International Scientific Conference. Rīga, 2016, p. 501; AUGYTĒ-KAMARAUSKIENĒ, L., et al. *Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2018, p. 265.

⁴⁵ DAMBRAUSKAITĒ, A., *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės: Monografija*. Vilnius, 2009, p. 23-24.

⁴⁶ VILEITA, A., *Paveldėjimo teisė*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 108.

⁴⁷ AUGYTĒ-KAMARAUSKIENĒ, L., et al. *Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2018, p. 259.

⁴⁸ DAMBRAUSKAITĒ, A., Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės. *Jurisprudencija*, 2 (104), 2008, p. 81.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje E. J., G. G. ir J. K. v. T. Š. ir R. M., Nr. 3K-3-7/2001.

sukčiavimo ar prievartos.⁵⁰; palikimo priėmimas, taip pat palikimo atsisakymas, yra asmens, pakviesto paveldėti, valios išraiška, jis gali būti išreikštas (raštu arba žodžiu) arba numanomas (tokiu veiksmu, kuris neišvengiamai sukelia tam tikrą išvadą apie išreikštą valią palikimą priimti ar jo atsisakyti)⁵¹. Estijos teisės doktrinoje pažymima, kad nuosavybės teisė pereina be sandorių ir procedūrų, kurios paprastai yra būtinos nuosavybės perdavimui⁵².

Palikimo priėmimo reikšmė pasireiškia per šiuos paveldėjimo teisės reikšmingumo aspektus:

1) Kai kuriose valstybėse turto paveldėjimas yra konstituciškai saugoma vertybė. Pavyzdžiui, Estijos Respublikos Konstitucijos 32 straipsnis įtvirtina nuostatą, kad turto paveldėjimas yra garantuojamas⁵³;

2) Paveldėjimo teisė pripažįstama⁵⁴ svarbia civilinės teisės dalimi, reglamentuojančia mirusio fizinio asmens (palikėjo) turtinių ir kai kurių neturtinių teisių ir pareigų perėjimo jo įpėdiniams procedūras. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. Apžvalgoje bylose dėl paveldėjimo pabrėžiama, kad paveldėjimo teisė yra kompleksinis civilinės teisės institutas, kurį taikant reikšminga ir svarbi tiek daiktinė teisė, nes būtent daiktai ir teisės į juos yra dažniausiai suvokiami kaip paveldėjimo objektas (paveldimas turtas), o nustatyti, kokias teises į tuos daiktus turėjo mirusysis ir kokia apimtimi jos pereina paveldėjimo teise kitiems asmenims, galima tik taikant daiktinę teisę; tiek prievolių teisė, nes iš prievolių kylančios teisės ir pareigos taip pat sudaro paveldimą turtą; tiek šeimos teisė, nes paveldėjimas pirmiausia yra kilęs iš visuomenės intereso išsaugoti turtą šeimoje, todėl itin aktualus tampa šeimos teisinių santykių dalyvių (subjektų) nustatymas; tiek ir civilinio proceso teisė, pagal kurios normas sprendžiami ginčai dėl paveldėjimo santykių, nustatomi paveldėjimui reikšmingi juridinę reikšmę turintys faktai⁵⁵.

⁵⁰ ZILE, K., Acceptance of an inheritance – form and terms. Iš *The Quality of legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space*. International Scientific Conference. Ryga, 2012, p. 676.

⁵¹ ZILE, K., Mantojuma pieņemšanās un atraidīšanas jēdziens un nozīmē mantojuma tiesībās. *Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā: Latvijas Universitātes 73: Zinātniskās konferences rakstu krājums*. Rīga, 2015, p. 516.

⁵² MIKK, T., Pārimisõigus. 2. täiendatud trükk. Tallinn, 2012, p. 10.

⁵³ Estijos Respublikos Konstitucija. [interaktyvus, žiūrėta 2019-03-05]. Prieiga per internetą: <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/530102013003/consolide/current>>.

⁵⁴ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., et al. *Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2018, p. 11; ZILE, K., Acceptance of an inheritance – form and terms. In *The Quality of legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space*. International Scientific Conference. Ryga, 2012, p. 674; MIKK, T., Pārimisõigus. 2. täiendatud trükk. Tallinn, 2012, p. 9.

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. *Apžvalga bylose dėl paveldėjimo* Nr. AC-47-1. Teismų praktika. 2018, 47, p. 666-727.

3) Kadangi nuosavybės teisė paprastai sudaro pagrindinę paveldimo turto dalį, paveldėjimo teisė laikoma vienu iš svarbiausių privačios nuosavybės apsaugos būdų⁵⁶, nes asmeniui mirus jo per gyvenimą įgytas turtas pereina įpėdiniams, turintiems teisę paveldėti pagal įstatymą, testamentą arba, kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Latvijoje ir Estijoje – pagal paveldėjimo sutartį. Pavyzdžiui, LR Civiliniame kodekse yra tiesiogiai įtvirtinta, kad paveldėjimas yra vienas iš nuosavybės teisės įgijimo pagrindų (4.47 straipsnio 2 dalis), Latvijos Respublikos civiliniame įstatyme nurodoma, kad savininkui mirus, nuosavybės teisės pereina savininko paveldėtojams (1034 straipsnis);

4) Paveldėjimo teisė užtikrina įpėdinių interesus⁵⁷. Įpėdinių interesai užtikrinami nustatant įpėdinių pagal įstatymą eiles, teisę į privalomąją palikimo dalį (teisę paveldėti tais atvejais, kai testamentu turtas paliktas kitiems asmenims arba iš įpėdinių atimta paveldėjimo teisė). Pavyzdžiui, LR Civiliniame kodekse įtvirtintos nuostatos, reglamentuojančios įpėdinių interesų užtikrinimą: įpėdinių pagal įstatymą eilės (5.11 straipsnio 1 dalis), sutuoktinio paveldėjimo teisė (5.13 straipsnis), teisė į privalomąją palikimo dalį (5.20 straipsnis); Latvijos Respublikos civiliniame įstatyme nurodoma, kad pagal įstatymą kviečiami paveldėti yra: 1) sutuoktinis, 2) giminės ir 3) įvaikiai (391 straipsnis); Estijos paveldėjimo įstatyme nurodytos įpėdinių pagal įstatymą eilės (13, 14, 15 straipsniai), sutuoktinio paveldėjimo teisė (16 straipsnis), teisė į privalomąją palikimo dalį (17 straipsnis);

5) Paveldėjimo teisė užtikrina palikėjo kreditorių interesus⁵⁸, nes palikėjo prievolės (skolos ir išipareigojimai) kreditoriams nesibaigia jam mirus ir palikėjo kreditoriai turi teisę reikalauti prievolių įvykdymo iš palikėjo paveldėtojų. Šiuo atžvilgiu, įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas gali būti ribota arba neribota, priklausomai nuo pasirinkto palikimo priėmimo būdo. Pavyzdžiui, LR Civiliniame kodekse įtvirtinta palikėjo kreditorių reikalavimų pareiškimo tvarka (5.63 straipsnis); Estijos Paveldėjimo įstatyme įtvirtinta viešo palikėjo kreditorių kvietimo, siekiant nustatyti palikėjo išipareigojimus sudarant paveldimo turto apyrašą, procedūra (140 straipsnis);

6) Paveldėjimo teisė užtikrina ekonominių santykių stabilumą valstybėje⁵⁹.

Įvardyti aspektai, manytina, lemia pareigą valstybių nacionalinių įstatymų leidžiamąsias galias turintiems subjektams aiškiu ir darniu reglamentavimu nustatyti

⁵⁶ VILEITA, A., *Paveldėjimo teisė*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 13.

⁵⁷ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., *et al. Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2018, p. 11.

⁵⁸ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., *et al. Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2018, p. 11; ŠALTAUSKIENĖ, S., *Paveldėjimo teisė: lyginamieji aspektai. Iš Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*: Mokslo studija. Vilnius, 2013, p. 650.

⁵⁹ VILEITA, A., *Paveldėjimo teisė*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 13.

palikimo priėmimo taisykles, orientuojančias paveldėjimo teisinių santykių subjektų elgesį pagal teisės reikalavimus.

Paveldėjimo procesas nėra vienkartinis reiškinys ir paveldėjimo procese dažnai dalyvauja skirtingi asmenys su skirtingais lūkesčiais ir interesais⁶⁰, konkrečiai šiuo atveju galima įvardyti įpėdinius ir palikėjo kreditorius, kurių interesai yra priešingi. Todėl, valstybių nacionalinių įstatymų leidžiamąsias galias turintys subjektai, nepriklausomai nuo to, kokią paveldėjimo sistemą pasirenka įtvirtinti valstybės teisės sistemoje, neišvengiamai susiduria su įpėdinių ir palikėjo kreditorių, taip pat įpėdinio kreditorių interesų suderinimo problema. Šių asmenų interesų derinimas valstybėje pasireiškia reglamentuojant palikimo priėmimo būdus, įpėdinio atsakomybės už palikėjo skolas ribojimo modelį, terminus asmenų teisėms įgyvendinti, teisių gynimo galimybes ir kitus aspektus.

⁶⁰ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., *et al. Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2018, p. 265.

2. ATSKIRŲ PALIKIMO PRIĖMIMO INSTITUTO NORMŲ, TURINČIŲ ĮTAKĄ IPĖDINIŲ IR PALIKĖJO KREDITORIŲ INTERESŲ PUSIAUSVYRAI LYGINAMOJI ANALIZĖ

2.1. Palikimo priėmimo būdų ir palikėjo kreditorių dalyvavimo palikimo priėmime santykis

Įpėdiniui priimant palikimą, palikimo priėmimo būdo pasirinkimas svarbus tiek pačiam įpėdiniui, tiek palikėjo kreditoriui. Įpėdiniui svarbus tuo aspektu, nes nuo palikimo priėmimo būdo priklauso įpėdinio atsakomybės (ribotos ar neribotos) už palikėjo skolas ribos. Palikėjo kreditoriui dėl galimybės patenkinti turimus reikalavimus.

Lietuvoje palikimas gali būti priimamas atliekant vieną iš LR Civiliniame kodekse nustatytų veiksmų: 1) pradėjus faktiškai paveldimą turtą valdyti; 2) paduodant palikimo atsiradimo vietos notarui pareiškimą dėl palikimo priėmimo⁶¹. Vadovaujantis LR Civiliniu kodeksu, įpėdinis, kuris priėmė palikimą turto valdymo perėmimu arba padavęs pareiškimą notarui, už palikėjo skolas atsako visu savo turtu, išskyrus šiame kodekse numatytus atvejus⁶². Pažymėtina, kad įstatymas paveldėjimo teisėje numato galimybę įpėdiniui apriboti savo atsakomybę. Paduodant notarui pareiškimą dėl palikimo priėmimo, įstatymas įpėdiniui suteikia teisę išreikšti valią apriboti savo atsakomybę ir priimti palikimą pagal turto apyrašą. Latvijos paveldėjimo teisės normos numato analogiškus palikimo priėmimo būdus, kuriems būtina įpėdinio valios išraiška. Latvijoje palikimas gali būti priimtas atitinkamu notaro patvirtintu pareiškimu arba faktiniu paveldimo turto valdymu, siekiant jį valdyti ir naudoti kaip savo nuosavybę⁶³. Taip pat, įstatymas įpėdiniui suteikia teisę išreikšti valią apriboti savo atsakomybę ir priimti palikimą pagal turto apyrašą⁶⁴. Estijoje⁶⁵ palikimas gali būti priimamas šiais įpėdinio veiksmais: 1) pasyviais įpėdinio veiksmais – jeigu įpėdinis palikimo neatsisako per įstatyme nustatytą terminą, laikoma, kad jis palikimą priėmė; 2) aktyviais įpėdinio veiksmais – pateikiant prašymą notarui dėl palikimo priėmimo arba pateikiant prašymą notarui dėl palikimo priėmimo pagal turto apyrašą. Pažymėtina, kad Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje įpėdiniui yra sudaryta galimybė apriboti atsakomybę už palikėjo skolas ir priimti palikimą pagal turto apyrašą. Kiek teisiniu reglamentavimu kiekvienas palikimo priėmimo būdas nulemia įpėdinio atsakomybę ir koks palikėjo kreditoriaus dalyvavimo palikimo priėmimo procese vaidmuo, detaliau analizuojama kitose darbo dalyse.

⁶¹ LR Civilinio kodekso 5.50 straipsnio 2 dalis.

⁶² *Ibidem*, 5.52 straipsnio 1 dalis.

⁶³ DAMANE, L., *et al.* Family and Inheritance Law. In *The Law of the Baltic States*. Springer International Publishing AG, 2017, p. 335.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 336.

⁶⁵ Estijos Respublikos paveldėjimo įstatymo 118 straipsnio 1, 2 dalys, 137 straipsnio 1 dalis.

2.1.1. Palikimo priėmimas paduodant pareiškimą notarui

2.1.1.1. Palikimo priėmimas nesudarant turto apyrašo

Lietuvos teisės doktrinoje pažymima, kad vienašalis palikimo priėmimo sandoris, sudaromas paduodant pareiškimą apie palikimo priėmimą palikimo atsiradimo vietos notarui, turi specifinę sudėtinę formą, apimančią tiek valios išraišką raštu (pareiškimas), tiek konkludentinius veiksmus (padavimas notarui). Šios dvi sąlygos yra būtinos, kad įpėdinis įgyvendintų savo teisę priimti palikimą vienu iš įstatymo numatytų būdų – paduodant pareiškimą palikimo atsiradimo vietos notarui⁶⁶. Kitų papildomų veiksmų atlikimo nereikalaujama⁶⁷.

Minėta, jog pagal galiojantį teisinį reglamentavimą Lietuvoje palikimo priėmimas padavus pareiškimą notarui (nesudarant turto apyrašo) lemia neribotą įpėdinio atsakomybę už palikėjo skolas visu įpėdinio turtu. Lyginant teisinį reglamentavimą kaimyninėse šalyse, pirmiausia pažymėtina, kad Latvijoje, kaip ir Lietuvoje, įpėdinis, siekdamas įgyti nuosavybės teisę į paveldimą turtą ir priėmęs palikimą atitinkamu notaro patvirtintu pareiškimu (nesudarant turto apyrašo), atsako už palikėjo skolas, įskaitant asmeninį turtą, jeigu skoloms grąžinti paveldėto turto nepakanka⁶⁸. Estijoje, nors nuosavybės teisė į palikimą įpėdiniui pereina automatiškai nuo palikimo atsiradimo momento ir palikimo priėmimui įpėdinio valios išreiškimas nėra būtinas (įpėdinio pasyvūs veiksmai laikomi palikimo priėmimu), tačiau įpėdinis gali išreikšti norą priimti palikimą paduodamas pareiškimą notarui. Estijoje pareiškimo dėl palikimo priėmimo pateikimas notarui iki įstatyme nurodyto termino pabaigos įpėdinio atsakomybės atžvilgiu turi tokias pačias teises pasekmes kaip ir pasyvūs įpėdinio veiksmai. Dėl universalios teisių perėjimo principo visos teisės ir pareigos pereina įpėdiniui, o tai reiškia, kad įpėdinis yra atsakingas už palikėjo skolas net ir savo turtu⁶⁹. Jeigu paveldėto turto nepakanka palikėjo kreditoriaus reikalavimams įvykdyti, įpėdinis palikėjo prievoles vykdo iš asmeninio turto⁷⁰. Pasyvūs įpėdinio veiksmai ir palikimo priėmimas aktyviais įpėdinio veiksmais, tačiau nesudarant turto apyrašo, suteikia kreditoriui palankesnę padėtį, nes palikėjo teisių perėmėjas yra atsakingas už kreditoriaus pretenzijas savo

⁶⁶ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., *et al. Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2018, p. 262.

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. *Apžvalga bylose dėl paveldėjimo* Nr. AC-47-1. Teismų praktika. 2018, 47, p. 666-727.

⁶⁸ Latvijos Civilinio įstatymo 707 straipsnis.

⁶⁹ LIIN, S., Questionnaire: report of Estonia. In *PSEFS Personalized Solution in European Family and Succession Law no. 80082-JUST-AG-2017/JUST-JCOO-2017*. 2019, p. 43.

⁷⁰ Estijos Paveldėjimo įstatymo 130 straipsnio 3 dalis.

asmeniniu turto⁷¹. Pažymėtina, kad ne visose palikimo atsisakymo sistemą pripažįstančiose šalyse, kuriose nuosavybės teisė į palikimą įpėdiniui pereina automatiškai nuo palikimo atsiradimo momento, galioja analogiškas reglamentavimas. Pavyzdžiui, Lenkijoje, palyginti su Estija, įpėdinio pasyvumo atveju, įpėdinio padėtis yra palankesnė, nes įpėdinio atsakomybė už palikėjo skolas yra ribota. Pagal Lenkijos Civilinio kodekso 1515 straipsnio 2 dalį, įpėdinio pasyvūs veiksmai laikomi palikimo priėmimu pagal turto apyrašą. Tai reiškia, kad įstatymų leidėjas įtvirtina ribotą įpėdinio atsakomybę už palikėjo skolas net ir tuo atveju, kai įpėdinis neišreiškia valios dėl palikimo priėmimo pagal turto apyrašą. Toks reglamentavimas Lenkijoje galioja palyginti neseniai – nuo 2015 m. spalio 17 d⁷².

Kadangi pareiškimas dėl palikimo priėmimo yra neatšaukiamas, sužinojus, kad palikėjas turėjo skolų, palikimo priėmimo būdo negalima pakeisti, t. y. negalima prašyti sudaryti paveldimo turto apyrašą⁷³. Pavyzdžiui, tokia situacija galima dviem atvejais. Pirma, kai įpėdinis išreiškia valią priimti palikimą iš karto, t. y. nelaukiant kol baigsis įstatyme nustatytas trijų mėnesių palikimo priėmimo terminas (LR CK 5.50 straipsnio 3 dalis), o kreditoriaus reikalavimai pareiškiami vėliau, tačiau taip pat nepasibaigus įstatyme nustatytam trijų mėnesių reikalavimų pareiškimo terminui (LR CK 5.63 straipsnio 1 dalis). Todėl, jeigu paaiškėja, kad palikimą sudaro ne tik aktyvas, bet ir pasyvas, o įpėdinis jau priėmė palikimą šiuo būdu, palikėjo kreditoriaus, siekiančio, kad įpėdinis įvykdytų palikėjo prievoles, įstatymo nustatyta tvarka ir būdu pareikštas reikalavimas gali būti nukreiptas ir į asmeninį įpėdinio turtą. Kadangi palikimo priėmimas yra vienašalis sandoris, tokiu atveju, įpėdinis gali kreiptis į teismą ir ginčyti palikimo priėmimą bendrais sandorių negaliojimo pagrindais (pavyzdžiui, pagal LR CK 1.90 straipsnį), tačiau teisės doktrinoje išreiškiama nuomonė, kad faktinis nežinojimas apie palikėjo skolas taip pat dažniausiai negalės būti pateisintas atsižvelgiant į universalus turto paveldėjimo principą, nes įpėdinis, priimdamas palikimą ne pagal apyrašą, visada rizikuoja⁷⁴. Tokios pačios pozicijos laikosi ir teismų praktika. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad civiliniai santykiai yra grindžiami protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principais (CK 1.5 straipsnis), kurie, be kita ko, įpareigoja asmenis, įgyvendinant savo interesus, elgtis rūpestingai, atidžiai ir apdairiai. Bendroji taisyklė yra

⁷¹ MIKK, T., *Pärimisõigus*. 2. täiendatud trükk. Tallinn, 2012, p. 119.

⁷² ZALUCKI, M., *New Rules on Liability for Inheritance Debts in Poland: Road to a Single European Law?* European Review of Private Law 2-2016 [189–202].

⁷³ ŠALTAUSKIENĖ, S., *Paveldėjimo teisė: lyginamieji aspektai*. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*: Mokslo studija. Vilnius, 2013, p. 689.

⁷⁴ STRIPEIKIENĖ, J. *Paveldėjimo teisės normų taikymas Lietuvos teismų praktikoje*. Iš *Paveldėjimo teisės Europeizacijos perspektyvos – link Europos testamentu*. Konferencijos, vykusios 2009 m. gruodžio 15 d. Vilniuje, pranešimai. Vilnius, 2010, p. 10.

ta, kad kiekvienas veiksnus civilinių santykių dalyvis turi laisvę spręsti, kaip įgyvendinti savo subjektines teises ir rūpintis savo privačių interesų apsauga. Šios principinės nuostatos galioja ir paveldėjimo santykiams. Veiksnius asmuo turimą paveldėjimo teisę įgyvendina savo nuožiūra – jis gali priimti palikimą arba jo atsisakyti⁷⁵. Antra, kai įpėdinis priima palikimą šiuo būdu, o kreditoriaus reikalavimai pateikiami pasibaigus įstatyme numatytam reikalavimų pateikimo terminui, kreditoriui kreipiantis į teismą su prašymu atnaujinti praleistą terminą dėl svarbių priežasčių (LR CK 5.63 straipsnio 4 dalis). Tokiais atvejais, jeigu teismas priima sprendimą atnaujinti terminą palikėjo kreditorių reikalavimų pareiškimui, įpėdinių interesai gali būti pažeidžiami ir sukelti neigiamus padarinius, t. y. pareigą atsakyti už palikėjo turėtus įsipareigojimus. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvoje teisinis reglamentavimas neįtvirtina palikėjo kreditorių informavimo apie palikėjo (skolininko) mirtį procedūrų. Paveldėjimo bylą tvarkantis notaras neturi pareigos inicijuoti paveldėjimo bylos užvedimo procedūros, ieškoti galimų įpėdinių ar palikėjo kreditorių. Tai reiškia, kad, ar kreditorius sužinos laiku apie skolininko mirtį ir atsiradusią pareigą reikšti savo reikalavimus, dažnai priklauso nuo atsitiktinių priežasčių⁷⁶. Todėl, vertinant iš palikėjo kreditoriaus pozicijos, praleisto termino atnaujinimo galimybė sudaro sąlygas kreditoriui apginti savo interesus. Pažymėtina, kad Latvijoje notaras, suinteresuotų asmenų prašymu arba savo nuožiūra, turi teisę paskelbti apie palikimo atsiradimą oficialiame leidinyje „*Latvijas Vēstnesis*“. Tokio pranešimo tikslas – kvietimas kreiptis visus asmenis, kurie turi teises į atsiradusį palikimą kaip įpėdiniai, kreditoriai ar kitu pagrindu. Pranešime nurodoma, kad kreditorių reikalavimai, kurie nepateikiami per kvietime nustatytą terminą, bus laikomi negaliojančiais⁷⁷. Pagal Latvijos Civilinio įstatymo 293 straipsnį, pranešimas apie palikimo atsiradimą gali būti skelbiamas tais atvejais, kai:

- 1) nėra žinomi įpėdiniai;
- 2) nėra aišku, ar įpėdiniai, kurie kreipėsi dėl palikimo priėmimo, yra vieninteliai ir artimiausi įpėdiniai;
- 3) įpėdiniai yra žinomi, tačiau jie nenori arba negali priimti palikimo, arba pareiškia norą priimti palikimą pagal turto apyrašą;
- 4) įpėdiniai, testamentu vykdytojai arba palikimo administratorius nežino skolų, susijusių su palikimu.

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje I. T. A. (I. T. A.) v. Šilutės rajono 1-ojo notarų biuro notarė A. R., Nr. 3K-3-66/2012.

⁷⁶ STRIPEIKIENĖ, J. Paveldėjimo teisės normų taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Iš *Paveldėjimo teisės Europizacijos perspektyvos – link Europos testamentų*. Konferencijos, vykusios 2009 m. gruodžio 15 d. Vilniuje, pranešimai. Vilnius, 2010, p. 12.

⁷⁷ Latvijos Notariato įstatymo 297 straipsnis.

Tokia Latvijos Civiliniame įstatyme įtvirtinta nuostata, manytina, yra įstatymo leidėjo pozicija išviešinti palikimo atsiradimo faktą, kartu sudarant sąlygas palikėjo kreditoriui sužinoti apie skolininko mirtį ir atsiradusią pareigą ištraukti į paveldėjimo teisinius santykius, t. y. pareikšti turimas pretenzijas.

Panašus reglamentavimas egzistuoja Estijoje. Nors pagal palikimo atsisakymo sistemą Estijoje palikimas įpėdiniui pereina automatiškai, paveldėjimo procedūra pradedama vykdyti tik esant atitinkamų asmenų iniciatyvai⁷⁸. Pagal Estijos Paveldėjimo įstatymo 168 straipsnio 1 dalį, notaras paskelbia pranešimą apie paveldėjimo bylos užvedimą oficialiame leidinyje „*Ametlikud Teadaanded*“ ne vėliau kaip per dvi darbo dienas nuo paveldėjimo procedūros inicijavimo pradžios. Kitaip nei Latvijoje, Estijoje notaras savo iniciatyva paveldėjimo procedūros pradėti negali.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, pažymėtina, Lietuvos teisiniame reglamentavime šiuo aspektu tarp įpėdinio ir palikėjo kreditorių interesų pusiausvyros egzistuoja tam tikras disbalansas. Pagal galiojantį teisinį reglamentavimą, manytina, priimti palikimą padavus palikimo atsiradimo vietos notarui pareiškimą dėl palikimo priėmimo (be apyrašo) įpėdiniai turėtų tuo atveju, kai tiksliai žino, jog palikimą sudaro tik aktyvas, t. y. palikėjas neturėjo skolų, kurios galėtų būti finansiškai nenaudingos įpėdiniui. Priešingu atveju, gali atsirasti neigiamų finansinių pasekmių. Kreditorių atžvilgiu įstatyme nėra numatyta, koku būdu kreditoriai turėtų sužinoti apie atsiradusią pareigą pareikšti turimus reikalavimus.

2.1.1.2. Palikimo priėmimas pagal turto apyrašą

Lietuvos teisės doktrinoje ilgą laiką vyravo nuomonė⁷⁹, jog palikimo priėmimas pagal turto apyrašą yra trečiasis iš LR Civiliniame kodekse numatytų palikimo priėmimo būdų. Tokia nuomonė, manytina, galėjo susiformuoti todėl, nes iki 2011 m. birželio 21 d. priimto Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.3, 1.65, 2.139, 5.39, 5.50, 5.52, 5.53, 5.54, 5.60 straipsnių pakeitimo įstatymo⁸⁰, įsigaliojusio 2011 m. lapkričio 1 d., palikimo priėmimą reglamentavusios teisės normos nustatė, kad įpėdiniai, siekiantys priimti palikimą pagal turto apyrašą, turi kreiptis į palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismą, t. y. paveldimo turto apyrašo sudarymas buvo priskirtas teismo funkcijai. Nuo minėto

⁷⁸ MIKK, T., *Pärimisõigus*. 2. täiendatud trükk. Tallinn, 2012, p. 104.

⁷⁹ Pavyzdžiui, VILEITA, A., *Paveldėjimo teisė*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 110; BUBLIENĖ, D. Lithuanian Succession Law: Experience and perspectives. Iš *The Perspectives of Europeanization of Law of Succession*. Ryga, 2009, p. 14; SVIRBUTIENĖ, D. Palikimo priėmimo būdai: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Notariatas*. Nr. 1, 2007, p. 12-13.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.3, 1.65, 2.139, 5.39, 5.50, 5.52, 5.53, 5.54, 5.60 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinos*, 2011, Nr. 85-4130.

įstatymo priėmimo, teismo funkcija perduota notarams, todėl įpėdiniai, siekiantys priimti palikimą pagal turto apyrašą, turi paduoti pareiškimą palikimo atsiradimo vietos notarui. Tačiau, šiandien teisės doktrinoje abejojama, ar palikimo priėmimas pagal turto apyrašą gali būti pripažįstamas savarankišku palikimo priėmimo būdu. Augytė-Kamarauskienė L., *et al.* šiuo klausimu pateikia sisteminę LR Civilinio kodekso normų analizę: Civilinio kodekso 5.50 straipsnio 2 dalis aiškiai nurodo tik du paveldėjimo būdus, kada įpėdinis laikomas priėmusiu palikimą; 5.52 straipsnio 2 dalis numato, kad įpėdinio valia priimti palikimą pagal apyrašą turi būti išreikšta tame pačiame pareiškime dėl palikimo priėmimo, paduotame notarui Civilinio kodekso 5.50 straipsnio 2, 3 dalių nustatyta tvarka. Taigi, palikimo priėmimas pagal apyrašą klasifikuotinas kaip palikimo priėmimo paduodant pareiškimą dėl palikimo priėmimo palikimo atsiradimo vietos notarui viena iš formų⁸¹. Su pastarąja doktrinoje išreikšta pozicija galima visiškai sutikti, tačiau teismų praktikoje⁸², nagrinėjant palikimo priėmimo pagal turto apyrašą ginčus, vartotina gramatinė konstrukcija „palikimo priėmimo būdas“. Atsižvelgiant į tai, toliau darbe minėtame kontekste vartojant žodį „būdas“, jis suprantamas ne kaip savarankiškas palikimo priėmimo būdas, o kaip viena iš palikimo priėmimo paduodant pareiškimą notarui formų.

Palikimo priėmimas pagal apyrašą yra vienintelis palikimo priėmimo būdas, kuris sudaro sąlygas įpėdiniui apsisaugoti nuo rizikos, kad palikėjo skolos viršys paveldėtą turtą ir todėl įpėdiniui kils pareiga jas grąžinti iš asmeninio turto⁸³. Paveldimo turto apyrašas sudaromas palikimo sudėčiai nustatyti, t. y. įvertinti turto aktyvą ir pasyvą. Lietuvos teisinis reglamentavimas numato, kad įpėdinis savo nuožiūra turi teisę pasirinkti palikimo priėmimo būdą, taigi ir palikimo priėmimą pagal turto apyrašą. Tačiau, jeigu įpėdiniu yra valstybė, valstybė visuomet palikimą priima pagal turto apyrašą ir atsako už palikėjo skolas neviršydama jai perėjusio paveldėto turto tikrosios vertės (LR Civilinio kodekso 5.62 straipsnio 3 dalis). Tai reiškia, kad jei palikėjo skola viršija paveldėto turto vertę, skola kreditoriui nebus gražinta visa apimtimi. Įpėdinio, priėmusio palikimą pagal turto apyrašą, atsakomybė ribojama netapačiai. Vadovaujantis LR Civilinio kodekso 5.53 straipsnio 1 dalies nuostata, įpėdinis, priėmęs palikimą pagal antstolio sudarytą turto apyrašą, už palikėjo skolas atsako tik paveldėtu turtu⁸⁴. Žvelgiant istoriškai, ši įstatymo

⁸¹ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., *et al.* *Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2018, p. 275-276.

⁸² Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2014 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vilniaus energija“ v. Lietuvos valstybė, atstovaujama Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Nr. 3K-7-18/2014.*

⁸³ *Ibidem*, Nr. 3K-7-18/2014.

⁸⁴ LR Civilinio kodekso 5.53 straipsnio 1 dalis.

nuostata Lietuvos teisės doktrinoje vertintina prieštarigai. Buvo keliamos diskusijos⁸⁵, ar ši nuostata reiškia, kad įpėdinio atsakomybė asmeniniu turtu neatsiranda (kaip tai lingvistinio aiškinimo pagrindu reikštų žodžiai „paveldėtu turtu“), ar, vis dėlto, įpėdinis gali atsakyti ir savo asmeniniu turtu, tačiau ne daugiau negu paveldėto turto verte (tapačiai, kaip atsako valstybė). Analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką dėl LR Civilinio kodekso 5.53 straipsnio 1 dalies nuostatos aiškinimo ir taikymo, susidaro įspūdis, kad ilgą laiką⁸⁶ nuosekli minėtos nuostatos aiškinimo ir taikymo praktika nebuvo suformuota. Teisės doktrinoje atkreipiamas dėmesys į tai, kad kasacinio teismo praktikoje nebuvo suvokiama, kokia įpėdinių atsakomybės sistema yra nustatyta Lietuvos teisės sistemoje⁸⁷. Teisinis reglamentavimas šiuo klausimu tapo aiškesnis, kai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2014 m. spalio 21 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 3K-3-433/2014, įgyvendindamas kasacijos funkciją, konstatavo, kad LR Civilinio kodekso 5.53 straipsnio 1 dalies nuostata, jog įpėdinis, priėmęs palikimą pagal antstolio sudarytą turto apyrašą, už palikėjo skolas atsako tik paveldėtu turtu, aiškintina taip, kad įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas ribojama konkrečiu paveldėtu turtu, kreditorių reikalavimai gali būti tenkinami tik iš paveldėto turto, o ne iš paveldėto turto vertės, t. y. jie negali būti tenkinami iš asmeninio įpėdinių turto, nors ir neviršijant paveldėto turto vertės, įpėdiniai savo asmeniniu turtu neatsako už palikėjo skolas⁸⁸. Šios kasacinio teismo suformuotos praktikos Lietuvos Aukščiausiasis Teismas bei žemesnės instancijos teismai nuosekliai laikėsi⁸⁹. Vis dėlto, Lietuvos teisės doktrinoje⁹⁰ buvo pripažįstama, kad Lietuvos paveldėjimo teisės reglamentavime egzistuoja teisės spragos ne tik dėl nepakankamo teisinio apibrėžtumo reguliuojant įpėdinių atsakomybę priimant palikimą pagal turto apyrašą, bet ir nepakankamai išsamaus teisinio reguliavimo šiuo klausimu.

⁸⁵ Pavyzdžiui, ribotos įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas problematiką Lietuvos paveldėjimo teisės reglamentavime analizavo BUBLIENĖ, D., ČAPLINSKIENĖ, E. straipsnyje „Ribota įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas“, *Teisė*, 2011. Autorių nuomone, palikimo priėmimas pagal turto apyrašą bendroju pagrindu galėtų būti aiškintinas kaip ribojantis įpėdinio atsakomybę už palikėjo skolas tikrąja paveldėto turto verte, o administravimo nustatymo atveju – kreditoriai galėtų patenkinti savo reikalavimus tik iš paveldėto turto.

Pažymėtina, kad VILEITA, A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso penktosios knygos „Paveldėjimo teisė“ komentare bei vadovėlyje „Paveldėjimo teisė“ reišė poziciją, jog palikimo priėmimas pagal turto apyrašą riboja įpėdinio atsakomybę už palikėjo skolas tik tikrąja paveldėto turto verte.

⁸⁶ Buvo minėta, kad Lietuvos paveldėjimo teisėje teisės normos, reglamentuojančios galimybę palikimą priimti pagal turto apyrašą įtvirtintos 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusiu LR Civiliniu kodeksu.

⁸⁷ BUBLIENĖ, D., ČAPLINSKIENĖ, E., Ribota įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas. *Teisė*, 2011, t. 81, p. 16-17.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje I. B. ir V. B. v. B. T. ir UAB „Stats kamps“, Nr. 3K-3-433/2014.

⁸⁹ Pavyzdžiui: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje E. D. B. v. I. G. ir UAB „Kredo“, Nr. 3K-3-444-611/2016;

⁹⁰ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., et al. *Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2018, p. 401-402.

2018 m. lapkričio 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija nutartimi civilinėje byloje Nr. E3K-7-315-915/2018⁹¹ išplėtojo 2014 m. spalio 21 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-433/2014 pradėtą formuoti LR Civilinio kodekso 5.53 straipsnio 1 dalies nuostatos aiškinimo ir taikymo praktiką. Šios nutarties svarbą lemia, pirmiausia, tai, kad bylai nagrinėti buvo sudaryta išplėstinė teisėjų kolegija. Tai rodo šio klausimo aktualumą visuomenėje ir, tuo pačiu, įstatymų leidėjo nepakankamai aiškų teisinio santykio reglamentavimą. Kasacinis teismas išaiškino, kad:

(i) formuluotė „už palikėjo skolas atsako tik paveldėtu turtu“ iš esmės reiškia tai, kad kreditoriai neturi teisės reikalauti, kad įpėdiniai, priėmę palikimą pagal apyrašą, patenkintų jų reikalavimus didesne apimtimi, negu yra vertas paveldėtas turtas;

(ii) kai įpėdinis siekia išsaugoti paveldėtą turtą ir pageidauja kreditorių reikalavimus tenkinti iš kitų lėšų, tokia įpėdinio teisė neturėtų būti ribojama, su sąlyga, kad yra užtikrinama kreditoriaus teisė gauti reikalavimo patenkinimą tokia apimtimi, kokia yra paveldėto turto vertė⁹².

Neabejotina, kad ši nutartis turėtų įnešti aiškumo ir pusiausvyros į įpėdinių ir kreditorių teisinius santykius tuo aspektu, kad bus galima išvengti paveldėto turto realizavimo procedūrų, tokiu būdu greičiau patenkinant palikėjo kreditorių interesus, o įpėdiniams išsaugant emociškai svarbų paveldėtą turtą. Siekiant aiškaus teisinio reglamentavimo, turėtų būti atitinkamai keičiamos LR Civilinio kodekso nuostatos.

Pažymėtina, kad įpėdinio atsakomybės už palikėjo skolas aspektu lyginant teisinį reglamentavimą Latvijoje bei Estijoje, šiose valstybėse kreditorių reikalavimai taip pat gali būti tenkinami iš įpėdinio asmeninių lėšų. Nors Latvijos Civilinio įstatymo 711 straipsnyje įtvirtinta, kad įpėdinis, priėmęs palikimą pagal turto apyrašą, už palikėjo skolas ir kitus pareikštus reikalavimus atsako paveldėtu turtu, tačiau, Latvijos teisės doktrinoje⁹³ pabrėžiama, kad tokia formuluotė suprantama kaip įpėdinio atsakomybė paveldėto turto verte ir praktikoje kreditorių reikalavimai gali būti patenkinami iš įpėdinio asmeninių lėšų. Estijos Paveldėjimo įstatymo 143 straipsnio 1 dalyje yra tiesiogiai įtvirtinta, kad sudarius turto apyrašą, įpėdinio atsakomybė už su turtu susijusias pareigas yra apribota paveldėto turto verte.

Minėtos 2018 m. lapkričio 22 d. nutarties civilinėje byloje Nr. E3K-7-315-915/2018 kontekste galima pastebėti atkreiptą dėmesį į kitą aktualią problemą. Paminėta,

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2018 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos v. T. V.*, Nr. E3K-7-315-915/2018.

⁹² *Ibidem*, E3K-7-315-915/2018.

⁹³ Latvijas Zvērinātu notāru padome, *Civillikuma Mantojuma tiesību daļas tiesiskā regulējumā problēmjaudājumi un to modernizācijas nepieciešamība*. Rīga, 2017, p. 89.

kad pagal galiojančią teisinį reglamentavimą turto apyraše nurodomos informacijos surinkimo ir pateikimo našta tenka įpėdiniui, antstolis tik surašo į apyrašą įpėdinio pateiktą informaciją⁹⁴. Vadovaujantis LR Civilinio kodekso nuostatomis⁹⁵, dėl palikimo priėmimo pagal turto apyrašą įpėdinis pareiškimu kreipiasi į palikimo atsiradimo vietos notarą. Gavęs šį pareiškimą, notaras nedelsdamas išduoda įpėdiniui vykdomąjį pavedimą dėl turto apyrašo sudarymo. Notaro išduotas vykdomasis pavedimas vykdomas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso⁹⁶ (toliau – LR Civilinio proceso kodeksas, CPK) nustatyta tvarka, t. y. paveldimo turto apyrašo sudarymas, kaip procesinis veiksmas, priskirtinas antstolio funkcijai (LR Civilinio proceso kodekso 634 straipsnio 1 dalis). Notaro išduotą vykdomąjį pavedimą dėl turto apyrašo sudarymo įpėdinis ne vėliau kaip per dvi savaites pateikia bet kuriam palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismo veiklos teritorijoje veikiančiam antstoliui⁹⁷. Turto apyrašą antstolis sudaro ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo šio straipsnio 2 dalyje nurodytų dokumentų gavimo. Tais atvejais, kai paveldimas turtas yra keliose vietose arba yra daug palikėjo kreditorių, turto apyrašą antstolis privalo sudaryti ne vėliau kaip per tris mėnesius⁹⁸. Akcentuotina, kad nei LR Civilinio proceso kodekse, nei Lietuvos Respublikos antstolių įstatyme⁹⁹, detalesnės paveldimo turto apyrašo sudarymo taisyklės, antstolio, sudarant turto apyrašą, veiksmai, kreditorių dalyvavimas, nėra nustatyti. Taip pat nėra nustatytos paveldimo turto vertinimo taisyklės. Pagal LR Civilinio kodekso nuostatas¹⁰⁰, tik įpėdinis privalo pateikti antstoliui visus duomenis, reikalingus paveldimo turto apyrašui sudaryti:

- 1) visų daiktų, sudarančių palikimą, sąrašą, nurodant jų vertę ir aplinkybes, reikalingas jų vertei nustatyti;
- 2) visas žinomas skolines palikėjo teises ir pareigas, nurodant palikėjo kreditorius ir skolininkus.

Apyrašo pabaigoje turi būti įpėdinio pasirašytas liudijimas, tolygus priesaikai, kad apyraše nurodytas visas įpėdiniui žinomas palikėjo turtas, visi palikėjo skoliniai reikalavimai ir skolinės pareigos¹⁰¹. Tokia įstatymo nuostata reiškia įpėdinio atsakomybę

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. *2018 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos v. T. V., Nr. E3K-7-315-915/2018.*

⁹⁵ LR Civilinio kodekso 5.53 straipsnis.

⁹⁶ LR Civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002-04-06, Nr. 36-1340.

⁹⁷ LR Civilinio kodekso 5.53 straipsnis 2 dalis.

⁹⁸ *Ibidem*, 53 straipsnis, 3 dalis.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002-05-29, Nr. 53-2042.

¹⁰⁰ LR Civilinio kodekso 5.53 straipsnio 4, 5 dalys.

¹⁰¹ *Ibidem*, 5.53 straipsnio 6 dalis.

už apyraše pateiktų duomenų teisingumą ir įtvirtina įpėdinio kaltės prezumpciją¹⁰². Tuo atveju, jeigu dėl įpėdinio kaltės sudarytas neteisingas apyrašas arba įpėdinis nepapildė apyrašo įstatyme nustatyta tvarka, įpėdinis už palikėjo skolas atsako visu savo turtu (LR Civilinio kodekso 5.54 straipsnis). Šiame kontekste svarbu pažymėti, kad jeigu įpėdinių yra keletas ir kiekvienas palikimą priima skirtingais būdais, pavyzdžiui, vienas įpėdinis priima palikimą kreipiantis į notarą su prašymu priimti palikimą nesudarant turto apyrašo, o kitas – pagal turto apyrašą, Lietuvos teisiniame reglamentavime yra įtvirtinta taisyklė, kad jeigu bent vienas įpėdinis priėmė palikimą pagal turto apyrašą, tai ir visi kiti įpėdiniai laikomi priėmusiais palikimą pagal turto apyrašą (LR CK 5.53 straipsnio 1 dalis), tačiau sudaromas tik vienas paveldimo turto apyrašas. Teisės doktrinoje pažymima, kad tai lemia ta aplinkybė, kad įpėdinis, priėmęs palikimą, kai yra keletas įpėdinių, tampa dalinės visų įpėdinių nuosavybės bendraturčiu. Jis priėmęs palikimą įgyja atitinkamą dalį nuosavybės teisės į kiekvieną palikimo sudėtyje esantį daiktą, atitinkamą dalį teisių ir pareigų, išplaukiančių iš prievolinių santykių¹⁰³. Tokiu atveju, manytina, įpėdinio, priėmusio palikimą ne pagal turto apyrašą, interesai automatiškai apsaugomi, nes jo atsakomybė už palikėjo skolas tampa ribota. Tačiau, įpėdinio atsakomybės už neteisingai sudarytą apyrašą aspektu, pagal LR Civilinį kodeksą, visa apyrašo sudarymui reikalingų duomenų surinkimo našta ir atsakomybė už ir jų teisingumą yra perkelta tik tam įpėdiniui, kuris siekdamas apriboti savo atsakomybę, priima palikimą pagal turto apyrašą. LR Civilis kodeksas nenumato kitų įpėdinių pareigos dalyvauti sudarant turto apyrašą, kai apyrašas sudaromas kito įpėdinio iniciatyva, bei nenumato kitų įpėdinių atsakomybės už neteisingai sudarytą turto apyrašą. Galima manyti, kad įpėdinis veiksmus dėl turto apyrašo sudarymo atlieka ir prisiima atsakomybę kitų įpėdinių naudai. Analizuojamose Latvijoje¹⁰⁴ ir Estijoje¹⁰⁵, reglamentavimo, kad vienam įpėdiniui priėmus palikimą pagal turto apyrašą, visi kiti įpėdiniai būtų laikomi priėmusiais palikimą pagal turto apyrašą (ir automatiškai jų atsakomybė už palikėjo skolas būtų laikoma ribota), nėra. Latvijoje ir Estijoje, priėmę palikimą skirtingais būdais, įpėdiniai atsakys už palikėjo skolas skirtinga apimtimi. Pažymėtina, kad Estijoje teisinis reglamentavimas numato galimybę sudaryti turto apyrašą po palikimo priėmimo. Palikimą priėmęs įpėdinis gali pateikti notarui prašymą dėl turto apyrašo sudarymo per tris mėnesius po to, kai palikėjo teisių perėmėjas sužino arba turėjo sužinoti apie aplinkybes, dėl kurių galima daryti prielaidą, jog

¹⁰² VILEITA, A., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė*. 2003, p. 32.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 31.

¹⁰⁴ Latvijos Civilinio įstatymo 709 straipsnis.

¹⁰⁵ Estijos Paveldėjimo įstatymo 139 straipsnio 9 dalis.

paveldėtas turtas nėra pakankamas palikėjo kreditorių reikalavimams padengti¹⁰⁶. Estijos teisės doktrinoje pabrėžiama, kad nusprendamas priimti palikimą, įpėdinis nebūtinai turi turėti išsamią informaciją apie visus daiktus, pretenzijas ir įsipareigojimus, priklausančius turtui. Tai gali būti ne visada įmanoma. Galimybė vėliau pateikti reikalavimą sudaryti apyrašą leidžia užtikrinti, kad įpėdinis galėtų būti tikras, jog atsakomybės apribojimas yra galimas ir vėliau ir, kad įpėdinis neturėtų atsisakyti turto, bijodamas skolos¹⁰⁷.

Lietuvoje dėl neteisingų apyrašų sudarymo praktikoje kyla nemažai ginčų¹⁰⁸. Pavyzdžiui, LR Civiliniame kodekse nėra numatyta, ar į turto apyrašą turi būti įtrauktos ginčijamos palikėjo pareigos. Šiuo klausimu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad į apyrašą turi būti įtrauktos visos palikėjo skolinės teisės ir pareigos, nepriklausomai nuo to, ar yra pasibaigęs jų įvykdymo terminas, ar tokia teisė ar pareiga yra ginčijama, ar yra priimtas dėl jos įsiteisėjęs teismo sprendimas¹⁰⁹. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra konstatavęs, jog palikėjo kreditoriaus reikalavimo įtraukimo į turto apyrašą faktas, kaip toks, nereiškia, jog nurodę antstoliui apie tokio reikalavimo egzistavimą (ir (arba) neginčydamai turto apyrašo teisingumo) įpėdiniai neva pripažįsta skolą, jos pagrįstumą ir teisėtumą¹¹⁰. Kreditorių reikalavimai (taip pat tie, kurie įtraukti į pagal CK 5.53 straipsnį sudaromą paveldimo turto apyrašą) tenkinami bendrąja CPK nustatyta tvarka. Nepripažįstant skolos, kreditorius ar skolos nepripažįstantis įpėdinis turi teisę spręsti ginčo teisenos tvarka šios skolos pagrįstumo klausimą. Jeigu įpėdinis kreditoriaus reikalavimo (taip pat įrašyto į sudarytą paveldimo turto apyrašą) netenkina, jo nepripažįsta ar jį ginčija, kreditorius, laikydamasis bendrosios ieškinio senaties termino, turi teisę pareikšti atsisakančiam gražinti skolą įpėdiniui ieškinį dėl skolos priteisimo, o šis – pateikti atsikirtimus pagal CPK nuostatas¹¹¹.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra akcentavęs, jog tam, kad kiltų įpėdinio atsakomybė už palikėjo skolas visu savo turtu, turi būti nustatomi ne tik CK 5.54 straipsnyje nurodyti veiksmai: turto apyraše ne viso palikimą sudarančio turto nurodymas; palikėjo skolininkų nuslėpimas; įpėdinio iniciatyva nesančios skolos įrašymas;

¹⁰⁶ Estijos Paveldėjimo įstatymo 137 straipsnio 2 dalis.

¹⁰⁷ MIKK, T., *Pärimisõigus*. 2. täiendatud trükk. Tallinn, 2012, p. 119.

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. Apžvalga byloje dėl paveldėjimo Nr. AC-47-1. Teismų praktika. 2018, 47, p. 666-727.

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje E. D. B. v. I. G. ir UAB „Kredo“, Nr. 3K-3-444-611/2016.

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Zeta Reticuli“ v. I. B., D. B., K. B., V. B. ir G. S., Nr. 3K-3-286/2011; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vilniaus energija“ v. Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, Nr. 3K-3-63/2011.

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje E. D. B. v. I. G. ir UAB „Kredo“, Nr. 3K-3-444-611/2016.

neįtraukimas į turto apyrašą turto, skolinių teisių ir pareigų, apie kurias įpėdinis sužinojo jau po turto apyrašo sudarymo (CK 5.53 straipsnio 7 dalis); įpėdinio nepateikimas visų duomenų, reikalingų apyrašui sudaryti (CK 5.53 straipsnio 4 dalis), bet turi būti nustatoma, dėl kokių priežasčių įpėdinis neatliko šių veiksmų, t. y. ar dėl savo kaltų veiksmų (tyčios ar didelio neatsargumo), ar dėl objektyvų aplinkybių (pvz., jam nebuvo žinomos paveldėtojo skolos ar turtinės teisės)¹¹². Šios kasacinio teismo suformuotos pozicijos laikosi žemesnės instancijos teismai¹¹³. Dėl įstatyme įtvirtintos minėtos įpėdinio kaltės prezumpcijos bei įpėdinio atsakomybės už neteisingo apyrašo sudarymą nuostatų, manytina, įpėdinis turėtų būti suinteresuotas, kad į sudaromą paveldimo turto apyrašą būtų įtraukti visi palikėjo kreditorių reikalavimai. Tačiau, kadangi paveldimo turto apyraše nurodomos informacijos surinkimo ir pateikimo našta tenka tik įpėdiniui, vien dėl objektyvų aplinkybių įpėdiniui gali būti neįmanoma žinoti visų palikėjo kreditorių, todėl, manytina, nėra išlaikoma pusiausvyra įpėdinio interesų atžvilgiu. Verta pažymėti, kad galiojantis teisinis reglamentavimas nenumato, kokių būdu įpėdinis turi surinkti visus turto apyrašo sudarymui būtinus duomenis. Kaip pažymi Lietuvos antstolių rūmai, paveldimo turto apyrašus sudarantys antstoliai įpėdinių prašymu gali patikrinti, ar palikėjas neturėjo kokių nors jiems nežinomų skolinių įsipareigojimų bankams, lizingo bendrovėms ir pan.¹¹⁴. Tai patvirtina, kad antstoliai nėra įpareigoti surinkti ir patikrinti turto apyrašo sudarymui būtinus duomenis. Šiame kontekste verta atkreipti dėmesį į palikėjo kreditorių dalyvavimą sudarant turto apyrašą. Pagal LR Civilinio kodekso 5.53 straipsnio 8 dalį, palikėjo kreditoriams yra numatoma teisė dalyvauti sudarant turto apyrašą. Vileitos A. nuomone, išreikšta Lietuvos Respublikos civilinio kodekso penktosios knygos „Paveldėjimo teisė“ komentare, palikėjo kreditoriai turi teisę dalyvauti sudarant palikimo apyrašą, kai tai atliekama įpėdinio prašymu¹¹⁵. Tačiau įstatyme nėra nurodyta, kokių būdu, ar savarankiškai, ar su antstolio pagalba, ir kokia forma, įpėdinis turi atlikti šiuos veiksmus. Manytina, kad kreditorių dalyvavimas turto apyrašo sudaryme aktualus pačių kreditorių interesams, pavyzdžiui dėl galimybės dalyvauti nustatant paveldimo turto vertę. Todėl, palikėjo kreditorių dalyvavimas būtų naudingas abejoms priešingus interesus turinčioms pusėms, tiek įpėdiniui, tiek kreditoriui.

¹¹² *Ibidem*, Nr. 3K-3-444-611/2016.

¹¹³ Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėja. 2017 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje E. D. B. v. I. G. ir UAB „Kredo“, Nr. 2S-297-340/2017.

¹¹⁴ Lietuvos Antstolių rūmai. *Kaip išvengti netikėtumų, disponuojant paveldėtu turtu?* [interaktyvus, žiūrėta 2019-03-02]. Prieiga per internetą: <<https://www.antstoliurumai.lt/index.php?id=528&page=4>>.

¹¹⁵ VILEITA, A., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė*. 2003, p. 31.

Atsižvelgiant į kitų šalių – Latvijos¹¹⁶ ir Estijos¹¹⁷ teisinį reglamentavimą, paveldimo turto apyrašo sudarymas taip pat priskirtinas antstolio funkcijai. Pirmiausia, reikia pažymėti, kad Latvijoje palikimo priėmimo siekiant apriboti įpėdinio atsakomybę už palikėjo skolas procesas yra kitoks nei Lietuvoje. Sudarant turto apyrašą, apyraše nurodomas tik paveldimo turto aktyvas, neįtraukiant palikėjo skolų ir įsipareigojimų. Vadovaujantis Latvijos Civiliniu įstatymu, įpėdinis norintis pasinaudoti teise sudaryti turto apyrašą, kreipiasi į notarą su prašymu pavesti antstoliui sudaryti apyrašą pagal Civilinio proceso įstatymo nuostatas, ar įstatymo numatytais atvejais – teismui¹¹⁸. Pagal Civilinio proceso įstatymo 577 straipsnį, apyraše nurodomas kiekvieno turto sudarančio objekto pavadinimas, jo ypatumai, kiekvieno objekto vertė atskirai ir visos nuosavybės vertė¹¹⁹. Tokiu būdu įgyvendinama įpėdinio teisė, numatyta Latvijos Civilinio įstatymo 696 straipsnyje, pagal kurį, asmuo, prieš nusprendamas priimti palikimą, turi teisę susipažinti su palikimo sudėtimi. Latvijos teisės doktrinoje akcentuojama, kad pasinaudojimas teise sudaryti turto apyrašą iš esmės nesuteikia įpėdiniui galimybės visiškai nustatyti palikimo sudėtį, nes turto inventorizavimo procedūra nustato tik paveldimo turto aktyvą, bet ne turto pasyvą. Palikėjo skolos ir įsipareigojimai nustatomi notarui atliekant viešo kvietimo procedūrą¹²⁰. Minėta, kad Latvijoje notaras, suinteresuotų asmenų prašymu arba savo nuožiūra, turi teisę paskelbti apie palikimo atsiradimą oficialiame leidinyje „*Latvijas Vēstnesis*“. Tokio pranešimo tikslas – kvietimas kreiptis visus asmenis, kurie turi teises į atsiradusį palikimą kaip įpėdiniai, kreditoriai ar kitu pagrindu. Pranešime nurodoma, kad kreditorių reikalavimai, kurie nepateikiami per kvietime nustatytą terminą, bus panaikinami¹²¹. Pažymėtina, kad pagal Latvijos Civilinio įstatymo 711 straipsnį, įpėdinis, kuris priima palikimą pagal turto apyrašą, turi teisę iš paveldimo turto vertės atskaityti sumas, būtinas palikėjui laidoti, apyrašui parengti ir kitoms teismo išlaidoms padengti. Taigi, galima teigti, kad našta dėl paveldimo turto apyrašo sudarymo ir kreditorių nustatymo paskirstyta notarui ir antstoliui, o įpėdinio pozicija šiame procese nėra pagrindinė ir tokia aktyvi, kaip tai yra Lietuvoje. Visgi, disbalansas tarp įpėdinių ir kreditorių interesų egzistuoja. Vadovaujantis Latvijos teisės aktų nuostatomis¹²², įpėdinis, norintis pasinaudoti teise sudaryti turto apyrašą, turi kreiptis

¹¹⁶ Latvijos Civilinio įstatymo 709 straipsnis. Pažymėtina, kad tam tikrais įstatyme numatytais atvejais apyrašą sudaro teismas.

¹¹⁷ Estijos Paveldėjimo įstatymo 138 straipsnis.

¹¹⁸ Latvijos Civilinio įstatymo 709 straipsnis.

¹¹⁹ Latvijas Zvērinātu notāru padome, *Civillikuma Mantojuma tiesību daļas tiesiskā regulējumā problēmājutājumi un to modernizācijas nepieciešamība*. Rīga, 2017, p. 86.

¹²⁰ *Ibidem*, p. 84.

¹²¹ Latvijos Notariato įstatymo 297 straipsnis.

¹²² Latvijos Civilinio įstatymo 709 straipsnis, Latvijos Notariato įstatymo 297 straipsnis.

į notarą ir atlikti visus reikalingus veiksmus dėl palikimo priėmimo pagal turto apyrašą ne vėliau kaip per du mėnesius nuo informacijos apie palikimo atsiradimą gavimo, o notaro viešai skelbiamo pranešimo terminas negali būti trumpesnis nei trys mėnesiai. Toks terminų nesuderinamumas yra kritikuojamas Latvijos teisės doktrinoje, nes pažeidžia įpėdinio interesus. Įpėdinis turi pareikšti valią dėl palikimo priėmimo pagal turto apyrašą nežinodamas ir neturėdamas objektyvios galimybės žinoti apie kreditorių reikalavimus¹²³.

Reikia pažymėti, kad Estijos Paveldėjimo įstatyme ganėtinai išsamiau, nei Lietuvos teisės aktuose, reglamentuojama paveldimo turto apyrašo sudarymo procedūra. Be to, išanalizavus Estijos Paveldėjimo įstatyme įtvirtintas nuostatas ir teisės doktriną, galima teigti, kad paveldimo turto apyrašo sudarymas nėra vien įpėdinio našta, kaip tai numato Lietuvos teisinis reglamentavimas, o atvirkščiai – aktyvią poziciją užima apyrašą sudarantis antstolis. Vadovaujantis Estijos Paveldėjimo įstatymu, priimant palikimą pagal turto apyrašą įpėdinis pareiškimu kreipiasi į notarą¹²⁴. Notaras paskiria antstolį turto apyrašui sudaryti¹²⁵. Sudaromas tik vienas turto apyrašas. Šiuo tikslu duomenys surenkami iš įpėdinio (Estijos Paveldėjimo įstatymo 139 straipsnio 1 ir 3 dalys), notaro (Estijos Paveldėjimo įstatymo 139 straipsnio 2 dalis, 167 straipsnis, Notarinių aktų ir paveldėjimo registro, susijusio su paveldėjimo teise, vykdymo tvarkos 17 straipsnis), kredito institucijų ir kitų asmenų, valdančių turtą ar turinčių su turtu susijusią informaciją (Estijos Paveldėjimo įstatymo 139 straipsnio 3 dalis), taip pat iš viešųjų duomenų bazių bei Mokesčių ir muitų valdybos (Antstolių nuostatų 262 straipsnis). Antstolis privalo patikrinti įpėdinio pateiktą informaciją apie su turtu susijusius įsipareigojimus, nustatyti palikėjo laidotuvių išlaidas, vieno mėnesio palikėjo šeimos narių išlaikymo reikalavimus, testamentinės išskirtinės gavėjus, palikėjo testamentą ir, pagal testamentą sąlygas, privalomosios palikimo dalies reikalavimus, kitus įsipareigojimus, kylančius iš palikėjo valios pareiškimo (Estijos Paveldėjimo įstatymo 131-133 straipsniai; Antstolių nuostatų 26² straipsnio 1 dalies 5 punktas) bei kitas, su apyrašo sudarymu susijusias, svarbias aplinkybes¹²⁶.

Atkreiptinas dėmesys, kad Estijoje siekiant kuo tiksliau nustatyti paveldimo turto sudėtį ir suteikti kreditoriams galimybę pareikšti reikalavimus, antstolis, apyrašo sudarymo metu, inicijuoja viešą kvietimą kreditoriams nustatyti¹²⁷. Vadovaujantis Estijos Paveldėjimo įstatymo 140 straipsniu, viešas kvietimas atliekamas antstoliui oficialiame

¹²³ Latvijas Zvērinātu notāru padome, *Civillikuma Mantojuma tiesību daļas tiesiskā regulējumā problēmjaudājumi un to modernizācijas nepieciešamība*. Rīga, 2017, p. 87.

¹²⁴ Estijos Paveldėjimo įstatymo 137 straipsnio 1 dalis.

¹²⁵ *Ibidem*, 138 straipsnis.

¹²⁶ MIKK, T., *Pärimisõigus*. 2. täiendatud trükk. Tallinn, 2012, p. 121.

¹²⁷ *Ibidem*, p. 121.

leidinyje „*Ametlikud Teadaanded*“ paskelbiant pranešimą, kuriame nurodoma bent tokia informacija:

1) pranešimas apie palikėjo mirties faktą ir tai, kad įpėdinis ar kitas turintis teisę asmuo prašo sudaryti apyrašą;

2) kvietimas asmenims, turintiems su palikimu susijusių reikalavimų ir teisių, per vieną mėnesį nuo kvietimo paskelbimo pranešti apie tokius reikalavimus ir teises antstoliui;

3) pranešimo apie turimą reikalavimą arba teisę nepateikimo per nustatytą terminą antstoliui pasekmės¹²⁸.

Visa minėta informacija ir duomenys turi būti įtraukti į turto apyrašą¹²⁹. Reikia pažymėti, kad Estijos Paveldėjimo įstatyme tiesiogiai įtvirtinta, kokia tvarka turi būti patenkinami į apyrašą įtraukti reikalavimai¹³⁰. Neteisingo turto apyrašo sudarymo atveju numatoma ne tik įpėdinio¹³¹, bet ir antstolio¹³² atsakomybė. Įpėdinio atsakomybė už palikėjo įsipareigojimų įvykdymą asmeniniu turtu kyla tuo atveju, jeigu įpėdinis, siekdamas pakenkti palikėjo kreditoriams, nepateikia visų palikimą sudarančių daiktų ar teisių, kurios turėtų būti įrašytos į apyrašą, arba atskleidžia neegzistuojančius įsipareigojimus. Antstolio atsakomybė numatoma vadovaujantis Antstolių įstatymu.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, manytina, kad nors Lietuvoje palikimo priėmimas pagal turto apyrašą deklaruojamas kaip pagrindinis instrumentas įpėdinio atsakomybei už palikėjo skolas apriboti, tačiau galiojantis teisinis reglamentavimas paveldimo turto apyrašo sudarymo klausimu nesukuria teisinio aiškumo bei pusiausvyros įpėdinio ir palikėjo kreditorių interesų atžvilgiu. Pirmiausia, įpėdiniui perkelta našta dėl turto apyrašo sudarymo ir atsakomybė už neteisingai sudarytą apyrašą, manytina, neatitinka įpėdinio interesų. Antra, neapibrėžiama, kokias funkcijas apyrašo sudaryme turi atlikti antstolis. Trečia, nedetalizuojamas palikėjo kreditorių dalyvavimas sudarant turto apyrašą, nors kreditorių reikalavimų nustatymas yra vienas reikšmingiausių aspektų pasirenkant priimti palikimą pagal turto apyrašą. Siekiant aiškesnio teisinio reglamentavimo bei įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų derinimo, būtų galima svarstyti galimybę pasinaudoti Estijos teisinio reglamentavimo pavyzdžiu ir pagalvoti apie tokį aspektą: perkelti antstoliui našta dėl informacijos ir duomenų surinkimo apyrašo sudarymui, teisiniu reglamentavimu nustatant antstolio pareigas ir teises turto apyrašo sudarymo procese, įpareigojant antstolį surinkti informaciją ir duomenis iš notaro,

¹²⁸ Estijos Paveldėjimo įstatymo 140 straipsnis.

¹²⁹ MIKK, T., *Pärimisõigus*. 2. täiendatud trükk. Tallinn, 2012, p. 121.

¹³⁰ Estijos Paveldėjimo įstatymo 142 straipsnis.

¹³¹ *Ibidem*, 144 straipsnis.

¹³² *Ibidem*, 145 straipsnis.

įpėdinių, kredito institucijų, viešųjų registru, įstaigų ir institucijų¹³³, nustatyti iš testamentu kylančius reikalavimus ir pan. Antstoliui, kaip valstybės įgaliotam asmeniui, užimant aktyvią poziciją turto apyrašo sudaryme, manytina, informacija ir duomenys turto apyrašo sudarymui būtų surenkami efektyviau, ne tik laiko atžvilgiu, bet ir informacijos pasiekiamumo. Perskirsčius našta dėl turto apyrašo sudarymo, keistūsi įpėdinio atsakomybės už neteisingai sudarytą apyrašą klausimas kitų įpėdinių atžvilgiu.

2.1.2. Palikimo priėmimas faktiškai pradėjus turtą valdyti

Minėta, Lietuvoje palikimas gali būti priimamas¹³⁴ pradėjus faktiškai paveldimą turtą valdyti¹³⁵, t. y. įpėdiniui savo valią išreiškus aktyviais veiksmais, liudijančiais įpėdinio siekį įgyti nuosavybės teisę į paveldimą turtą bei prisiimti visas iš paveldimo turto kilusias ar galinčias kilti pareigas. Vadovaujantis LR Civiliniu kodeksu, įpėdinis laikomas priėmusiu palikimą, jeigu jis pradėjo valdyti turtą, juo rūpintis kaip savo turtu (valdo, naudoja ir juo disponuoja, prižiūri, moka mokesčius, kreipėsi į teismą išreikšdamas valią priimti palikimą ir paskirti palikimo administratorių ir pan.). Įpėdinis, pradėjęs valdyti kokią nors palikimo dalį ar net kokį nors daiktą, laikomas priėmusiu visą palikimą¹³⁶. Įstatyme pateiktas pavyzdinis aplinkybių sąrašas nėra baigtinis. Praktikoje dėl juridinio fakto, patvirtinančio palikimo priėmimą pradėjus jį faktiškai valdyti, nustatymo, kyla nemažai klausimų¹³⁷, kuriuos sprendžia teismai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra ne kartą pasisakęs, kad dėl aplinkybės, ar asmuo priėmė palikimą, pradėjęs jį faktiškai valdyti, teismas sprendžia iš veiksmų fakto ir veiksmų pobūdžio. Veiksmų faktas reiškia, kad palikimo priėmimo veiksmai yra atlikti faktiškai – įpėdinis perima mirusiojo turtą ir pradeda jį valdyti. Veiksmų pobūdis – tai įpėdinio aktyvūs veiksmai, iš kurių matyti, kad jis perimtą turtą valdo kaip savo ir laiko save turto savininku¹³⁸. Tokiu būdu palikimą priėmęs įpėdinis už palikėjo skolas atsako visu savo turtu¹³⁹, jei tokių yra. Įpėdinis, priėmęs palikimą faktiniu valdymu, už palikėjo skolas neatsako visu savo turtu

¹³³ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo 22 straipsnis.

¹³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. *Apžvalga bylose dėl paveldėjimo* Nr. AC-47-1. Teismų praktika. 2018, 47, p. 666-727.

¹³⁵ LR Civilinio kodekso 5.50 straipsnio 2 dalis.

¹³⁶ *Ibidem*, 5.51 straipsnio 1 dalis.

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. *Apžvalga bylose dėl paveldėjimo* Nr. AC-47-1. Teismų praktika. 2018, 47, p. 666-727.

¹³⁸ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. vasario 19 d. *nutartis civilinėje byloje D. G. v. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, Nr. E3K-3-35-695/2018.

¹³⁹ LR Civiliniame kodekse numatyta, kada įpėdinis, priėmęs palikimą pradėjus faktiškai paveldimą turtą valdyti, už palikėjo skolas neatsako visu savo turtu: jeigu yra keli įpėdiniai ir bent vienas įpėdinis priėmė palikimą pagal turto apyrašą, tai ir visi kiti įpėdiniai laikomi priėmusiais palikimą pagal turto apyrašą (5.53 straipsnio 1 dalis).

tuo atveju, kai yra keli įpėdiniai ir bent vienas įpėdinis priėmė palikimą pagal turto apyrašą, nes tokiu atveju ir visi kiti įpėdiniai laikomi priėmusiais palikimą pagal turto apyrašą (LR Civilinio kodekso 5.53 straipsnio 1 dalis). Kartu atkreiptinas dėmesys, kad priėmusiam palikimą įpėdiniui pradėjus turtą faktiškai valdyti, paveldimo turto apyrašo sudaryti ir įpėdinio atsakomybės apriboti negalima¹⁴⁰. Nors, atsižvelgiant į minėtą įpėdinio atsakomybės aspektą, atrodytų, įpėdinio pasirinktas palikimo priėmimo būdas pradėjus faktiškai paveldimą turtą valdyti turėtų būti palankus palikėjo kreditoriams dėl galimybės patenkinti savo reikalavimus iš asmeninio įpėdinio turto, tačiau, teisės doktrinoje pažymima, kad palikimo priėmimas faktiniu valdymu įneša daug neužtikrintumo ne tik palikėjo kreditoriams, bet ir apskritai paveldėjimo teisiniuose santykiuose¹⁴¹.

Pagal LR Civilinį kodeksą, nereikalaujama, kad įpėdinio atliekami veiksmai būtų teisiškai įforminti; tuo palikimo priėmimas, faktiškai pradėjus turtą valdyti, iš esmės skiriasi nuo kitų palikimo priėmimo būdų¹⁴². Reikia pažymėti, kad įpėdinis, pradėjęs turtą faktiškai valdyti, turi teisę pasitraukti iš paveldėjimo teisinių santykių ir per įstatyme palikimui priimti nustatytą laiką atsisakyti palikimo, paduodant dėl to pareiškimą palikimo atsiradimo vietas notarui¹⁴³. Jeigu įpėdinis, priėmęs palikimą faktiniu valdymu, yra vienintelis įpėdinis ir jis nesikreipia į notarą per įstatyme numatytą trijų mėnesių terminą ir teisiškai palikimo priėmimo neįformina, palikėjo kreditorių padėtis apsunkinama tuo aspektu, kad palikėjo kreditoriai nežino, koks asmuo priėmė palikimą ir kam turi būti pateikiamas reikalavimas dėl palikėjo prievolių įvykdymo. Tokiais atvejais, kreditorius gali pareikšti reikalavimą notarui, kuris patvirtina kreditoriaus pareiškimą apie jo turimus reikalavimus ir atitinkamai užveda paveldėjimo bylą, jeigu byla dar nėra užvesta¹⁴⁴. Lietuvos Aukščiausiasis teismas yra nurodęs, kad tais atvejais, kai per įstatyme nustatytą terminą nepaaiškėja palikimą priėmusieji įpėdiniai, ir nesant paskirtų nei testamentinio vykdytojo, nei palikimo administratoriaus, kreditoriai reikalavimus pareiškia palikimo atsiradimo vietas apylinkės teismui Civilinio proceso kodekso XXXIX skyriuje nustatyta tvarka, prašydami patvirtinti atitinkamo dydžio reikalavimo pareiškimo

¹⁴⁰ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., *et al. Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2018, p. 128.

¹⁴¹ *Ibidem*, p. 302.

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje M. G. v. St. K., I. G. ir Č. B., Nr. 3K-3-328/2009.

¹⁴³ LR Civilinio kodekso 5.51 straipsnio 2 dalis.

¹⁴⁴ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., *et al. Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2018, p. 394.

faktą¹⁴⁵. Todėl, nors palikimą priėmę įpėdiniai nėra žinomi, kreditorius, siekdamas savo reikalavimų patenkinimo turi būti aktyvus ir siekti, kad jo turimi reikalavimai būtų pripažinti įstatymo numatyta tvarka. Atkreiptinas dėmesys, kad tuo atveju, jeigu įpėdinis nori disponuoti paveldėtu nekilnojamuoju ar kitu privalomai registruotinu turtu, jis turi kreiptis dėl nuosavybės teisės įforminimo. Kad galėtų tai padaryti, įpėdinis turi kreiptis į teismą dėl palikimo priėmimo fakto nustatymo ir įrodyti, jog jis per įstatymo nustatytą terminą pradėjo faktiškai valdyti paveldimą turtą ir tokiu būdu priėmė palikimą¹⁴⁶. Teismų praktikoje pažymima, kad paprastai prašymas nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą dėl palikimo priėmimo paduodamas tada, kai įpėdiniui reikia įforminti jo nuosavybės teisę į paveldėtą turtą. Tokiu atveju yra iškeliami byla ypatingosios teisenos tvarka ir tiriamos aplinkybės, o toks faktas nustatomas konkrečiu tikslu – paveldėjimui pagal įstatymą įforminti¹⁴⁷. Jeigu teikiamas pareiškimas dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo, ieškinio senaties terminas nėra taikomas¹⁴⁸. Sudėtingesnė situacija susiklosto tuo atveju, kai yra keli įpėdiniai ir jie priėmė palikimą skirtingais būdais, pavyzdžiui, vienas įpėdinis priėmė palikimą pateikęs pareiškimą notarui, o kitas – faktiniu valdymu, tačiau nesikreipęs į notarą dėl palikimo priėmimo įforminimo ir paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo. Kilus ginčui dėl palikimo priėmimo fakto, šis faktas taip pat nustatomas teisme.

Žvelgiant į kaimyninių šalių teisinį reglamentavimą, Latvijos Civiliniame įstatyme taip pat įtvirtinta nuostata, kad palikimas gali būti priimtas faktiniu valdymu, jei asmuo atlieka tokius veiksmus, iš kurių matyti, kad asmuo pripažįsta save įpėdiniu (Latvijos Civilinio įstatymo 691 straipsnis). Reikia pažymėti, kad kitaip nei LR Civiliniame kodekse, Latvijos Civiliniame įstatyme pavyzdinio sąrašo aplinkybių, iš kurių būtų galima spręsti apie palikimo priėmimą faktiniu valdymu, nėra pateikta. Latvijos teisės doktrinoje nurodoma, kad konkrečių aplinkybių kontekste vienas ir tas pats veiksmas gali būti vertintinas skirtingai ar net priešingai, tačiau bet kuriuo atveju būtina padaryti išvadą, jog asmuo nebūtų atlikęs konkretaus veiksmo, jeigu jis nebūtų norėjęs priimti palikimo¹⁴⁹.

Pavyzdžiui, Latvijos teismų praktikoje palikimo priėmimu faktiniu valdymu pripažinti tokie veiksmai:

¹⁴⁵Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje akcinė bendrovė „Kauno energija“ v. N. Č., Nr. E3K-3-436-611/2017.

¹⁴⁶ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., et al. *Paveldėjimo teisė*: Kolektyvinė monografija. Vilnius, 2018, p. 296.

¹⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. *Apžvalga bylose dėl paveldėjimo* Nr. AC-47-1. Teismų praktika. 2018, 47, p. 666-727.

¹⁴⁸ *Ibidem*, p. 666-727.

¹⁴⁹ ZILE, K., Acceptance of an inheritance – form and terms. In *The Quality of legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space*. International Scientific Conference. Ryga, 2012, p. 677.

- d) gyvenimas palikėjo name/ bute, toliau jį naudojant ir valdant po palikėjo mirties;
- e) gamtinių dujų sutarties perrašymas įpėdinio vardu, šalto ir karšto vandens skaitiklio eksploatavimas;
- f) nekilnojamojo turto mokesčio mokėjimas, turto priežiūra ir valdymas, nekilnojamojo turto valdymas kaip savo savininko;
- g) nekilnojamojo turto, kaip gyvenamosios vietos, deklaravimas;
- h) nekilnojamojo turto valdymas, ūkio valdymas, būtinų remonto darbų atlikimas, teritorijos valymas, turto saugojimas¹⁵⁰.

Kaip ir Lietuvoje, Latvijoje egzistuoja problema, kai esant keliems įpėdiniams, vieni įpėdiniai priima palikimą ir jį įformina pagal įstatyme numatytus reikalavimus, o kiti, priėmę palikimą faktiniu valdymu, savo veiksmų teisiškai neįformina¹⁵¹.

Pažymėtina, kad teisinis reguliavimas Latvijoje numato tam tikrą saugiklį, kuriuo gali pasinaudoti kreditoriai, kai įpėdinis neišreiškia valios priimti palikimo (kai palikimas priimtas faktiniu valdymu) ar jo atsisakyti¹⁵², t. y. teisę inicijuoti įpėdinio veiksmus dėl palikimo priėmimo ar atsisakymo. Pagal Latvijos Civilinio įstatymo 697 straipsnį, jeigu palikėjo kreditoriai arba testamentinės išskirtinės gavėjai reikalauja, kad asmuo, pakviestas paveldėti, pareikštų ketinimą priimti palikimą, tokiu atveju, pakviestas paveldėti asmuo turi išreikšti savo valią per notaro kvietime nustatytą laikotarpį; jei asmuo per nurodytą laikotarpį nepateikia pareiškimo dėl palikimo atsisakymo, laikoma, kad jis palikimą priėmė¹⁵³. Palikėjo kreditoriai šia įstatymo įtvirtinta prezumpcija gali pasinaudoti net ir tuo atveju, kai paveldėjimo byla jau yra užvesta, tačiau įpėdinis dar neišreiškė valios ir nepateikė notarui pareiškimo dėl palikimo priėmimo¹⁵⁴. Šiame kontekste svarbu pabrėžti, kad tokiu atveju, įstatymas nesuteikia įpėdiniui galimybės ginčyti Civilinio įstatymo 697 straipsnyje įtvirtintos prezumpcijos, taip pat neleidžia priimti palikimo pagal paveldimo turto apyrašą. Atitinkamai, įpėdinis pagal įstatymą privalo atsakyti ne tik paveldėtu, bet ir savo turtu¹⁵⁵. Taigi, atsižvelgiant į įstatyme numatytą prezumpciją, įpėdinis, priėmęs palikimą faktiniu valdymu, turėtų bet koku atveju išreikšti valią ir savo ketinimą teisiškai įforminti. Teisės doktrinoje pripažįstama,

¹⁵⁰ Latvijas Zvērinātu notāru padome, Civillikuma Mantojuma tiesību daļas tiesiskā regulējumā problēmjaudājumi un to modernizācijas nepieciešamība. Rīga, 2017, p. 87.

¹⁵¹ Latvian Council of Sworn Notaries, *Problems of the legal regulation of the part of the Inheritance Law of the Civil Law and the necessity of their modernization*. Rīga, 2017, p. 53.

¹⁵² ZILE, K., Acceptance and rejection of inheritance – concept and meaning in the inheritance law. Iš *Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā: Latvijas Universitātes 73: Zinātniskās konferences rakstu krājums*. Rīga, 2015, p. 520.

¹⁵³ Latvijos Civilinio įstatymo 697 straipsnis.

¹⁵⁴ *Ibidem*, 301 straipsnis.

¹⁵⁵ Latvijas Zvērinātu notāru padome, Civillikuma Mantojuma tiesību daļas tiesiskā regulējumā problēmjaudājumi un to modernizācijas nepieciešamība. Rīga, 2017, p. 43.

kad minėta prezumpcija praktikoje sukelia nemažai klausimų ir problemų bei yra neproporcinga įpėdinio teisei laisvai apsispręsti priimti palikimą ar jo atsisakyti¹⁵⁶. Praktikoje susiduriama su tokiomis problemomis, kaip, pavyzdžiui, nėra suvokiama, kad ši prezumpcija galioja ne tuo atveju, kai kreditoriai kreipiasi į notarą dėl paveldėjimo bylos užvedimo ir atitinkamai notaras paskelbia apie palikimo atsiradimą oficialiame leidinyje „*Latvijas Vēstnesis*“, bet galioja tik tuo atveju, kai kreditoriai kreipiasi į notarą dėl įpėdinių pakvietimo išreikšti valią ir atitinkamai notaras siunčia pakvietimą konkrečiam asmeniui; kreditoriai prašo pakviesti išreikšti valią ne visus įpėdinius, o tik tuos, kurie, jų nuomone, yra labiau mokūs; įstatyme nėra nustatytas terminas, per kurį kreditoriai gali šia teise pasinaudoti, todėl gali būti manoma, kad ši prezumpcija yra neterminuota; įstatyme nėra įtvirtintas efektyvus šios prezumpcijos įgyvendinimo mechanizmas, nes minėta prezumpcija nesuteikia teisės notarui išduoti paveldėjimo teisės liudijimą asmeniui, kuris neišreiškė valios priimti palikimą¹⁵⁷. Minėtos problemos sudaro įspūdį, kad teisinis reglamentavimas Latvijoje šiuo klausimu nėra pakankamai aiškus.

Apžvelgiant tai, kas išdėstyta, pažymėtina, kad sisteminiu požiūriu palikimo priėmimo būdai reikšmingi įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų derinimo klausimui. LR Civiliniame kodekse numatyta galimybė įpėdiniui priimti palikimą pagal turto apyrašą (tokiu būdu apribojant atsakomybę už palikėjo skolas) įtvirtina įstatymo leidėjo poziciją derinti įpėdinių ir kreditorių interesų pusiausvyrą paveldėjimo teisiniuose santykiuose, tačiau įtvirtintas reglamentavimas, manytina, tam tikrais minėtais aspektais nesukuria balanso tarp šių priešingų interesų

2.2. Privalomosios palikimo dalies gavėjų bei testamentinės išskirtinės gavėjų teisinio statuso problema

Europos valstybių teisės sistemose įtvirtintas testatoriaus laisvės principas suteikia galimybę asmenims iš anksto organizuoti paveldėjimą. Pažymėtina, kad asmuo paskutinę valią dėl turto paskirstymo gali pareikšti sudarydamas testamentą arba paveldėjimo susitarimą. Jeigu asmuo neišreiškia valios ir nepalieka galiojančio testamentu arba nesudarė paveldėjimo susitarimo, taikomos įstatymų nuostatos. Lietuvos teisiniame reglamentavime pripažįstamas palikėjo paskutinės valios išreiškimas sudarant testamentą, o Latvijoje ir Estijoje – sudarant testamentą arba paveldėjimo susitarimą¹⁵⁸.

¹⁵⁶ Latvijas Zvērinātu notāru padome, Civillikuma Mantojuma tiesību daļas tiesiskā regulējumā problēmjautājumi un to modernizācijas nepieciešamība. Rīga, 2017, p. 43.

¹⁵⁷ *Ibidem*, p. 43.

¹⁵⁸ Paveldėjimo susitarimas yra aukštesnės teisinės galios nei testamentas.

Pagal LR Civilinio kodekso 5.19 straipsnį, kiekvienas fizinis asmuo gali testamentu palikti visą savo turtą arba jo dalį (neišskiriant ir įprastinio namų apstatymo bei apyvokos reikmenų) vienam ar keliems asmenims, kurie yra arba nėra įpėdiniai pagal įstatymą, taip pat valstybei, savivaldybėms, juridiniams asmenims. Testatorius turi ne tik teisę nuspręsti, koks turtas atiteks vienam įpėdiniui po palikėjo mirties, bet ir įpareigoti palikimą priėmusį įpėdinį atlikti tam tikrą prievolę¹⁵⁹ – testamentinę išskirtinę. Šiame kontekste svarbu pabrėžti, kad testatoriaus laisvės principas nėra absoliutus. Europos teisinėje kultūroje yra nusistovėjęs principas, kad jei palikėjas piktnaudžiauja testamentine laisve ir nušalina nuo paveldėjimo šeimos narius, kuriems reikalinga parama, valstybė gali ir turi įsikišti į paveldėjimo santykius ir apginti tokius asmenis¹⁶⁰. Būtent todėl daugelis valstybių įstatymais įtvirtina tam tikrą kompromisą tarp testamentinio laisvės ir testatoriaus šeimos narių teisių į apsaugos, nustatydamos įpėdinius, turinčius teisę į privalomąją palikimo dalį, taip apsaugant jų teises, nepaisant testatoriaus valios¹⁶¹. Pavyzdžiui, Estijos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, kad testamentinio sudarymo laisvė yra vienas iš teisės laisvai disponuoti nuosavybe pasireiškimų, tačiau ši teisė nėra absoliuti, todėl ji gali būti ribojama įstatymu bet koku pagrindu, kuris prieštarauja Konstitucijai. Reglamentavimas dėl privalomos palikimo dalies yra vienas iš testamentinio laisvės apribojimo apraiškų¹⁶². Lietuvos teisinis reglamentavimas, tais atvejais, kai testamentu turtas paliktas kitiems asmenims arba iš įpėdinių atimta paveldėjimo teisė, taip pat atitinkama apimtimi riboja testatoriaus laisvės principo veikimą. Palikėjo vaikams (įvaikiams), sutuoktiniui, tėvams (įtėviams), kuriems palikėjo mirties dieną yra reikalingas išlaikymas, įstatymas numato teisę į privalomąją palikimo dalį, kuri paveldima nepaisant testamentinio turinio ir sudaro pusę tos dalies, kuri kiekvienam iš jų tektų paveldinti pagal įstatymą (LR Civilinio kodekso 5.20 straipsnis), tokiu būdu siekiant apsaugoti šių asmenų interesus. Teisės doktrinoje nurodoma, kad testamentinio laisvės apribojimas privalomąją palikimo dalimi, kuris gali būti vertintinas ir kaip nuosavybės teisės apribojimas, pagrįstas konkrečiu visuomenės poreikiu ir būtinas demokratinėje visuomenėje¹⁶³. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad teisės į privalomąją palikimo dalį suteikimas artimiausiems šeimos nariams remiasi šeimos narių solidarumo samprata, kuri šeimos narį įpareigoja ne

¹⁵⁹ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., et al. *Paveldėjimo teisė*: Kolektyvinė monografija. Vilnius, 2018, p. 116.

¹⁶⁰ ŠALTAUSKIENĖ, S., *Paveldėjimo teisė: lyginamieji aspektai*. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*: Mokslo studija. Vilnius, 2013, p. 679.

¹⁶¹ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., et al. *Paveldėjimo teisė*: Kolektyvinė monografija. Vilnius, 2018, p. 40.

¹⁶² LIIN, S., Questionnaire: report of Estonia. In *PSEFS Personalized Solution in European Family and Succession Law no. 80082-JUST-AG-2017/JUST-JCOO-2017*. 2019, p. 33.

¹⁶³ PETRAUSKAITĖ, D., *Paveldėjimas*. Iš Baranauskas, E., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. Antroji laida*: vadovėlis. Vilnius, 2008, p. 512.

tik naudotis teisėmis, bet ir prisiimti pareigas, šiuo atveju – rūpintis savo šeimos narių gerove. Taigi CK 5.20 straipsnyje užtikrinta išlaikymo reikalingų palikėjo artimųjų šeimos narių interesų apsauga, pagrįsta Konstitucijoje įtvirtintais giminystės ir šeimos ryšiais, jų pareiga rūpintis savo šeimos narių gerove¹⁶⁴. Tokiu atveju kyla klausimas, kokią teisinį statusą paveldėjimo teisiniuose santykiuose įgyja privalomosios palikimo dalies gavėjai ir testamentinės išskirtinės gavėjai bei kokią reikšmę tai turi įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų pusiausvyrai?

Pirmiausia, reikia pažymėti, kad LR Civilinio kodekso 5.20 straipsnyje nurodyti asmenys, kurie neturi paveldėjimo teisės pagal įstatymą, neturi teisės ir į privalomąją palikimo dalį¹⁶⁵. Todėl, tuo atveju kai yra pirmos eilės įpėdinių – vaikų (įvaikių), tėvams (įtėviams), kaip antros eilės įpėdiniams, teisė į privalomąją dalį neatsiranda. Taip pat pažymėtina, kad įpėdiniai, kuriems testamentu skirta ne mažiau kaip pusė tos dalies, kuri tektų jiems paveldint pagal įstatymą, neturi teisės į privalomąją palikimo dalį¹⁶⁶. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje¹⁶⁷ ne kartą akcentuota, kad įpėdinio, paveldinčio teisės į privalomąją palikimo dalį pagrindu, teisinis statusas paveldėjimo santykiuose yra lygiavertis įpėdinimas pagal testamentą ar įstatymą. Tai reiškia, kad įpėdinis, turintis teisę į privalomąją palikimo dalį, kaip ir kiti įpėdiniai, įgyja subjektinę teisę paveldėti palikimą nuo palikimo atsiradimo momento ir jam taikytinos tokios pačios palikimo priėmimui ir palikimo atsisakymui nustatytos taisyklės. Įpėdinis, turintis teisę į privalomąją palikimo dalį, turi teisę priimti palikimą atliekant vieną iš LR Civilinio kodekso 5.50 straipsnyje nurodytų veiksmų, t. y. paduodant palikimo atsiradimo vietos notarui pareiškimą apie palikimo priėmimą (nesudarant turto apyrašo arba sudarant turto apyrašą), faktiškai pradėjus turtą valdyti, turi teisę palikimo atsisakyti (LR Civilinio kodekso 5.60 straipsnis). Tai, kad įpėdinis, paveldintis turtą teisės į privalomąją palikimo dalį pagrindu, jam priklausančią palikimo dalį gali priimti pradėdamas faktiškai ją valdyti, yra pažymėjęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas¹⁶⁸.

Akcentuotina, kad privalomoji palikimo dalis turi tikslinę paskirtį apsaugoti reikalingų išlaikymo įpėdinių turtinius interesus, todėl išlaikymo reikalingumas paprastai

¹⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Ž. T. v. S. T., trečiasis asmuo - Vilniaus miesto 25-ojo notarų biuro notarė J. G., Nr. 3K-3-183/2009.

¹⁶⁵ VILEITA, A., *Paveldėjimo teisė*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 73.

¹⁶⁶ *Ibidem*, p. 73.

¹⁶⁷ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje A. K. ir A. P. v. G. P., Nr. 3K-3-560/2009; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje A. K. v. I. K., Nr. 3K-3-106/2013; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje D. J. v. V. V. ir D. V., Nr. 3K-3-10-421/2017.

¹⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje A. K. v. I. K., Nr. 3K-3-106/2013.

nėra preziumuojamas. Sistemiškai vertinant LR Civilinio kodekso 5.20 straipsnį su kitomis LR Civilinio kodekso nuostatomis (pavyzdžiui, LR Civilinio kodekso 3.194 straipsniu), atkreiptinas dėmesys, kad įstatymas įtvirtina tam tikrą prezumpciją nepilnamečių vaikų iki 18 metų išlaikymo reikalingumo atžvilgiu. Tais atvejais, kai įpėdinis pagal įstatymą yra nepilnametis, privalomoji palikimo dalis jam turėtų būti nustatoma be kreipimosi į teismą, t. y. neįrodinėjant jam reikalingo išlaikymo¹⁶⁹. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad nepilnametis teisę į išlaikymą iki 18 metų turi visada, todėl ir visais atvejais jam turi būti išduodamas privalomosios palikimo dalies paveldėjimo teisės liudijimas¹⁷⁰. Notarinė praktika susiformavusi ta linkme, kad jeigu į notarą kreipiasi kitas Civilinio kodekso 5.20 straipsnio 1 dalyje nurodytas asmuo dėl privalomosios dalies paveldėjimo ir palikimą priėmęs testamentinis įpėdinis neginčija, kad šiam asmeniui palikėjo mirties dieną buvo reikalingas išlaikymas, notaras išduoda paveldėjimo teisės liudijimą į privalomąją dalį. Tačiau jeigu tarp įpėdinių kyla ginčas, įpėdinis, pageidaujantis paveldėti privalomąją dalį, turi kreiptis į teismą dėl juridinę reikšmę turinčio fakto, kad jam palikėjo mirties dieną buvo reikalingas išlaikymas, nustatymo¹⁷¹. Tokiu atveju, teismas, vadovaudamasis tam tikrais teismų praktikos apibrėžtais kriterijais, konstatuoja išlaikymo reikalingumo palikimo atsiradimo dieną faktą. Kasacinio teismo praktikoje gana išsamiai aptarti išlaikymo reikalingumui konstatuoti būtini kriterijai: klausimas dėl išlaikymo reikalingumo sprendžiamas teismui įvertinus visas palikimo atsiradimo dieną atitinkamo asmens gautas pajamas, galimybes jų gauti, turėtą turtą ir turtines teises, taip pat tokio asmens konkrečius poreikius, sudarančius būtinų gyvenimo reikmių visumą. Vertinant būtina atsižvelgti į tai, kad tam tikra asmens sveikatos būklė, jo socialinis statusas yra susiję su atitinkamomis teisėmis: gauti pašalpą, pensiją, kitokią paramą. Konstatavus, kad asmuo palikimo atsiradimo metu buvo atitinkamos būklės, kai jam reikalinga parama, reikia įvertinti ir tai, kad tokioje situacijoje jis įgyja ir teisę į paramą. Teismai, vertindami išlaikymo reikalingumą pareiškėjui palikimo atsiradimo metu, turėtų įvertinti, ar jis išnaudojo visas objektyviai įgyvendinamas galimybes gauti lėšų, būtinų gyvenimo reikmėms¹⁷². Taigi, galima teigti, kad išlaikymo reikalingumas paprastai yra vertinimo dalykas ir priklauso nuo konkrečių

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. *Apžvalga bylose dėl paveldėjimo* Nr. AC-47-1. Teismų praktika. 2018, 47, p. 666-727.

¹⁷⁰ Paveldėjimo teisių įforminimo tvarka Lietuvoje. Žurnalas "Петербургский нотариус", 2 (14) 2017, Rusija. [interaktyvus, žiūrėta 2019-03-18]. Prieiga per internetą: <<https://www.notarius.lt/publikacijos/paveldejimo-teisiu-iforminimo-tvarka-lietuvoje/>>.

¹⁷¹ *Ibidem*, 2 (14) 2017.

¹⁷² Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 3 d. *nutartis civilinėje byloje D. J. v. V. V. ir D. V., Nr. 3K-3-10-421/2017*; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gegužės 5 d. *nutartis civilinėje byloje L. V. v. B. N., 3K-3-258-219/2016*.

aplinkybių visumos. Lietuvos teisės doktrinoje¹⁷³ ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje laikomasi vieningos pozicijos, kad tais atvejais, kai asmuo, turintis teisę į privalomąją palikimo dalį miršta nepriėmęs palikimo, ši teisė, kaip neatskiriama susijusi su palikėjo asmeniu, nepaveldima (CK 5.1 straipsnio 3 dalis). Tačiau tais atvejais, kai įpėdinis, turintis teisę į privalomąją dalį, miršta jau priėmęs palikimą (privalomąją jo dalį), ši teisė patenka į mirusio įpėdinio palikimą, ir ją paveldi šio asmens įpėdiniai¹⁷⁴.

Įpėdinio, paveldinčio teisės į privalomąją palikimo dalį pagrindu, teisinio statuso prilyginimas įpėdinių pagal testamentą ar įstatymą teisiniam statusui suponuoja tokias pačias, kaip ir kitiems įpėdiniams taikytinas, atsakomybės už palikėjo skolas taisykles, priklausomai nuo pasirinkto palikimo priėmimo būdo (neribota arba ribota atsakomybė). Pažymėtina, kad įstatyme, išskyrus LR Civilinio kodekso 5.23 straipsnio, reglamentuojančio testamentinę išskirtinę, 3 dalį, kitų, tiesiogiai įtvirtintų nuostatų, reglamentuojančių tokio įpėdinio atsakomybę, nėra. Minėtame straipsnyje įtvirtinta taisyklė, kad jeigu įpėdinis pagal testamentą, įpareigotas įvykdyti testamentinę išskirtinę, turi teisę į privalomąją palikimo dalį, tai jis testamentinę išskirtinę įvykdo neviršydamas savo paveldimo turto vertės, kuri yra didesnė už jo privalomąją dalį. Kadangi privalomosios palikimo dalies gavėjai paveldėjimo teisiniuose santykiuose nėra laikomi silpnesnįja šalimi, privalomoji palikimo dalis gali būti apsunkinta tam tikros prievolės kitam asmeniui įvykdymu (testamentine išskirtine). Toks neaiškiai apibrėžtas teisinis reglamentavimas verčia abejoti, ar išlaikoma privalomosios palikimo dalies teisinė paskirtis. Viena vertus, deklaruojama, kad šiuo teisiniu instrumentu siekiama apsaugoti išlaikymo reikalingų palikėjo artimųjų šeimos narių interesus (jiems neturint galimybių patiems materialiai apsirūpinti), kita vertus, privalomosios palikimo dalies gavėjai privalo atsakyti už palikėjo skolas. Esant tokiam teisiniam reglamentavimui gali susidaryti įspūdis, kad kreditorių interesai laikomi prioritetiniais prieš privalomosios palikimo dalies gavėjų interesus. Lyginant teisinį reglamentavimą Lietuvoje su teisiniu reglamentavimu Latvijoje ir Estijoje, atkreiptinas dėmesys, kad Latvijoje ir Estijoje privalomosios palikimo dalies gavėjo teisinis statusas nėra lygiavertis įpėdiniui pagal testamentą (ar paveldėjimo susitarimą) ar įstatymą, kaip tai numato LR Civilinis kodeksas. Latvijoje ir Estijoje privalomosios palikimo dalies gavėjas nėra laikomas įpėdiniu, taigi ir atsakomybė už palikėjo skolas reglamentuojama kitaip nei Lietuvoje.

¹⁷³ Pavyzdžiui, VILEITA, A., Paveldėjimo teisė. Vilnius: Justitia, 2011, p. 76; ŠALTAUSKIENĖ, S., Paveldėjimo teisė: lyginamieji aspektai. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Mokslo studija. Vilnius, 2013, p. 681.

¹⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje D. J. v. V. V. ir D. V., Nr. 3K-3-10-421/2017.

Latvijojē asmenys, turintys teisē ģ privalomājā palikimo daļē, turi tik teisē reikalauti perduoti ģiems priklausančā privalomājā palikimo daļē pinigine forma¹⁷⁵. Latvijos teisēs doktrinojē¹⁷⁶ pabrēžiama, kad privalomoji palikimo dalis nēra paveldējimas Civilinio ģstatymo 382 straipsnio prasme, nes pagal šē straipsnē paveldējimas apima ir palikējo ģsipareigojimus. Privalomosios palikimo dalies gavējas neatsako uż palikējo kreditoriaus reikalavimus, nes privalomoji dalis apskaičiuojama iš testatoriaus grynojo turto atimant visas jo skolas¹⁷⁷. Privalomoji palikimo dalis negali būti apribota sālųgomis ar terminais arba apsunkinta testamentine išskirtine ar kitais mokesčiais¹⁷⁸. Atsiųvelgiant ģ tai, galima teigti, kad Latvijoje privalomosios palikimo dalies gavējū statusas prilyginamas kreditoriaus teisiniam statusui. Atsiradus palikimui ģpēdinis, turintis teisē ģ privalomājā palikimo daļē, neģgyja subjektinēs teisēs paveldēti, o ģgyja tik teisē pagal prievoliū teisē reikalauti privalomosios palikimo dalies iš palikimā priēmusio ģpēdinio. Latvijoje asmenys, turintys teisē ģ privalomājā palikimo daļē, yra sutuoktinis ir palikuonys, tačiau, jeigu palikējo mirties dieną nēra gyvū palikuoniū, teisē ģ privalomājā palikimo daļē turi sutuoktinis ir artimiausio ģiminystēs laipsnio ģpēdiniai¹⁷⁹. Privalomoji palikimo dalis sudaro pusē turto dalies vertēs, kuriā asmuo, turintis teisē ģ privalomājā palikimo daļē, būtū paveldējēs pagal ģstatymā¹⁸⁰. Pagal Latvijos civilinio ģstatymo 423 straipsnē, asmuo, turintis teisē ģ privalomājā palikimo daļē, turi pateikti reikalavimā dēl turimos teisēs ģ privalomājā palikimo daļē iki viešame kvietime nustatyto termino pabaigos. Jeigu asmuo nepateikia reikalavimo dēl turimos teisēs ģ privalomājā palikimo daļē iki nustatyto termino pabaigos, pripaųžstama, kad asmuo šios savo teisēs atsisakē.

Kadangi Estijoje privalomosios palikimo dalies gavējo teisinis statusas nēra lygiavertis ģpēdinio statusui, privalomosios palikimo dalies gavējas pagal prievoliū teisē turi teisē reikalauti ģpēdinio sumokēti pinigū sumā, kuri yra lygi privalomajai palikimo daliai, pagręstai palikimo verte (Estijos Paveldējimo ģstatymo 104 straipsnio 5 dalis). Estijos teisēs doktrinojē¹⁸¹ privalomosios palikimo dalies gavējo, kaip kreditoriaus, statusas aiškintinas ne tik tuo, kad dažnai ryšys tarp privalomosios dalies gavējo ir ģpēdinio yra ģtemptas ir santykiai tarp jū yra blogi, pavyzdžiui, privalomosios dalies gavējas ir ģpēdinis yra iš skirtingū šeimū, bet ir tuo, kad privalomosios dalies gavējas neprivalo spręsti turto padalijimo ar turto pardavimo klausimū, kurie gali sukelti ģtampā ir

¹⁷⁵ Latvijos Civilinio ģstatymo 423 straipsnis.

¹⁷⁶ ZILE, K., Acceptance of an inheritance – form and terms. In *The Quality of legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space*. International Scientific Conference. Ryga, 2012, p. 678.

¹⁷⁷ Latvijos Civilinio ģstatymo 425 straipsnis.

¹⁷⁸ *Ibidem*, 426 straipsnis.

¹⁷⁹ *Ibidem*, 423 straipsnis.

¹⁸⁰ *Ibidem*, 425 straipsnis.

¹⁸¹ MIKK, T., *Pärimisõigus*. 2. täiendatud trükk. Tallinn, 2012, p. 144.

ginčius, o įpėdinis atitinkamai turi galimybę išsaugoti jam paliktą turtą kaip visumą. Su tokia nuomone galima visiškai sutikti, nes privalomosios palikimo dalies gavėjui paveldėjimo teisiniuose santykiuose tam tikra prasme sukuriama apsauga. Vadovaujantis Estijos Paveldėjimo įstatymo 104 straipsnio 1 dalimi, jeigu palikėjas, sudarydamas testamentą arba paveldėjimo susitarimą atėmė paveldėjimo teisę iš palikuonio, tėvų ar sutuoktinio, kuris turi teisę paveldėti pagal įstatymą ir kurio atžvilgiu testatorius mirties metu turi išlaikymo prievolę pagal Šeimos teisės įstatymą, arba testatorius sumažino jų palikimo dalį, palyginti su jų dalimis paveldint pagal įstatymą, tokie asmenys turi teisę reikalauti, kad įpėdiniai perduotų jiems privalomąją palikimo dalį¹⁸². Estijos Aukščiausiasis Teismas laikosi pozicijos, kad, nustatant išlaikymo reikalingumą, būtina įvertinti, ar asmuo, turintis teisę gauti privalomąją palikimo dalį, palikėjo mirties metu buvo mirusiojo išlaikomas ar turėjo teisę į išlaikymą dėl reikalingumo. Aiškinant šią nuostatą, galima pagrįstai manyti, kad nuostata taikytina palikėjo nepilnamečiams palikuoniams. Tokiais atvejais išlaikymo reikalingumas preziumuojamas, t. y. kiti įpėdiniai turi įrodyti, kad nepilnamečiams išlaikymas nėra būtinas. Kitais atvejais, asmuo, reikalaujantis privalomosios palikimo dalies, privalo įrodyti, kad yra nedarbingas Paveldėjimo įstatymo 104 straipsnio prasme, t. y. asmuo negali užsidirbti pragyvenimui ir neturi pakankamai išgalių pragyventi bet koku kitu būdu¹⁸³. Estijoje privalomosios palikimo dalies dydis sudaro pusę dalies turto vertės, kurią įpėdinis gautų paveldėdamas pagal įstatymą (Estijos Paveldėjimo įstatymo 105 straipsnio 1 dalis).

Ne tik Latvijoje ir Estijoje privalomosios palikimo dalies gavėjų teisinis statusas prilygintinas kreditorių statusui. Tokiose Europos valstybėse, kaip pavyzdžiui Vokietijoje¹⁸⁴, Austrijoje¹⁸⁵, privalomoji palikimo dalis taip pat yra reglamentuojama kaip reikalavimas sumokėti tam tikrą pinigų sumą, atitinkančią palikimo dalį. Atsižvelgiant į Latvijoje ir Estijoje įtvirtintą teisinį reglamentavimą, manytina, kad privalomosios palikimo dalies gavėjo teisinio statuso prilyginimas kreditoriaus, o ne įpėdinio statusui, užtikrina privalomosios palikimo dalies gavėjų apsaugą tuo aspektu, kad šios dalies gavėjai neatsako už palikėjo skolas.

Lietuvoje testamentinės išskirtinės gavėjo teisinis statusas kitoks nei privalomosios palikimo dalies gavėjo, t. y. testamentinės išskirtinės gavėjas nėra laikomas įpėdiniu,

¹⁸² Informacija apie paveldėjimą. Bendroji informacija – Estija. [interaktyvus, žiūrėta 2019-03-19]. Prieiga per internetą: <https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-ee-lt.do?member=1>.

¹⁸³ RKŪKO 23.02.2005 no 3-2-1-73-04.

¹⁸⁴ Informacija apie paveldėjimą. Bendroji informacija – Vokietija. [interaktyvus, žiūrėta 2019-03-19]. Prieiga per internetą: <https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-de-lt.do?member=1>.

¹⁸⁵ Informacija apie paveldėjimą. Bendroji informacija – Austrija. [interaktyvus, žiūrėta 2019-03-19]. Prieiga per internetą: <https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-at-lt.do?member=1>.

todėl testamentinės išskirtinės gavėjas neturi pareigos tenkinti palikėjo kreditoriaus reikalavimų. Priešingai – testamentinės išskirtinės gavėjas pats įgyja kreditoriaus teisinį statusą. Lietuvos teisės doktrinoje¹⁸⁶ ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje¹⁸⁷ pateikiamas toks testamentinės išskirtinės apibrėžimas: testamentinė išskirtinė (legatas) (CK 5.23 straipsnis) – tai įpėdinio pagal testamentą įpareigojimas atlikti kokią nors prievolę vienam ar keliems asmenims (testamentinės išskirtinės gavėjams), kai šie įgyja teisę reikalauti, kad toks įpareigojimas būtų įvykdytas. Pavyzdžiui, palikėjas gali įpareigoti įpėdinį perduoti kitam asmeniui palikėjui priklausiusį nekilnojamąjį turtą, pvz. žemės sklypą (testamentinė išskirtinė *per vindicationem*¹⁸⁸), suteikti teisę gyventi palikėjo name ar bute (testamentinė išskirtinė *legatum per damnationem*¹⁸⁹) ir pan. Tuo atveju, kai palikėjas įpareigoja įpėdinį atlikti tam tikrą prievolę kito asmens naudai, įpėdinis, priimdamas palikimą pagal testamentą, prisiima ir tokį palikėjo įpareigojimą. Tačiau, reikia pažymėti, kad prievoliniai teisiniai santykiai tarp įpėdinio ir testamentinės išskirtinės gavėjo atsiranda tik tuo atveju, kai testamentinės išskirtinės gavėjas priima testamentinę išskirtinę per įstatyme nurodytą terminą ir įstatyme nurodytu būdu (LR Civilinio kodekso 5.24 straipsnis). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad tam, kad tarp testamentinio įpėdinio ir testamentinės išskirtinės gavėjo atsirastų prievoliniai teisiniai santykiai, yra būtinos šios sąlygos: 1) testatoriaus sudarytas galiojantis testamentas, sukuriantis prielaidas prievolei atsirasti; 2) įpėdinio valia, sutikimas vykdyti testamentu jam nustatytą pareigą (CK 1.63 straipsnio 4 dalis), kai įpėdinis pagal testamentą priima palikimą; 3) testamentinės išskirtinės priėmimas, nes testamentinės išskirtinės gavėjas turi teisę, bet ne pareigą priimti testamentinę išskirtinę (CK 5.24 straipsnis)¹⁹⁰. Jeigu palikimą priėmęs įpėdinis nevykdo testamente nustatyto įpareigojimo, išskirtinės gavėjas savo teisę į ją gali įgyvendinti priverstinai, nes įpėdinis, priėmęs palikimą, tampa išskirtinės gavėjo skolininku, o testamentinės išskirtinės gavėjas – kreditoriumi, t. y. išskirtinės gavėjas savo teisę į išskirtinę gali įgyvendinti kreipdamasis į teismą Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka¹⁹¹. Šiame kontekste svarbu pabrėžti, kad ne visais atvejais testamentinės išskirtinės gavėjas įgyja teisę reikalauti įsipareigojimo įvykdymo. Pažymėtina, kad palikėjo kreditoriaus ir testamentinės išskirtinės gavėjo, kaip

¹⁸⁶ Pavyzdžiui, VILEITA, A., *Paveldėjimo teisė*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 76.

¹⁸⁷ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje R. J. v. L. Š. ir A. D., Nr. 3K-3-653/2013.

¹⁸⁸ Testamentinės išskirtinės gavėjui nustatomas tiesioginis daiktinės teisės perdavimas.

¹⁸⁹ Testamentinės išskirtinės gavėjui sukuriamą subjektyvą teisę.

¹⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje R. J. v. E. J., Nr. 3K-3-410-219/2018.

¹⁹¹ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., et al. *Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2018, p. 116.

kreditoriaus, padėtis paveldėjimo teisiniuose santykiuose savo teisine prigimtimi nėra lygiavertė. Palikėjo kreditoriaus reikalavimo teisė kyla iš palikėjo, jam esant gyvam, neįvykdyto įsipareigojimo kreditoriui, o testamentinės išskirtinės gavėjo – iš palikėjo laisvos valios įpareigojant įpėdinį. Atsižvelgiant į tai, palikėjo kreditoriaus reikalavimui teikiama pirmumo teisė testamentinės išskirtinės gavėjo reikalavimo atžvilgiu. Pagal LR Civilinio kodekso 5.23 straipsnio 2 dalį, testamentinė išskirtinė vykdoma neviršijant paveldimo turto vertės, patenkinus palikėjo kreditorių reikalavimus. Tai reiškia, kad jeigu patenkinus kreditoriaus reikalavimus, paveldėto turto nebelieka, testamentinė išskirtinė nevykdoma. Minėta, kad pagal LR Civilinio kodekso 5.23 straipsnio 3 dalį, jeigu įpėdinis pagal testamentą, įpareigotas įvykdyti testamentinę išskirtinę, turi teisę į privalomąją palikimo dalį, tai jis testamentinę išskirtinę įvykdo neviršydamas savo paveldimo turto vertės, kuri yra didesnė už jo privalomąją dalį. Testamentinės išskirtinės gavėjo reikalavimai vykdomi iš palikimo trečiąją eile¹⁹². Kai yra keli testamentiniai įpėdiniai ir testamente nenurodyta, kuris iš jų turi įvykdyti testamentinę išskirtinę, testamentinė išskirtinė išskiriama iš paveldimo turto tol, kol bus nustatytos įpėdinių turto dalys. Tokiu atveju testamentinė išskirtinė vykdoma visų įpėdinių paveldimo turto sąskaita. Jeigu visų testamentinių įpėdinių dalys yra lygios testamentinę išskirtinę jie taip pat privalo vykdyti lygiomis dalimis¹⁹³.

Pagal Latvijos Civilinio įstatymo 500 straipsnį, tais atvejais, kai asmeniui testamentu buvo paliktas tik atskiras paveldėjimo objektas, o ne visas palikimas arba jo dalis, palikimas pagal testamentą vadinamas testamentine išskirtine, o asmuo, kuriam atitenka toks palikimas, vadinamas testamentinės išskirtinės gavėju. Latvijos teisės doktrinoje¹⁹⁴ akcentuojama, kad testamentinė išskirtinė taip pat neatitinka paveldėjimo apibrėžimo palikėjo įsipareigojimų vykdymo atžvilgiu. Testamentinė išskirtinė yra atskiras paveldėjimo objektas, o tai reiškia, kad testamentinės išskirtinės gavėjas nėra įpėdinis ir jis neturėtų vykdyti palikėjo įsipareigojimų, t. y. testamentinės išskirtinės gavėjas neatsako už palikėjo skolas¹⁹⁵. Latvijoje, kaip ir Lietuvoje, pripažįstama testamentinė išskirtinė *per vindicationem* (pavyzdžiui, Latvijos Civilinio įstatymo 548 straipsnis, teisė gauti individualiais požymiais apibūdintus daiktus) ir testamentinė išskirtinė *legatum per damnationem* (pavyzdžiui, Latvijos Civilinio įstatymo 569

¹⁹² PETRAUSKAITĖ, D., Paveldėjimas. Iš Baranauskas, E., *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Antroji laida*: vadovėlis. Vilnius, 2008, p. 516.

¹⁹³ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., *et al. Paveldėjimo teisė*: Kolektyvinė monografija. Vilnius, 2018, p. 129-130.

¹⁹⁴ ZILE, K., Acceptance of an inheritance – form and terms. In *The Quality of legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space*. International Scientific Conference. Ryga, 2012, p. 679.

¹⁹⁵ Latvijos Civilinio įstatymo 583 straipsnis.

straipsnis, įpareigojimas išlaikyti testamentinės išskirtinės gavėją). Latvijos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad testatorius turi aiškiai apibrėžti testamentinę išskirtinę – ji turi būti aiškiai nurodyta ir suformuluota, priešingu atveju testamentinės išskirtinės gavėjas neturi teisės gauti testamentinę išskirtinę¹⁹⁶.

Kaip ir Lietuvoje bei Latvijoje, Estijoje testamentinės išskirtinės gavėjas nėra įpėdinis. Testamentinė išskirtinė yra įpėdinį įpareigojanti prievolė. Testamentinės išskirtinės objektu gali būti daiktas, pinigų suma, teisė, reikalavimas, atleidimas nuo įsipareigojimo arba bet kokia kita perleidžiama nauda¹⁹⁷. Pažymėtina, kad priešingai nei Lietuvoje, Estijos teisinis reglamentavimas nenumato galimybės palikimo atsiradimo momentu testamentinės išskirtinės gavėjui įgyti nuosavybės teisę į testamentinės išskirtinės objektą, kaip testamentinės išskirtinės *per vindicationem* atveju, o įtvirtina tik teisę reikalauti testamentinės išskirtinės objekto, kaip testamentinės išskirtinės *legatum per damnationem* atveju¹⁹⁸. Vadovaujantis Estijos Paveldėjimo įstatymo nuostatomis¹⁹⁹, norėdamas gauti testamentinę išskirtinę, jos gavėjas privalo testamentinės išskirtinės vykdytojui pateikti reikalavimą dėl testamentinės išskirtinės vykdymo. Testatorius gali nustatyti įpėdiniui arba kitam testamentinės išskirtinės gavėjui įpareigojimą vykdyti testamentinę išskirtinę. Testatoriui nepaskyrus testamentinės išskirtinės vykdytojo, vykdytojo vaidmuo pereina įpėdiniui²⁰⁰. Atsižvelgiant į tai, kad privalomos palikimo dalies gavėjas ir testamentinės išskirtinės gavėjas yra kreditoriai, jų reikalavimai tenkinami trečia eile, patenkinus palikėjo kreditorių reikalavimus²⁰¹.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, pažymėtina, kad Lietuvoje paveldėjimo teisiniuose santykiuose privalomos palikimo dalies gavėjai ir testamentinės išskirtinės gavėjai turi skirtingą teisinį statusą, atitinkamai įpėdinio ir kreditoriaus, o Latvijoje ir Estijoje – vienodą, kreditoriaus. Esminis aspektas yra tai, kad Lietuvoje privalomos palikimo dalies gavėjas, kaip ir kiti įpėdiniai, yra atsakingas už palikėjo skolas tokia apimtimi, kokią atsakomybės apimtį lemia konkretus palikimo priėmimo būdas. Manytina, toks reglamentavimas nevisai atitinka privalomos palikimo dalies gavėjų interesus. Reikalingi išlaikymo asmenys, priėmę palikimą nesudarant turto apyrašo, neturėtų atsakyti už palikėjo skolas savo asmeniniu turtu, nes privaloma palikimo dalis turėtų jiems garantuoti materialinį aprūpinimą, o ne lemti neigiamas finansines pasekmes.

¹⁹⁶ Cituojama pagal: Latvijas Zvērinātu notāru padome, Civillikuma Mantojuma tiesību daļas tiesiskā regulējumā problēmjaudājumi un to modernizācijas nepieciešamība. Rīga, 2017.

¹⁹⁷ Estijos Paveldėjimo įstatymo 56 straipsnio 2 dalis.

¹⁹⁸ MIKK, T., *Pärimisõigus*. 2. täiendatud trükk. Tallinn, 2012, p. 54.

¹⁹⁹ Estijos Paveldėjimo įstatymo 56 straipsnio 1 dalis, 57 straipsnio 1 dalis.

²⁰⁰ Informacija apie paveldėjimą. Bendroji informacija – Estija. [interaktyvus, žiūrėta 2019-03-19]. Prieiga per internetą: <https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-ee-lt.do?member=1>.

²⁰¹ Estijos Paveldėjimo įstatymo 142 straipsnio 1 dalis.

Sukurti palankesnę padėtį privalomos palikimo dalies gavėjų interesų atžvilgiu būtų galima aiškiu teisiniu reglamentavimu įtvirtinus ribotą privalomos palikimo dalies gavėjų atsakomybę už palikėjo skolas net ir tuo atveju, kai asmuo išreiškia valią priimti palikimą paduodant pareiškimą notarui dėl palikimo priėmimo ar pradėjus faktiškai paveldimą turtą valdyti, t. y. privalomos palikimo dalies gavėjai palikimą galėtų priimti tik pagal antstolio sudarytą paveldimo turto apyrašą. Svarstant galimybę pasinaudoti kaimyninių valstybių teisinio reglamentavimo pavyzdžiu ir privalomos palikimo dalies gavėjo teisinį statusą prilyginti kreditoriaus teisiniam statusui su reikalavimo teise sumokėti tam tikrą pinigų sumą, atitinkančią privalomą palikimo dalį, sistemiškai turėtų būti peržiūrimos ir keičiamos paveldėjimo procesą Lietuvoje reglamentuojančios teisės normos.

2.3. Termino palikimui priimti ir termino palikėjo kreditorių reikalavimams pareikšti suderinimo problema

Kaip ir bet kuris kitas terminas civilinėje teisėje, terminas palikimui priimti nustatytas siekiant užtikrinti teisinių santykių tikrumą bei stabilumą, jų apibrėžtumą, visų pirma, bet neapsiribojant, tam, kad teisiniai santykiai (šiuo atveju – paveldėjimo teisiniai santykiai) ir jų neapibrėžtumas nesitęstų nepagrįstai ilgai, skatinant įpėdinius kuo greičiau priimti sprendimą dėl paveldimo turto; paveldėjimą sudarantis turtas įgytų naują savininką per protingą terminą ir nesusidarytų teisinė bei faktinė situacija, kai neapibrėžtą laiką nebūtų galima nustatyti jo priklausymo konkrečiam savininkui²⁰². Europos valstybėse skiriasi ne tik terminas palikimo priėmimui, bet ir momentas, nuo kurio šis terminas pradedamas skaičiuoti. Pavyzdžiui, Lietuvoje pagal bendrą taisyklę palikimas turi būti priimamas (atitinkami įpėdinio veiksmai turi būti atliekami) per įstatyme nustatytą trijų mėnesių laikotarpį nuo palikimo atsiradimo momento (LR Civilinio kodekso 5.50 straipsnio 3 dalis), o kitose analizuojamose užsienio valstybėse nuo to momento, kai įpėdinis sužino arba turėjo sužinoti apie palikėjo mirtį ir atsiradusią teisę paveldėti: Latvijoje²⁰³ per vienerius metus, o Estijoje²⁰⁴ – per tris mėnesius. Lietuvos teisės doktrinoje²⁰⁵ pažymima, kad nors termino palikimo priėmimui skaičiavimas nuo to momento, kai įpėdinis sužino arba turėjo sužinoti apie atsiradusią teisę paveldėti lyg ir labiau užtikrina paties įpėdinio teises, tačiau, taip pat pabrėžiama, kad termino palikimo

²⁰² AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., *et al. Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2018, p. 231.

²⁰³ Latvijos Civilinio įstatymo 693 straipsnis.

²⁰⁴ Estijos Paveldėjimo įstatymo 119 straipsnio 1 dalis.

²⁰⁵ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., *et al. Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2018, p. 257.

priėmimui skaiėiavimas nuo palikėjo mirties (palikimo atsiradimo momento) garantuoja didesnį paveldėjimo teisinių santykių apibrėžtumą bei stabilumą ir kt.

Vadovaujantis LR Civilinio kodekso 5.63 straipsnio 1 dalimi, palikėjo kreditoriai turi teisę per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos pareikšti reikalavimus priėmusiems palikimą įpėdiniams, testamentu vykdytojui arba palikimo administratoriui arba pareikšti teisme ieškinį dėl paveldimo turto. Šiame straipsnyje įvardytas palikėjo kreditorių pretenzijų pareiškimo būdų sąrašas nėra baigtinis. Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama, kad tinkamu pareiškimo laikomas reikalavimo pateikimas notarui. Pagal LR Civilinio kodekso 5.63 straipsnio 2 dalį, reikalavimai pareiškiami neatsižvelgiant į jų patenkinimo terminų suėjimą. Remiantis LR Civilinio kodekso 5.63 straipsnio 4 dalimi, teismas gali atnaujinti šio straipsnio 1 dalyje numatytą terminą, jeigu terminas buvo praleistas dėl svarbių priežasčių ir nuo palikimo atsiradimo dienos nepraėjo daugiau kaip treji metai. Atsižvelgiant į LR Civiliniame kodekse įtvirtintas nuostatas, terminas palikimo priėmimui ir terminas kreditorių reikalavimų pareiškimui yra vienodos trukmės – trys mėnesiai. Per šį terminą įpėdinis gali įgyvendinti savo subjektinę teisę priimti palikimą, pasirinkdamas kokiu būdu jį priimti, o palikėjo kreditorius – pareikšti reikalavimą įpėdiniui. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pabrėžęs, kad kreditorius, siekdamas, kad palikėjo prievolę (skolą) perimtų jo įpėdinis, apie tai turi pareikšti nurodytame straipsnyje nustatyta tvarka. Palikėjo kreditorių reikalavimų pareiškimas, laikantis CK 5.63 straipsnyje nustatytos tvarkos ir terminų, yra būtina jų teisės nukreipti savo reikalavimus į palikėjo įpėdinius įgyvendinimo ir tenkinimo sąlyga²⁰⁶. Analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, pastebėtina teismo pozicija, kad CK 5.63 straipsnio 1 ir 4 dalyse įtvirtintu reglamentavimu siekiama įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų derinimo²⁰⁷. Lietuvos Aukščiausiasis teismas yra ne kartą akcentavęs palikėjo kreditoriaus reikalavimo pareiškimo tikslus. Palikėjo kreditoriaus reikalavimo pareiškimo CK 5.63 straipsnio prasme tikslas – suteikti įpėdiniui informacijos apie palikėjo kreditorių turtines pretenzijas į palikėjo turtą, nes tokia informacija padeda įpėdiniui apsispręsti, ar jam apskritai priimti palikimą, o jeigu priimti, tai kokiu būdu; CK 5.63 straipsnio nuostatomis siekiama ir kitų tikslų, ne tik informuoti įpėdinius apie kreditorių reikalavimus; pagal šio straipsnio 2 dalį kreditorių reikalavimai pareiškiami

²⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos valstybė, atstovaujama valstybės įmonės Turto banko, suinteresuoti asmenys antstolė E. R., R. C. ir A. K., Nr. 3K-3-10-969/2019.

²⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje D. V. v. L. V. ir V. B., Nr. e3K-3-12-278/2018; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos valstybė, atstovaujama valstybės įmonės Turto banko, suinteresuoti asmenys antstolė E. R., R. C. ir A. K., Nr. 3K-3-10-969/2019.

neatsižvelgiant į jų patenkinimo terminų suėjimą; ši įstatymo nuostata ir nustatyti trijų mėnesių atnaujinamasis bei maksimalus trejų metų naikinamasis terminai kreditorių reikalavimams pareikšti (CK 5.63 straipsnio 1, 4 dalys) sudaro prielaidas civilinių teisinių santykių stabilumui bei apibrėžtumui; dėl to kreditoriai, buvę neaktyvūs ar dėl kitų priežasčių praleidę šiuos terminus, praranda galimybę įgyvendinti savo teises prieš palikimą priėmusius įpėdinius, o šie užsitikrina, kad atsakys tik už tokias palikėjo skolas, kurios paaiškėjo per įstatymo nustatytą laiką²⁰⁸. Pažymėtina, kad CK 5.63 straipsnyje nenustatyta kreditorių reikalavimų pareiškimo termino išimčių atsižvelgiant į subjektą, kuris paveldi ar kuriam pereina paveldimas turtas. Taigi kreditoriai turi pareikšti apie savo reikalavimą įpėdiniams nepriklausomai nuo to, kas ir koku būdu priima palikimą²⁰⁹. Teisės doktrinoje išreiškiama nuomonė, kad pagal galiojančias Civilinio kodekso normas ne visada įmanoma pasiekti nurodytą įpėdinių apsaugos ir teisinių santykių stabilumo užtikrinimo tikslą (pavyzdžiui, kai palikimas priimamas anksčiau, nei pareiškiami kreditorių reikalavimai)²¹⁰ (ši problema buvo įvardijama ankstesnėje darbo dalyje), todėl pasisakoma dėl netapačių palikimo priėmimo ir kreditorių reikalavimų pareiškimo terminų nustatymo. Su šia nuomone galima sutikti, nes įpėdiniui nėra sudaryta objektyvi galimybė susipažinti su pareikštais kreditorių reikalavimais prieš apsisprendžiant priimti palikimą. Žvelgiant į Latvijos patirtį, reikia pažymėti, kad Latvijos Civilinis įstatymas numato viešo pranešimo apie palikimo atsiradimą skelbimo bei atsiradusios pareigos kreditoriams pareikšti reikalavimus procedūrą. Latvijos Civiliniame įstatyme įtvirtinti keli terminai palikimui priimti, kurie taikomi pagal teisės normose nurodytą prioritetą²¹¹. Terminai palikimui priimti, manytina, reglamentuojami atsižvelgiant į tai, kad Latvijoje pripažįstami paveldėjimo susitarimai bei notaro teisė inicijuoti paveldėjimo procedūrų pradžia. Latvijos Civilinio įstatymo 693 straipsnyje numatyti tokie terminai palikimui priimti: jeigu palikėjas nurodė terminą palikimui priimti, įpėdinis turi jo laikytis; jeigu toks terminas nebuvo nurodytas, tačiau įpėdiniai buvo pakviesti paveldėti, tokiu atveju kviečiami paveldėti įpėdiniai turi išreikšti savo ketinimą priimti palikimą iki kvietime nustatyto termino; jeigu kvietimo nebuvo, įpėdinis per vienerius metus išreiškia savo ketinimą priimti palikimą, skaičiuodamas terminą nuo palikimo atsiradimo dienos, jei įpėdinis faktiškai valdo turtą (692 straipsnio 2 dalis), o kitu atveju, nuo to momento, kai

²⁰⁸ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje T. V. v. J. T. ir A. T., Nr. E3K-3-183-421/2018.

²⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. *Apžvalga bylose dėl paveldėjimo* Nr. AC-47-1. Teismų praktika. 2018, 47, p. 666-727.

²¹⁰ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., et al. *Paveldėjimo teisė*: Kolektyvinė monografija. Vilnius, 2018, p. 388.

²¹¹ ZILE, K., Atseviški mantojuma pieņemšanas problēmjaūtājumi. Constitutional Values in Contemporary Legal Space I. International Scientific Conference. Rīga, 2016, p. 502.

įpėdinis sužino arba turėjo sužinoti apie palikėjo mirtį ir atsiradusią teisę paveldėti. Latvijos teisės doktrinoje²¹² pabrėžiama, kad vienerių metų terminas palikimui priimti taikomas tik tuo atveju, jeigu nėra notaro paskelbto kvietimo (paskelbimo apie palikimo atsiradimą). Pagal Latvijos Notariato įstatymo 297 straipsnį, terminas palikimui priimti, kurį nustato paveldėjimo procedūrą inicijuojantis notaras, negali būti trumpesnis nei trys mėnesiai. Terminas kreditorių reikalavimams pareikšti nustatomas notarui, suinteresuotų asmenų prašymu arba savo nuožiūra, paskelbiant apie palikimo atsiradimą oficialiajame leidinyje „*Latvijas Vēstnesis*“.

Kadangi Estijoje pripažįstama palikimo atsisakymo sistema, terminas palikimui atsisakyti yra trys mėnesiai. Per šį trijų mėnesių terminą įpėdinis gali arba atsisakyti palikimo arba priimti palikimą geriausiai jo interesus atitinkančiu būdu.

Atsižvelgiant į LR Civiliniame kodekse įtvirtintus terminus ir kasacinio teismo išaiškinimus, manytina, kad Lietuvos teisiniame reglamentavime įtvirtintas tapatus terminas palikimui priimti ir palikėjo kreditorių reikalavimų pareiškimui neužtikrina įpėdinio apsaugos paveldėjimo teisiniuose santykiuose. Manytina, kad teisinis reglamentavimas turėtų įtvirtinti objektyvią galimybę įpėdiniui prieš apsisprendžiant, ar priimti palikimą ir koku būdu, ar atsisakyti palikimo, sužinoti apie palikėjo kreditorių pareikštas turtines pretenzijas. Tai būtų galima pasiekti įtvirtinant skirtingus terminus palikimo priėmimui bei palikėjo kreditorių reikalavimų pareiškimui, t. y. terminas palikimui priimti turėtų būti ilgesnis už terminą palikėjo kreditorių reikalavimų pareiškimui.

2.4. Palikimo atsisakymo įtaka palikėjo ir įpėdinio kreditorių interesams

Nuspręsti atsisakyti palikimo įpėdinis gali dėl įvairių priežasčių. Pavyzdžiui, žinomų palikėjo skolų, kurios viršija paveldimą turtą. Reikia pažymėti, kad palikimo atsisakymas sukuria teises pasekmes ne tik atsisakiusiam palikimo įpėdiniui, bet ir kitiems asmenims, pavyzdžiui, palikėjo kreditoriams, kitiems įpėdiniams, įpėdinio kreditoriams. Kadangi įpėdinis gali laisvai apsispręsti dėl palikimo atsisakymo, kyla klausimas, kokią įtaką atsisakymas turi palikėjo ir įpėdinio kreditorių interesams?

Minėta, kad Lietuva ir Latvija pripažįsta palikimo priėmimo sistemą, o Estija – palikimo atsisakymo sistemą. Atsižvelgiant į tai, esminis skirtumas tarp šių sistemų atsisakant palikimo yra tas, kad Lietuvoje ir Latvijoje įpėdinis, atsisakydamas palikimo, atsisako tapti paveldimo turto savininku, t. y. atsisako įgyvendinti savo subjektingą

²¹² ZILE, K., Atseviški mantojuma pieņemšanas problēmājutājumi. *Constitutional Values in Contemporary Legal Space I. International Scientific Conference*. Rīga, 2016, p. 503.

paveldėjimo teisę. Tokią teisę įgyvendinti įpėdinis gali ir nepriimdamas palikimo (pasyviais veiksmais). Estijoje palikimo atsisakymo reikšmė kitokia, nes įpėdinis, atsisakydamas palikimo aktyviais teisiškai reikšmingais veiksmais per įstatyme nustatytą terminą, atsisako nuosavybės teisės, kuri jam automatiškai perėjo nuo palikimo atsiradimo momento.

Lietuvoje teisės doktrinoje²¹³ pažymima, kad palikimo atisakymas arba palikimo nepriėmimas yra vienas iš paprasčiausių būdų išvengti palikėjo skolų, viršijančių net ir paveldimo turto vertę, bei apsaugoti įpėdinio turtinius interesus. Pasirinkdamas atsisakyti palikimo arba jo nepriimti, įpėdinis pasinaudoja įstatymo suteikiama galimybe apriboti savo atsakomybę už palikėjo skolas, nes atsisako įgyti nuosavybės teisę į palikimą. LR Civilinis kodeksas numato, jog palikimo priėmimas yra neatšaukiamas ir priimto palikimo įpėdinis atsisakyti negali (LR Civilinio kodekso 5.60 straipsnio 4 dalis), išskyrus įstatymo numatytą specialią nuostatą – kai palikimas priimamas faktiškai pradėjus paveldimą turtą valdyti (LR Civilinio kodekso 5.51 straipsnio 2 dalis). Kaip ir palikimo priėmimo atveju (išskyrus faktiškai pradėjus paveldimą turtą valdyti), palikimo atsisakymą būtina teisiškai įforminti. Įpėdinio valia pareiškama paduodant pareiškimą palikimo atsiradimo vietos notarui (LR Civilinio kodekso 5.60 straipsnio 3 dalis).

Kadangi teisę paveldėti įpėdinis įgyvendina savo nuožiūra, palikimo atisakymo motyvų pareiškime nurodyti nereikia. Įpėdiniui atisakius palikimo, gali atsirasti tokie kitiems įpėdiniams reikšmingi teisiniai padariniai: kai yra tos pačios eilės įpėdinių, jų paveldimo turto dalis padidėja (LR Civilinio kodekso 5.61 straipsnis); kai nėra tos pačios eilės įpėdinių, teisę paveldėti įgyja kitos eilės įpėdiniai (LR Civilinio kodekso 5.11 straipsnio 2 dalis); kai nėra vienas įpėdinis nepriima ar atsisako palikimo, paveldimas turtas pereina valstybei (LR Civilinio kodekso 5.62 straipsnio 1 dalies 3 punktas). Reikšminga tai, kad tuo atveju, kai nėra vienas įpėdinis nepriima ar visi atsisako palikimo, pareiga patenkinti palikėjo kreditorių reikalavimus pereina valstybei. Teisinis reglamentavimas numato, jog valstybė, būdama specialiu paveldėjimo teisinių santykių dalyviu, negali atsisakyti palikimo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad kai palikimas įstatymo pagrindu pereina valstybei, ji negali pasitraukti iš paveldėjimo teisinių santykių nepriklausomai nuo to, ar valstybei atstovaujančios institucijos atliks ar ne palikimui priimti reikšmingus veiksmus. Dėl to kasacinio teismo praktikoje pateikti išaiškinimai, kad valstybė, kaip ir kiti įpėdiniai, tam, jog įgytų palikimą, turi jį priimti, reiškia ne tai, kad ji privalo pareikšti savo valią dalyvauti paveldėjimo teisiniuose santykiuose, o tai, jog

²¹³ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., et al. *Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2018, p. 275.

ji privalo imtis veiksmų įforminti įstatymo pagrindu įvykusį palikimo perėjimo valstybei juridinį faktą, kad galėtų įtraukti paveldėtą turtą į savo apskaitą ir iš paveldėto turto vykdyti palikėjo kreditorių reikalavimus²¹⁴. Taigi, įpėdiniui atsisakius palikimo, palikėjo kreditoriai turi galimybę reikalauti įsipareigojimų patenkinimo iš kitų įpėdinių arba valstybės.

Vadovaujantis LR Civiliniu kodeksu, įpėdinis pagal įstatymą ar įpėdinis pagal testamentą turi teisę per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos atsisakyti palikimo²¹⁵. Priešingai nei palikimo priėmimo atveju (LR Civilinio kodekso 5.57 straipsnis), LR Civilinis kodeksas nenumato galimybės atnaujinti terminą atsisakyti palikimo kreipiantis į teismą, jeigu terminas buvo praleistas dėl svarbios priežasties. Manytina, tai reiškia, kad terminas atsisakyti palikimo yra naikinamasis (LR Civilinio kodekso 1.117 straipsnio 6 dalis). Lietuvos teisės doktrinoje²¹⁶ taip pat išreiškiama nuomonė, kad terminas atsisakyti palikimo yra naikinamasis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad paprastai įstatyme naikinamieji terminai nustatomi tais atvejais, kai neribota termino atnaujinimo galimybė gali pažeisti visuomenei turinčius reikšmės interesus, įstatymu reglamentuotas civilinio teisinio santykio dalyvių teises, civilinių santykių stabilumą²¹⁷. Nepaisant to, kad įstatymas nenumato galimybės teismui atnaujinti terminą atsisakyti palikimo, praktikoje yra ne viena byla²¹⁸, kai pirmos instancijos teismai terminą atsisakyti palikimo pratęsė, motyvuodami tuo, kad terminas atsisakyti palikimo buvo praleistas dėl svarbios priežasties. Tose bylose buvo

²¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje *uždarosios akcinės bendrovės „Vilniaus energija“ v. Lietuvos valstybė, atstovaujama Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, Nr. 3K-7-18/2014.

²¹⁵ LR Civilinio kodekso 5.60 straipsnio 1 dalis.

²¹⁶ Pavyzdžiui, DAMBRAUSKAITĖ, A., Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės. *Jurisprudencija*, 2 (104), 2008, p. 77; VILEITA, A., *Paveldėjimo teisė*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 124.

²¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2010 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje *V. M., suinteresuoti asmenys V. M., R. M.*, Nr. 3K-7-29/2010.

²¹⁸ Pavyzdžiui, Telšių apylinkės teismo Akmenės rūmų teisėja Daiva Domeikienė. 2018 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje *Akmenės rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyrius, suinteresuoti asmenys – Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Akmenės rajono 2-ojo notaro biuro notarė Stasė Martinaitienė, I. B.*, Nr. E2YT-2534-1007/2018; Utenos apylinkės teismo Ignalinos rūmų teisėjas Kęstutis Rimkus. 2018 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje *V. B., suinteresuoti asmenys – G. A., išvadą teikianti institucija Valstybinės vaiko teisių ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Utenos apskrities vaiko teisių apsaugos skyrius*, Nr. 2YT-6003-286/2018; Mažeikių rajono apylinkės teismo teisėja Andželika Butkuvienė. 2017 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje *E. B., suinteresuoti asmenys – Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos, institucija teikianti išvadą Mažeikių rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyrius*, Nr. ES2-316-853/2017; Mažeikių rajono apylinkės teismo teisėja Andželika Butkuvienė. 2016 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje *Šiaulių apygardos prokurorė, ginanti nepilnamečio E. S. interesus, suinteresuoti asmenys – suinteresuoti asmenys E. S., D. S., Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos, notarė V. M., institucija teikianti išvadą Mažeikių rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyrius*, Nr. E2YT-3846-853/2016.

sprendžiama dėl termino atsisakyti priimti palikimą nepilnamečių vaikų vardu atnaujinimo ir teismo leidimo atsisakyti priimti palikimą nepilnamečių vaikų vardu išdavimo, siekiant apsaugoti nepilnamečių vaikų interesus esant neigiamam paveldimo turto balansui. Pažymėtina, kad atsisakyti palikimo nepilnamečių vaikų vardu galima tik išimtiniais atvejais, kai paveldimo turto balansas yra neigiamas, t. y. skoliniai įsipareigojimai yra didesni už turto vertę, arba konkretus turto paveldėjimas galėtų kitaip pažeisti vaiko interesus²¹⁹. Be to, nepilnamečio paveldėjimo atveju jo turtinių teisių apsauga yra ne tik privatus, bet ir viešasis interesas, todėl jo tinkama apsauga yra įpareigoti rūpintis ne tik nepilnamečio artimieji, bet ir valstybės institucijos bei pareigūnai (CK 3.163 straipsnio 4 dalis), kurie prireikus turi imtis būtinų veiksmų tam, kad būtų gautas teismo leidimas nepilnamečio vaiko vardu priimti palikimą arba jo atsisakyti²²⁰. Pavyzdžiui, byloje E2YT-2534-1007/2018 teismas patenkino Akmenės rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus prašymą atnaujinti terminą atsisakyti palikimo nepilnamečių vaikų vardu, motyvuodamas tuo, kad nepilnamečiai vaikai su motina gyvena užsienyje, motina parvykti į Lietuvą ir vaikų vardu priimti palikimą atsisako bei tai, jog parvykti į Lietuvą priimti palikimą šeimai kainuotų brangiau nei paveldimo turto vertė. Teismas nutarė, jog turto paveldėjimas pažeistų nepilnamečių vaikų teises ir interesus, todėl išdavė leidimą atsisakyti priimti palikimą nepilnamečių vaikų vardu. Byloje nepilnamečių vaikų motina teigė maniusi, jog nesiimdama jokių aktyvių veiksmų dėl palikimo priėmimo, palikimo nepriima. Teismų pozicija pratęsti praleistą terminą atsisakyti palikimo šiuo atveju kvestionuotina, nes Lietuvos teisinis reglamentavimas numato, jog praėjus terminui atsisakyti palikimo, laikoma, kad palikimas yra nepriimtas ir įpėdinis pasitraukė iš paveldėjimo teisinių santykių. Pažymėtina, kad pagal LR Civilinio kodekso 5.60 straipsnio 2 dalį, palikimo atsisakymas turi tas pačias pasekmes kaip ir palikimo nepriėmimas, taigi neigiamos pasekmės nepilnamečiams vaikams nebūtų atsiradusios. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad praleidus terminą palikimui priimti laikoma, kad palikimas nepriimtas, todėl po šio termino pasibaigimo, nepriklausomai nuo to, ar įpėdinis pareiškimu atsisako nuo palikimo, ar neišreiškia jokios valios dėl palikimo, abiem šiais atvejais atsiranda tie patys palikimo nepriėmimo teisiniai padariniai. Taigi pasibaigus palikimo priėmimo terminui įpėdinio palikimo atsisakymas jokios teisinės reikšmės neturi, nes tokio įpėdinio

²¹⁹ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., et al. Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija. Vilnius, 2018, p. 320.

²²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga Nepilnamečių turtinių teisių apsaugos paveldėjimo teisiniuose santykiuose. Teismų praktika. 2011, Nr. 35, 20 psl.

neįgyvendinta paveldėjimo teisė yra pasibaigusi²²¹. Manytina, kad kreipimaisi į teismą su prašymu pratęsti terminą atsisakyti palikimo buvo inicijuoti siekiant, kad palikimo atsisakymas būtų teisiškai įformintas, o paveldimas turtas pereitų valstybei ir atitinkamai valstybė galėtų, nesant rizikos, kad įpėdiniai kreipsis į teismą dėl palikimo priėmimo termino atnaujinimo, patenkinti esamus palikėjo kreditorių reikalavimus. Kadangi palikimo atsisakymo sandoris yra neatšaukiamas, įpėdinis, atsisakęs palikimo įstatyme nustatytu būdu, vėliau savo valios keisti negali. O tuo atveju, kai įpėdinis aktyvių teisiškai reikšmingų veiksmų dėl palikimo atsisakymo nesiima, laikoma, kad įpėdinis palikimo nepriėmė, tačiau, vėliau gali kreiptis į teismą dėl palikimo priėmimo termino atnaujinimo. Pažymėtina, kad tuo klausimu, ar įpėdinis negali atšaukti palikimo atsisakymo, teisės doktrinoje išreiškiamos skirtingos pozicijos. Pavyzdžiui, Vileitos A. nuomone, įpėdinis, atsisakęs palikimo, o paskui persigalvojęs, negali atsisakyti atsisakymo ir priimti palikimo, nes vienam įpėdiniui atsisakius palikimo, teisę jį priimti įgyja kitas įpėdinis. Įpėdinis vienašaliu valios išreiškimu negali atimti iš kito asmens jam įstatymo suteiktos teisės priimti palikimą, kai šio atsisakė ankstesnis įpėdinis²²². Priešingą nuomonę pateikia Dambrauskaitės A., teigdama, kad net ir tais atvejais, kai palikimo atsisakymo sandoris jau yra sukėlęs pasekmių tretiesiems asmenims, pavyzdžiui, palikimą jau yra priėmę kiti įpėdiniai, tačiau jie visi sutinka, kad ir palikimo atsisakęs įpėdinis paveldėtų, įpėdinis galėtų palikimo atsisakymo sandorį atšaukti ir paveldėti drauge su kitais įpėdiniais²²³. Notarinėje praktikoje laikomasi palikimo atsisakymo neatšaukiamumo principo: jeigu pareiškimas apie palikimo atsisakymą pateiktas notarui, jo negalima atsiimti, tačiau jį galima nugincyti bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais teisme²²⁴. Teismų praktikoje²²⁵ laikomasi pozicijos, kad esant visų įpėdinių sutikimui, atsisakęs palikimo įpėdinis turi teisę palikimo atsisakymą atšaukti ir paveldėti kartu su kitais įpėdiniais. Pastarajai pozicijai, manytina, galima pritarti, tačiau kiekvienu atveju galimybė atšaukti sudarytą palikimo atsisakymo sandorį turėtų būti vertinimo dalyku, atsižvelgiant į tai, kokias teisines pasekmes jau yra sukėlęs palikimo atsisakymo sandoris.

Šiame kontekste svarbu tai, kad įpėdinio išreikšta valia atsisakyti palikimo gali sukelti neigiamus padarinius paties įpėdinio kreditoriams, jeigu įpėdinis yra nemokus.

²²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje *A. V. v. D. V.*, Nr. 3K-3-273/2014.

²²² VILEITA, A., *Paveldėjimo teisė*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 124.

²²³ DAMBRAUSKAITĖ, A., Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės. *Jurisprudencija*, 2 (104), 2008, p. 79.

²²⁴ AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., et al. *Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2018, p. 319.

²²⁵ Pavyzdžiui, Kaišiadorių rajono apylinkės teismo teisėja Rasa Balsevičienė. 2014 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje *V. Š. v. D. Š.*, trečiasis asmuo notarė *V. B.*, Nr. 2-1508-753/2014.

Įpėdinio kreditorius yra suinteresuotas, kad įpėdinis, turintis teisę paveldėti, priimtų palikimą ir taptų paveldimo turto savininku, t. y. įgytų turto, iš kurio būtų galima patenkinti turimus reikalavimus. Įpėdiniui atsisakius savo subjektinės teisės paveldėti ir tapti paveldimo turto savininku, įpėdinio kreditoriai praranda galimybę patenkinti reikalavimus iš įpėdinio paveldėto turto. Lietuvos teisinis reglamentavimas nenumato apsaugos nemokaus įpėdinio kreditoriui, jeigu įpėdinis, vengdamas asmeninių skolų įvykdymo, sąmoningai atsisako ar nepriima palikimo, tokiu būdu pažeisdamas kreditoriaus teisę atgauti skolas. Pažymėtina, kad šiuo klausimu svarbios dvi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylos. Pirmoji, 2007 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-98/2007²²⁶. Byloje ieškovė prašė pripažinti atsakovo atsisakymą priimti palikimą negaliojančiu ir leisti nukreipti skolos išieškojimą į atsakovui testamentu paliktą turtą. Kasacinis teismas ieškinį tenkino LR Civilinio kodekso 6.66 straipsnio²²⁷ (actio Pauliana) pagrindu pripažindamas, kad palikimo atsisakymo sandoris sudarytas nesąžiningu įpėdinio elgesiu ir piktnaudžiaujant teise atsisakyti palikimo (vengiant vykdyti prigimtą ir teismo nuosprendžiu nustatytą prievolę išlaikyti vaikus), tokiu būdu pažeidžiant kitų asmenų teises ir interesus. Teismas pažymėjo, kad nustačius, kad įpėdinis neteisėtai, piktnaudžiaudamas savo teise atsisakyti palikimo, atsisako palikimo ir taip pažeidžia kitų asmenų teises ir interesus - bylos atveju ieškovės, atsakovo kreditorės, pažeistos asmens teisės turi būti ginamos ir jos reikalavimas turi būti tenkinamas to turto, kurio neteisėtai ir pažeidžiant kitų asmenų teises ir interesus buvo atsisakyta, sąskaita, nukreipiant išieškojimą į tą turtą, kuris dėl neteisėtu pripažinto sandorio vykdymo perėjo trečiojo asmens valdyman ir nuosavybėn²²⁸. Byloje taip pat buvo pabrėžta, kad palikimo nepriėmimo būdas, t. y. ar palikimą priimti atsisakyta pareiškimu, paduotu palikimo atsiradimo vietos notarui, ar neveikimu – neatliekant CK 5.50 straipsnio 2 dalyje nurodytų veiksmų palikimo priėmimo klausimu, nėra svarbus²²⁹. Žemesnės instancijos teismų bylose²³⁰ šios kasacinio teismo praktikos laikomasi. Kita nutartis, kurią reikia

²²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Z. S. v. V. S., Nr. 3K-3-98/2007.

²²⁷ Pagal LR Civilinio kodekso 6.66 straipsnio 1 dalį, kreditorius turi teisę ginčyti skolininko sudarytus sandorius, kurių pastarasis sudaryti neprivalėjo, jeigu šie sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, o skolininkas apie tai žinojo ar turėjo žinoti (actio Pauliana). Sandoris pažeidžia kreditoriaus teises, jeigu dėl jo skolininkas tampa nemokus arba būdamas nemokus suteikia pirmenybę kitam kreditoriui, arba kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės.

²²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Z. S. v. V. S., Nr. 3K-3-98/2007.

²²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Z. S. v. V. S., Nr. 3K-3-98/2007.

²³⁰ Pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje J. Š. v. R. Š., J. Š. ir V. Š., Nr. 2A-569-513/2012; Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo teisėjas Marius Bajoras. 2012 m. rugsėjo 11 d. nutartis civilinėje byloje AB „Autoūkis“ v. E. L., Nr. 2-7285-790/2012.

paminėti – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-312/2008²³¹. Šioje byloje nemokus ir turintis atlyginti žalą dėl padaryto nusikaltimo įpėdinis, žinodamas apie savo teisę paveldėti, palikimo nepriėmė pasyviu elgesiu (sąmoningai atsisakė palikimo savo sesers naudai). Kasacinis teismas pripažino, kad įpėdinis nepriima palikimo, siekdamas išvengti prievolės vykdymo kreditorių atžvilgiu, o kreditoriai turi teisę įgyvendinti įpėdinio, kaip skolininko, teises pareikšdami netiesioginį ieškinį (LR Civilinio kodekso 6.68 straipsnio 1, 2 dalys²³²) dėl skolininko teisės priimti paveldimą turtą nustatymo. Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas paliko galiojančius teismų sprendimus, kuriais buvo pratęstas terminas palikimui priimti kaip praleistas dėl svarbios priežasties ir priteista palikimo dalis, kurią įpėdinis turėjo teisę paveldėti.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas formuoja praktiką ta linkme, kad, nors LR Civiliniame kodekse tiesiogiai įtvirtintų nuostatų dėl įpėdinių kreditorių interesų apsaugos paveldėjimo teisiniuose santykiuose ir galimybės ginti pažeistas teises nėra, teismų praktikoje nesąžiningu įpėdinio elgesiu pažeisti įpėdinių kreditorių interesai gali būti ginami vadovaujantis LR Civilinio kodekso šeštosios knygos nuostatomis.

Lyginant analizuojamos Latvijos teisės nuostatas, Latvijoje²³³ įtvirtintas analogiškas reglamentavimas, jog palikimo atsisakymas yra neatšaukiamas ir palikimo atsisakęs įpėdinis vėliau jo priimti negali. Latvijos Civilinio įstatymo 782 straipsnis numato, kad kai įpėdinis atsisako subjektinės teisės paveldėti atsiradusį palikimą, į tokio įpėdinio vietą stoji asmuo, kuris buvo pakviestas paveldėti pagal palikėjo išreikštą valią, arba, jei palikėjo valia nebuvo išreikšta, pagal įstatymą kviečiami paveldėti kiti artimiausi palikėjo giminaičiai. Latvijoje paveldėjimą reglamentuojančiose teisės normose tiesiogiai įtvirtintų nuostatų, suteikiančių galimybę įpėdinio kreditoriui ginti pažeistas teises, kai nemokus įpėdinis atsisako savo subjektinės teisės priimti palikimą, nėra.

Estijoje palikimo atsisakymas taip pat yra neatšaukiamas ir palikimo atsisakęs įpėdinis vėliau jo priimti negali²³⁴. Kaip pažymima Estijos teisės doktrinoje²³⁵, atsisakius palikimo, laikoma, kad palikimas niekada nebuvo perduotas įpėdiniui, t. y. palikimo

²³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje V. Z., R. Z., R. Z. v. U. G. (jos globėja V. J.), Nr. 3K-3-312/2008.

²³² Pagal LR Civilinio kodekso 6.68 straipsnio 1, 2 dalis, kreditorius, turintis neabejotiną ir vykdytiną reikalavimo teisę skolininkui, turi teisę priverstinai įgyvendinti skolininko teises pareikšdamas ieškinį skolininko vardu, jeigu skolininkas pats šių teisių neįgyvendina arba atsisako tai daryti ir dėl to pažeidžia kreditoriaus interesus (netiesioginis ieškinys). Pareikšti netiesioginį ieškinį galima tik tais atvejais, kai kreditoriui būtina apsaugoti savo teises (skolininkas tapo nemokus, jam iškelta bankroto byla ir kitais ypatingais atvejais) ir kai iki ieškinio pareiškimo yra suėjęs prievolių įvykdymo terminas.

²³³ Latvijos Civilinio įstatymo 782 straipsnis.

²³⁴ Estijos Paveldėjimo įstatymo 116 straipsnio 2 dalis.

²³⁵ MIKK, T., Pärmissõigus. 2. täiendatud trükk. Tallinn, 2012, p. 110.

atsisakymas turi retroaktyvų poveikį nuo palikimo atsiradimo momento. Tai reiškia, kad palikimas pereina kitam įpėdiniui, o palikimo atsisakęs įpėdinis niekada nebuvo įgijęs nuosavybės teisės į paveldimą turtą. Estijos Paveldėjimo įstatyme yra įtvirtintos nuostatos, reglamentuojančios įpėdinio kreditorių interesų apsaugą, kai palikimo atsisako nemokus įpėdinis. Pagal Estijos Paveldėjimo įstatymo 126 straipsnį, kreditorius gali reikalauti, kad įpėdinio, atsisakiusio palikimo, skolos, kurios negali būti sumokėtos iš palikimo atsisakiusio įpėdinio turto, būtų mokamos iš tos dalies paveldimo turto, kurią įpėdinis gali paveldėti. Likutinis turtas, likęs po įpėdinio skolų padengimo, pereina tiems įpėdiniams, kurie paveldi vietoj palikimo atsisakiusio įpėdinio. Estijos teisės doktrinoje pažymima, kad Estijos Paveldėjimo įstatymo 126 straipsnis apsaugo įpėdinių kreditorių interesus tais atvejais, kai skolininkas turi teisę paveldėti tam tikrą turtą, bet neturi savo asmeninio turto skoloms sumokėti²³⁶. Iš nurodyto straipsnio matyti, kad yra įtvirtintas ir reikalavimų patenkinimo eiliškumas. Kadangi Estijoje nuosavybės teisė į paveldėtą turtą įpėdiniui pereina automatiškai, tuo atveju, jeigu įpėdinio kreditorius reikalauja, kad nemokaus įpėdinio skolos būtų patenkinamos iš paveldimo turto, tokio kreditoriaus reikalavimai turi prioritetą.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, pažymėtina, kad Lietuvoje ir Latvijoje vienašalis palikimo atsisakymo sandoris, kaip ir palikimo priėmimo sandoris, yra įstatymo suteikiama priemonė įgyvendinti įpėdinio subjektinei paveldėjimo teisei. Estijoje, pripažįstant palikimo atsisakymo sistemą, atsisakydamas palikimo įpėdinis praranda nuosavybės teisę į paveldėtą turtą. LR Civiliniame kodekse paveldėjimo teisinius santykius reglamentuojančiose teisės normose nėra tiesiogiai įtvirtintos galimybės įpėdinio kreditoriams ginti savo interesus prieš nemokius įpėdinius. Siekiant apsaugoti įpėdinio kreditorių interesus, manytina, LR Civiliniame kodekse turėtų būti tiesiogiai įtvirtintos nuostatos, reglamentuojančios įpėdinio kreditorių teisių apsaugą tuo atveju, kai įpėdinis, sąmoningai siekdamas išvengti prievolių įvykdymo savo kreditoriams, palikimo atsisako arba jo nepriima.

²³⁶ MIKK, T., Pärimisõigus. 2. täiendatud trükk. Tallinn, 2012, p. 110.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Išanalizavus Lietuvos teisės sistemoje įtvirtintos paveldėjimo sistemos (palikimo priėmimo sistemos) nulemtas palikimo priėmimo instituto normas, turinčias įtaką įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų pusiausvyrai palikimo priėmimo procese, pažymėtina, kad reglamentavime egzistuoja įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų pusiausvyros nebuvimas tam tikrais aspektais. Pirma, turto apyrašo sudarymo naštos perkėlimas įpėdiniui bei neribota atsakomybė už neteisingai sudarytą apyrašą (kitų įpėdinių atžvilgiu), manytina, neatitinka palikimą pagal turto apyrašą norinčio priimti įpėdinio interesų. Antra, taip pat neatitinka palikėjo kreditorių interesų, nes nėra aiškaus reglamentavimo kreditorių dalyvavimo apyrašo sudaryme klausimu. Trečia, tapatus trijų mėnesių terminas palikimui priimti ir palikėjo kreditorių reikalavimams pareikšti, manytina, neužtikrina įpėdinio interesų apsaugos, nes įpėdiniui nesudaroma galimybė susipažinti su kreditorių pareikštomis pretenzijomis iki apsisprendžiant, ar priimti palikimą ir koku būdu (ypač kai palikimas priimamas nesudarant turto apyrašo). Ketvirta, privalomosios palikimo dalies gavėjai, priėmę palikimą nesudarant turto apyrašo, atsako kreditoriams už palikėjo skolas savo asmeniniu turtu, tai neatitinka privalomos palikimo dalies gavėjų interesų, nes jie patys yra reikalingi išlaikymo. Siekiant įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų pusiausvyros, manytina, reikalingi sisteminiai palikimo priėmimą reglamentuojančių teisės normų pakeitimai.

2. Pasinaudojus Estijos teisinio reglamentavimo pavyzdžiu, svarstyтина galimybė perkelti antstoliui našta dėl apyrašo sudarymui reikalingos informacijos ir duomenų surinkimo, tokiu būdu išsprendžiant įpėdinio naštos ir atsakomybės problemą. Antstoliui, kaip valstybės įgaliotam asmeniui, užimant aktyvią poziciją turto apyrašo sudaryme, manytina, duomenys turto apyrašo sudarymui būtų surenkami efektyviau, ne tik proceso laiko atžvilgiu, bet ir informacijos pasiekiamumo prasme. Kartu galima svarstyti apie galimybę įtvirtinti viešo kvietimo procedūrą, nustatyti asmenims, turintiems su palikimu susijusių reikalavimų ir teisių (apyrašo sudarymo metu). Be šių Estijos teisinio reglamentavimo pavyzdžių, sistemiškai kartu turėtų būti svarstoma galimybė įtvirtinti skirtingus terminus palikimo priėmimui ir palikėjo kreditorių reikalavimų pareiškimui, sudarant galimybę įpėdiniui sužinoti kreditorių reikalavimus iki apsisprendžiant, ar priimti palikimą, bei dėl privalomosios palikimo dalies gavėjų atsakomybės už palikėjo skolas apribojimo, nustatant galimybę priimti palikimą tik pagal turto apyrašą.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

I. Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimas ir papildymais). *Valstybės žinos*, 2000, Nr. 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002-04-06, Nr. 36-1340.
3. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.3, 1.65, 2.139, 5.39, 5.50, 5.52, 5.53, 5.54, 5.60 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinos*, 2011, Nr. 85-4130.
4. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002-05-29, Nr. 53-2042.
5. Latvijos Respublikos civilinis įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). [interaktyvus, žiūrėta 2019-03-05]. Prieiga per internetą: <<https://likumi.lv//ta/id/90222?&search=on>>.
6. Latvijos Respublikos notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). [interaktyvus, žiūrėta 2019-03-05]. Prieiga per internetą: <<https://likumi.lv//ta/en/en/id/59982-notariate-law>>.
7. Estijos Respublikos paveldėjimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). [interaktyvus, žiūrėta 2019-03-05]. Prieiga per internetą: <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/506112013007/consolide/current>>.
8. Estijos Respublikos Konstitucija. [interaktyvus, žiūrėta 2019-03-05]. Prieiga per internetą: <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/530102013003/consolide/current>>.

II. Teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2019 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos valstybė, atstovaujama valstybės įmonės Turto banko, suinteresuoti asmenys antstolė E. R., R. C. ir A. K., Nr. 3K-3-10-969/2019.*
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. *2018 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos v. T. V., Nr. E3K-7-315-915/2018.*
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2018 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje R. J. v. E. J., Nr. 3K-3-410-219/2018.*
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2018 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje T. V. v. J. T. ir A. T., Nr. E3K-3-183-421/2018.*

5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje D. G. v. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Nr. E3K-3-35-695/2018.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje D. V. v. L. V. ir V. B., Nr. e3K-3-12-278/2018.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje akcinė bendrovė „Kauno energija“ v. N. Č., Nr. E3K-3-436-611/2017.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje D. J. v. V. V. ir D. V., Nr. 3K-3-10-421/2017.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje E. D. B. v. I. G. ir UAB „Kredo“, Nr. 3K-3-444-611/2016.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje L. V. v. B. N., 3K-3-258-219/2016.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje I. B. ir V. B. v. B. T. ir UAB „Stats kamps“, Nr. 3K-3-433/2014.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje A. V. v. D. V., Nr. 3K-3-273/2014.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vilniaus energija“ v. Lietuvos valstybė, atstovaujama Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Nr. 3K-7-18/2014.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje J. V. v. L. T., M. B., L. T., Nr. 3K-3-123/2014.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje R. J. v. L. Š. ir A. D., Nr. 3K-3-653/2013.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje A. K. v. I. K., Nr. 3K-3-106/2013.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje I. T. A. (I. T. A.) v. Šilutės rajono 1-ojo notarų biuro notarė A. R., Nr. 3K-3-66/2012.

18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Zeta Reticuli“ v. I. B., D. B., K. B., V. B. ir G. S., Nr. 3K-3-286/2011.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vilniaus energija“ v. Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, Nr. 3K-3-63/2011.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2010 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje V. M., suinteresuoti asmenys V. M., R. M., Nr. 3K-7-29/2010.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje A. K. ir A. P. v. G. P., Nr. 3K-3-560/2009.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje M. G. v. St. K., I. G. ir Č. B, Nr. 3K-3-328/2009.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Ž. T. v. S. T., trečiasis asmuo - Vilniaus miesto 25-ojo notarų biuro notarė J. G, Nr. 3K-3-183/2009.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje V. Z., R. Z., R. Z. v. U. G. (jos globėja V. J.), Nr. 3K-3-312/2008.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Z. S. v. V. S., Nr. 3K-3-98/2007.
26. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėja. 2017 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje E. D. B. v. I. G. ir UAB „Kredo“, Nr. 2S-297-340/2017.
27. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje J. Š. v. R. Š., J. Š. ir V. Š., Nr. 2A-569-513/2012.
28. Telšių apylinkės teismo Akmenės rūmų teisėja Daiva Domeikienė. 2018 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Akmenės rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyrius, Nr. E2YT-2534-1007/2018.
29. Utenos apylinkės teismo Ignalinos rūmų teisėjas Kęstutis Rimkus. 2018 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje V. B., Nr. 2YT-6003-286/2018.
30. Mažeikių rajono apylinkės teismo teisėja Andželika Butkuvienė. 2017 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje E. B., Nr. ES2-316-853/2017.
31. Mažeikių rajono apylinkės teismo teisėja Andželika Butkuvienė. 2016 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Šiaulių apygardos prokurorė, ginanti nepilnamečio E. S. interesus, Nr. E2YT-3846-853/2016.

32. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo teisėjas Marius Bajoras. *2012 m. rugsėjo 11 d. nutartis civilinėje byloje AB „Autoūkis“ v. E. L., Nr. 2-7285-790/2012.*

III. Specialioji literatūra

1. AUGYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L., *et al. Paveldėjimo teisė: Kolektyvinė monografija.* Vilnius, 2018.
2. BARANAUSKAS, E., *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis.* Antroji laida: vadovėlis. Vilnius, 2008.
3. MIKALONIENĖ, L., *et al. Įmonių teisinių formų konvergencija ir divergencija: ar Lietuvos teisinis reglamentavimas yra patrauklus tarptautiniame kontekste? Mokslo studija.* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017.
4. MIKELĖNAS, V., Pagrindiniai civilinės teisės bruožai. Iš *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis.* Vilnius: Justitia, 2009.
5. ŠALTAUSKIENĖ, S., Paveldėjimo teisė: lyginamieji aspektai. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų: Mokslo studija.* Vilnius, 2013.
6. VILEITA, A., *Paveldėjimo teisė.* Vilnius: Justitia, 2011.
7. BRONUŠIENĖ S., Taikytina teisė tarptautinio paveldėjimo bylose. Vilnius: *Teisė*, 2018.
8. BUBLIENĖ, D., ČAPLINSKIENĖ, E., Ribota įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas. *Teisė*, 2011, t. 81.
9. BUBLIENĖ, D., Lithuanian Succession Law: experience and perspectives. *In The Perspectives of Europeanization of Law of Succession. Proceedings.* 2009.
10. DAMBRAUSKAITĖ, A., Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės. *Jurisprudencija*, 2 (104), 2008.
11. KERIKMAE, T. *et al. The Law of the Baltic States.* Springer International Publishing AG, 2017.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga Nepilnamečių turtinių teisių apsaugos paveldėjimo teisiniuose santykiuose. *Teismų praktika.* 2011, Nr. 35.
13. LIIN, S., Questionnaire: report of Estonia. *PSEFS Personalized Solution in European Family and Succession Law no. 80082-JUST-AG-2017/JUST-JCOO-2017.* 2019
14. MIKK, T., Pärimisõigus. 2. täiendatud trükk. Tallinn, 2012.
15. STRIPEIKIENĖ, J. Paveldėjimo teisės normų taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Iš *Paveldėjimo teisės Europeizacijos perspektyvos – link Europos testamentu.* Konferencijos, vykusios 2009 m. gruodžio 15 d. Vilniuje, pranešimai. Vilnius, 2010.

16. URVE, L., Pārāndi ūleminēk pārijalē: vastuvōtusūsteem versus loobumissūsteem. *Juridica*, 2003 (1).
17. URVE, L., On Reform of Estonian Succession Law. Tartu: *Juridica International*, 1998 (1). [interaktyvus, žiūrēta 2019-03-05]. Prieiga per internetā: <<https://www.juridicainternational.eu/index.php?id=12516>>;
18. URVE, L., New Succession Procedure - How To Continue? *Juridica*, 2009 (1).
19. URVE, L., Two Reforms of the Estonian Law of Succession. *Justitia*, 2008.
20. VERBEKE, A. L., LELEU, Y. H., Harmonization of the law of succession in Europe. In *Towards a European Civil Code. Fourth revised and expanded edition*. 2011. [interaktyvus, žiūrēta 2019-01-21]. Prieiga per internetā: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1763147.
21. VILEITA, A., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė*. Vilnius, Justitia, 2003.
22. VILEITA, A., *Paveldėjimo teisė*. Vilnius: Justitia, 2011.
23. ZALUCKI, M., Attempts to Harmonize the Inheritance Law in Europe: Past, Present, and Future. In *Iowa Law review*. 2018.
24. ZALUCKI, M., *Uniform European Inheritance Law: Myth, Dream or Reality of the Future*. Krokuvā, 2015.
25. ZILE, K., Acceptance of an inheritance – form and terms. In *The Quality of legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space*. International Scientific Conference. Ryga, 2012.
26. ZILE, K., Mantojuma pieņēšanās un atraidīšanas jēdziens un nozīmē mantojuma tiesībās. *Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā: Latvijas Universitātes 73: Zinātniskās konferences rakstu krājums*. Rīga, 2015.
27. ZILE, K., Atsevišķi mantojuma pieņēšanas problēmjaūtājumi. *Constitutional Values in Contemporary Legal Space I*. International Scientific Conference. Rīga, 2016.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužēs 15 d. *Apžvalga bylose dėl paveldėjimo* Nr. AC-47-1. Teismų praktika. 2018, 47, p. 666-727. [interaktyvus, žiūrēta 2019-01-02]. Prieiga per internetā: <<https://www.infolex.lt/tp/1600201>>.
29. Aiškinamasis raštas dėl Civilinio kodekso penktosios knygos projekto. [interaktyvus, žiūrēta 2019-01-21]. Prieiga per internetā: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=18117lj7ke&documentId=TAIS.97148&category=TAK>>
30. Latvijas Zvērinātu notāru padome, Civillikuma Mantojuma tiesību daļas tiesiskā regulējumā problēmjaūtājumi un to modernizācijas nepieciešamība. Rīga, 2017, p. 6.

[interaktyvus, žiūrėta 2019-03-05]. Prieiga per internetą: <<https://tm.gov.lv/lv/nozares-politika/petijumi>>.

31. Lietuvos Antstolių rūmai. *Kaip išvengti netikėtumų, disponuojant paveldėtu turtu?* [interaktyvus, žiūrėta 2019-03-02]. Prieiga per internetą: <https://www.antstoliurumai.lt/index.php?id=528&page=4>

32. Paveldėjimo teisių įforminimo tvarka Lietuvoje. Žurnalas "*Пемербъргскіў нонапыс*", 2 (14) 2017, Rusija. [interaktyvus, žiūrėta 2019-03-18]. Prieiga per internetą: <https://www.notarius.lt/publikacijos/paveldejimo-teisiu-iforminimo-tvarka-lietuvoje/>

33. Informacija apie paveldėjimą. Bendroji informacija – Estija. [interaktyvus, žiūrėta 2019-03-19]. Prieiga per internetą: https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-ee-lt.do?member=1.

34. Informacija apie paveldėjimą. Bendroji informacija – Vokietija. [interaktyvus, žiūrėta 2019-03-19]. Prieiga per internetą: https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-de-lt.do?member=1.

35. Informacija apie paveldėjimą. Bendroji informacija – Austrija. [interaktyvus, žiūrėta 2019-03-19]. Prieiga per internetą: https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-at-lt.do?member=1

36. Straipsnis „Tyrimas: trečdalis lietuvių nežino, kad su turtu gali paveldėti ir skolas“. [interaktyvus, žiūrėta 2019-03-02]. Prieiga per internetą: <<https://ziniuterasa.swedbank.lt/spaudos-pranesimai/tyrimas-trecdalis-lietuviu-nezino-kad-su-turtu-gali-paveldeti-ir-skolas>>.

SANTRAUKA

Palikimo priėmimo institutas lyginamuoju aspektu

Magistro darbe pateikiamas palikimo priėmimo teisinės prigimties aiškinimas, Europos valstybėse pripažįstamų paveldėjimo sistemų reikšmė palikimo priėmimui, didžiausią dėmesį skiriant kontinentinės teisės tradicijos valstybėse pripažįstamoms paveldėjimo sistemoms (palikimo priėmimo ir palikimo atsisakymo sistemoms). Paaiškinama, kokią įtaką palikimo priėmimas turi įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesams palikimo priėmimo ir palikimo atsisakymo sistemose.

Lyginamosios analizės metodu lyginamos Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtintos palikimo priėmimo instituto normos, turinčios įtaką įpėdinio ir palikėjo kreditorių interesų pusiausvyrai palikimo priėmimo procese, su atitinkamomis teisės normomis, įtvirtintomis Latvijos ir Estijos teisės aktuose. Analizuotos šios palikimo priėmimo nuostatos: palikimo priėmimo būdai ir kreditoriaus dalyvavimas priimant palikimą, privalomosios palikimo dalies ir testamentinės išskirtinės gavėjų teisinis statusas, terminas palikimui priimti ir terminas palikėjo kreditorių reikalavimams pareikšti, šių terminų suderinamumas, palikimo atsisakymo įtaka palikėjo ir įpėdinio kreditoriams. Pateikiamos įžvalgos, kaip, pasinaudojus tam tikrais nustatytais Latvijoje ir Estijoje įtvirtinto palikimo priėmimo teisinio reglamentavimo geraisiais pavyzdžiais, būtų galima labiau užtikrinti įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų pusiausvyrą palikimo priėmimo procese Lietuvoje.

SUMMARY

Institute of Adoption of Inheritance in Comparative Aspect

The Master's thesis provides an interpretation of the legal nature of the adoption of inheritance, significance of succession systems recognized in European countries for adoption of inheritance, focusing on systems of succession recognized in countries of continental law tradition (the systems of acceptance and renunciation of inheritance). It explains the impact of adoption of inheritance on the interests of the heirs and the deceased's creditors in the system of acceptance of inheritance and in the system of renunciation of inheritance.

The comparative analysis method compares the norms of Institute of Adoption of Inheritance of the Civil Code of the Republic of Lithuania, which have an influence on the balance of the interests of the heir and the deceased's creditors in the process of adoption of inheritance, with the relevant legal norms of inheritance law established in the legislation of Latvia and Estonia. The following provisions of adoption of inheritance have been analyzed: methods of adoption of inheritance and the participation of deceased's creditors in the process of adoption of inheritance, the legal status of the beneficiaries of the compulsory portion of inheritance and legacies, the compatibility of the term for adoption of inheritance and the term for the claims of the deceased's creditors, the effect of renunciation of inheritance for the deceased's creditors and heir's creditors. It also provides insights, how by using good examples of established legal regulation of adoption of inheritance in Latvia and Estonia, it would be possible to ensure a better balance of the interests of the heirs and the deceased's creditors in the process of adoption of inheritance in Lithuania.